

SZKOŁA POLICJI

W PILE

Adriana Niemczuk-Gorgoń

Świadek w postępowaniu przygotowawczym

2021

SZKOŁA POLICJI w PILE
Wydział Prezydialny

Adriana Niemczuk-Gorgoń

Świadek w postępowaniu przygotowawczym

Skład komputerowy
Adriana Niemczuk-Gorgoń

Redakcja językowa
Waldemar Hałuja

Druk
Lilla Bukłaha

Zatwierdzam i wprowadzam
do użytku jako materiał pomocniczy do zajęć

insp. Ryszard Jakubowski
Zastępca Komendanta
Szkoły Policji w Pile

ISBN 978-83-88360-86-9

Wydawnictwo Szkoły Policji w Pile
Wydanie I
Druk: Pracownia poligraficzna SP w Pile
Nakład 69 egz.
Piła 2021

SPIS TREŚCI

Wstęp …..……... 8

I. Status prawny świadka…… 9

1. Pojęcie świadka i jego charakter prawny……... 9
2. Rodzaje świadków ……..…… 9
3. Kryteria typowania świadka……...…… 11

II. Prawa i obowiązki świadka …… 13

1. Prawa świadka…….. 13

1.1. Prawo do odmowy składania zeznań…….. 13

1.2. Prawo do uchylenia się od udzielenia odpowiedzi na poszczególne pytania……..... 23

1.3. Prawo do zwolnienia się od zeznawania lub odpowiedzi na pytania……..... 25

1.4. Prawo do swobody wypowiedzi……. 29

1.5. Prawo do wzmożonej ochrony świadka…….....……... 31

1.6. Prawo do ochrony danych osobowych świadka……. 31

a. Prawo do niezamieszczania w protokole danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy pokrzywdzonych i świadków……... 32

b. Prawo do zachowania w tajemnicy danych osobowych świadka…… 33

1.7. Prawo do żądania wciągnięcia do protokołu wszystkiego, co dotyczy praw i interesów świadka oraz prawo żądania odczytania fragmentów ich wypowiedzi wyciągniętych z protokołu…….....……. 34

1.8. Prawo do zwrotu poniesionych kosztów z tytułu wezwania i stawiennictwa……..... 34

1.9. Prawo do przesłuchania w miejscu pobytu świadka…….. 35

1.10. Prawo do posiadania pełnomocnika……..... 35

1.11. Prawo do informacji prawnej…….. 36

1.12. Prawo do żądania przesłuchania świadka z wyłączeniem jawności……... 38

2. Obowiązki świadka…….. 38

2.1. Obowiązek stawiennictwa na wezwanie…… 38

2.2. Obowiązek składania zeznań…….. 41

2.3. Obowiązek zeznawania prawdy……. 42

2.4. Obowiązek poddania się oględzinom i badaniom…….. 43

2.5. Obowiązek zachowania tajemnicy postępowania…….. 44

III. Ochrona prawna świadka……. 46

1. Wywieranie wpływu na świadka……..... 46
2. Ochrona danych osobowych świadka…… 47

2.1. Anonimizacja ……..... 47

2.2 Świadek anonimowy……..... 47

3. Środki ochrony i pomocy dla świadka wynikające z ustawy o ochronie i pomocy świadka i pokrzywdzonego…….....…….... 51

4. Przesłuchanie w formie wideokonferencji……..... 55
5. Wyłączenie jawności rozprawy. Czasowe usunięcie z sali…….....……..... 56
6. Europejski nakaz ochrony……...……... 56
IV. Zakazy dowodowe……..…….. 58
1. Pojęcie zakazu dowodowego……..……... 58
2. Podział zakazów dowodowych zupełnych……..…….. 60
3. Podział zakazów dowodowych niezupełnych ……..……..... 61
3.1. Zakazy dowodowe niezupełne bezwzględne……..... 61
a. Zakaz przesłuchania jako świadka obrońcy adwokata (art. 178§1 kpk)…….. 62
b. Zakaz przesłuchania duchownego (art. 178§2 kpk)……..... 63
c. Zakaz przesłuchania w charakterze świadka mediatora (art. 178a kpk)……..... 64
d. Zakaz przesłuchania w charakterze świadków osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy w zakresie ochrony zdrowia psychicznego…….. 64
e. Zakaz powoływania w charakterze świadka określonego w art. 196§1 kpk)……..... 65
f. Zakaz wykorzystywania opinii złożonej przez biegłego, wobec którego po powołaniu ujawniły się powody uzasadniające niepowołanie go w tym charakterze (art.196§2 kpk)……..... 66
g. Zakaz korzystania z oświadczeń oskarżonego dotyczących zarzucanego mu czynu, złożonych wobec biegłego lub wobec lekarza udzielającego mu pomocy medycznej (art.199 kpk)……..... 66
h. Zakaz zastępowania protokołu zeznań świadka notatkami, zapiskami czy innymi pismami (art.174 kpk)……...…….. 68
i. Zakaz korzystania z wyjaśnień, zeznań i innych oświadczeń uzyskanych poprzez użycie wobec osoby przesłuchiwanej przymusu lub groźby bezprawnej (art.171§7 kpk w zw. z § 5 pkt 1 kpk)……..... 68
j. Zakaz stosowania hipnozy, środków chemicznych oraz technicznych wpływających na procesy psychiczne przesłuchiwanego (art.171§7 kpk w zw. z § 5 pkt 2 kpk)…….....…… 69
3.2. Podział zakazów dowodowych niezupełnych względnych……...….. 69
a. Zakaz przesłuchania osób zobowiązanych do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli „tajne" lub „ściśle tajne" (art. 179 kpk)……..... 70
b. Zakaz przesłuchania osób zobowiązanych do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli „zastrzeżone" lub „poufne" (art.180§1 kpk)……... 70
c. Zakaz przesłuchania świadka, który skorzystał z prawa do odmowy zeznań (art.182 kpk) lub złożył wniosek o zwolnienie od złożenia zeznań (art. 185 kpk)……..... 73
d. Zakaz przesłuchania osób korzystających z immunitetu dyplomatycznego lub konsularnego (art. 581§1 kpk)…….....…… 74

V. Doręczenia……... 75
1. Rodzaje doręczeń……..... 76
1.1. Doręczenie bezpośrednie……..... 76
1.2. Doręczenie pośrednie……. 76
1.3. Doręczenie zastępcze……..... 78
2. Szczególne formy doręczenia ……..... 80
3. Doręczenie w „sytuacjach niecierpiących zwłoki”…… 82

VI. Kary porządkowe…….. 84
1. Kara pieniężna……..... 84
2. Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie świadka ……..... 87
3. Obciążenie dodatkowymi kosztami postępowania……. 88
4. Aresztowanie ……. 88

VII. Przesłuchanie świadka…….. 91
1. Wprowadzenie ……..... 91
2. Proces formowania się zeznań…… 91
2.1. Spostrzeganie……..… 92
2.2. Zapamiętywanie ……. 92
2.3. Odtwarzanie……..... 94
3. Przygotowanie do przesłuchania……..... 94
4. Etapy przesłuchania świadka……. 96
4.1. Etap przesłuchania wstępnego ……..... 96
4.2. Etap swobodnej wypowiedzi - faza merytoryczna……. 97
4.3. Etap pytań i odpowiedzi - faza merytoryczna…… 98
4.4. Etap czynności uzupełniających i końcowych……..... 99
5. Dokumentowanie zeznań świadka …… 99
5.1. Protokół przesłuchania świadka……. 99
5.2. Foniczne i audiowizualne środki utrwalania zeznań świadka…… 100
6. Przesłuchanie małoletniego świadka, jako szczególna forma przesłuchania…… 101

Wybrane akty prawne

Załącznik nr 1 - Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 września 2020 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka w postępowaniu……..... 105
Załącznik nr 2 - wyciąg z Wytycznych nr 3 KGP z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (rozdz. 2, 4 i 5)…….....……..... 111
Załącznik nr 3 - Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 stycznia 2015 r. w sprawie określenia wzoru europejskiego nakazu ochrony…….....…... 124
Załącznik nr 4 - Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2020 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzonego w trybie określonym w art. 185a-185c Kodeksu postępowania karnego…….....….. 128

Załącznik nr 5 - Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania o zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka oraz sposobu postępowania z protokołami z zeznań tego świadka……..... 131
Załącznik nr 6 – Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 września 2017 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji…….....….. 136

Bibliografia **140**

Wykaz skrótów **146**

WSTĘP

Niniejsza publikacja została przygotowana jako materiał pomocniczy do nauki prawa karnego procesowego w celu zapoznania funkcjonariuszy Policji w rozdziałem 21 kpk „Świadkowie” oraz innymi przepisami kodeksu postępowania karnego, innych ustaw, rozporządzeń, wytycznych KGP, z którymi powyższy temat łączy się merytorycznie.

Wiedza zawarta w wymienionych aktach prawnych jest niezbędna do prowadzenia postępowania przygotowawczego, a przede wszystkim zabezpieczenia procesowego zeznań od osobowego źródła dowodowego, jakim jest świadek.

Stan prawny zamieszczonych w publikacji materiałów został określony na listopad 2021 roku.

I. STATUS PRAWNY ŚWIADKA

1. Pojęcie świadka i jego charakter prawny

Kodeks postępowania karnego w art. 297 § 1 określa cele postępowania przygotowawczego, jakimi są m.in. ustalenie, czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo, wyjaśnienie okoliczności sprawy, a także zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów dla sądu. Wśród czynności procesowych służących zbieraniu i utrwalaniu materiału dowodowego, które mają podstawowe znaczenie dowodowe jest czynność przesłuchania świadka. Przesłuchanie świadka dostarcza środka dowodowego w postaci zeznań, które zgodnie z art. 143§1 pkt 2 kpk muszą być spisane w formie protokołu. Zebrane w trakcie przesłuchania informacje stają się głównym czynnikiem do ustalenia okoliczności popełnionego czynu, a także podjęcia dalszych czynności dowodowych w sprawie. Świadek jest osobowym źródłem dowodowym, uczestnikiem postępowania, nie jest żadną stroną postępowania.

Świadkiem może być każda osoba bez względu na płeć, wiek, stan psychiczny lub fizyczny, karalność. Nie ma zatem znaczenia czy osoba jest głucha, niema, czy jest osobą obcą czy spokrewnioną ze stroną procesową, nie ma też znaczenia jej stan psychiczny, rozwój umysłowy czy emocjonalny (art. 192§2 kpk). Jedyne ograniczenia dotyczące przesłuchania świadka wynikające bezpośrednio z kodeksu postępowania karnego to przesłuchanie świadków w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi oraz zakazy dowodowe. Świadkiem może być każdy, kto osiągnął zdolność spostrzegania, zapamiętywania i odtwarzania spostrzeżeń. Kodeks postepowania karnego nie wyznacza dolnej granicy wieku, od której osoba może stać się świadkiem w postępowaniu, dlatego też świadkiem może być małoletni, nawet w wieku przedszkolnym, a także osoba ubezwłasnowolniona, czy z zaburzeniami psychicznymi. Świadkami są osoby, które bezpośrednio miały do czynienia ze zdarzeniem, albo w nim uczestniczyły, a także osoby posiadające wiedzę, co do faktów ubocznych lub okoliczności mających znaczenie dla wymiaru kary. Ponadto zgodnie z art. 206 §2 kpk w razie potrzeby można przesłuchiwać w charakterze świadków, o których mowa w art. 205 kpk, a na podstawie art. 216 kpk – osoby, które przeprowadziły wywiad.

2. Rodzaje świadków

Istnieją dwie główne kategorie świadków a więc świadek dowodowy oraz świadek przybrany. Świadek przybrany jest to osoba wezwana do obecności przy czynnościach procesowych.

W razie potrzeby może być ona przesłuchana na okoliczność przebiegu i wyników czynności, przy których była obecna[1].

Świadkiem w znaczeniu faktycznym jest osoba, która była obecna przy jakimś zdarzeniu, widziała, zaobserwowała jakieś zdarzenie, zarejestrowała je wzrokowo, ale również za

[1] M. Śrubka, *Przesłuchanie świadka w procesie karnym*, Materiały dydaktyczne CSP Legionowo 2013, s. 7

pomocą innych zmysłów, takich jak słuch, dotyk, powonienie. Jest to tzw. świadek czynu, który miał bezpośrednią styczność z opisywanymi faktami.

Świadek w znaczeniu procesowym to „osoba fizyczna, która w wyniku decyzji organu procesowego ma złożyć zeznanie w sprawie o okolicznościach i faktach, mające znaczenie dla procesu karnego lub która została powołania do uczestniczenia przy czynnościach dowodowych" . Definicja ta obejmuje osoby, które zostały „wezwane" do stawienia i składania zeznań w konkretnej sprawie (zgodnie z art. 129 kpk), osoby, które zostały wezwane w inny sposób, np. telefonicznie, ustnie lub w inny sposób w sytuacjach niecierpiących zwłoki, ale także osoby, które same stawiły się przed odpowiednim organem celem złożenia zeznań i na podstawie decyzji organu procesowego zostały przesłuchane.

„Świadek w znaczeniu procesowym" nie zawsze będzie „świadkiem w znaczeniu faktycznym", ponieważ zdarzają się sytuacje, gdy organ wezwie osobę na przesłuchanie, która nie jest zorientowana w sprawie. I odwrotnie „świadek w znaczeniu faktycznym" nie zawsze zostanie „świadkiem w znaczeniu procesowym", bo może zdarzyć się, że organy ścigania nigdy nie dowiedzą się o jakimś świadku zdarzenia, w związku z czym nie zostanie on wezwany do składania zeznań.

Ponadto występuje jeszcze pojęcie świadka w znaczeniu materialnym, jest to świadek pouczony o treści art. 233§1 kk.

Można dokonać klasyfikacji świadków ze względu na[2]:

a. Charakter spostrzeżeń świadka:
- Świadek naoczny (bezpośredni) - świadkiem bezpośrednim jest osoba, która faktycznie była świadkiem zdarzenia (widziała lub sama słyszała dane zdarzenie),
- Świadek ze słyszenia (pośredni) - świadkiem pośrednim jest osoba, która o okolicznościach zdarzenia dowiedziała się w inny sposób, nie będąc na miejscu zdarzenia, np. z relacji innych osób.

b. Treść zeznań

Świadek obciążający i nieobciążający (wezwany przez obrońcę), gdzie kryterium podziału stanowią dowody winy lub ich brak w zeznaniach przesłuchiwanych osób.

c. Wiek świadka
- Świadek pełnoletni
- Świadek niepełnoletni – małoletni do 15 roku życia oraz małoletni po ukończeniu 15 roku życia.

Kryterium podziału na świadka pełnoletniego i małoletniego dotyczy wieku, tak więc świadkiem pełnoletnim będzie osoba, która ukończyła 18 lat, natomiast świadkiem małoletnim będzie osoba, która nie ukończyła lat 18. Wyjątkiem jest tylko kobieta, która uzyskała pełnoletniość pomiędzy 16. a 18. rokiem życia w wyniku zawarcia związku małżeńskiego. Przyznana kobiecie pełnoletniość utrzymuje się nawet w wyniku ustania związku małżeńskiego.

[2] S. Jędrzejewska, A. Kostrzewska, Świadek świadkowi nierówny – o przesłuchaniu wybranych kategorii świadków, Kortowski Przegląd Prawniczy (KPP Monografie) Olsztyn 2019, s. 18-19

d. Połączenie ról procesowych
- Świadek pokrzywdzony
- Świadek koronny

e. Zdolność do składania zeznać

Świadkiem niezdolnym do składania zeznań jest:

- Osoba, na którą rozciąga się bezwzględny zakaz przesłuchiwania wynikający m.in. z art. 178 kpk, 178a kpk i w tej sytuacji mamy do czynienia z niezdolnością do składania zeznań z przyczyn prawnych,
- Osoba fizyczna, która posiada wady fizyczne lub psychiczne, które uniemożliwiają jej postrzeganie, zapamiętywanie lub odtwarzanie spostrzeżeń i w tej sytuacji mamy do czynienia z niezdolnością świadka do składania zeznań z przyczyn faktycznych, np. osoba cierpiąca na chorobę Alzheimera, która widząc zdarzenie nie jest w stanie, ze względu na swoją chorobę, odtworzyć jego przebiegu i przekazać w formie zeznań.

f. Świadek z obowiązku i zeznający dobrowolnie

Świadkiem z obowiązku jest, co do zasady, świadek, który został wezwany przez organ do stawienia się i składania zeznań. Jednym z obowiązków świadka, wynikających z kodeksu postępowania karnego, jest obowiązek stawiennictwa i składania zeznań w sprawie. Natomiast istnieje kategoria świadków, którzy co prawda muszą stawić się na wezwanie odpowiedniego organu, natomiast nie muszą składać zeznań, ponieważ przysługuje im prawo do odmowy składania zeznań wynikające z art. 182 kpk, prawo do uchylenia się od odpowiedzi na poszczególne pytania art. 183§1 kpk albo prawo do zwolnienia się od zeznawania lub odpowiedzi na poszczególne pytania art. 185 kpk. W przypadku tej kategorii świadków możemy mówić, iż są oni świadkami dobrowolnymi, ponieważ mogą odmówić składania zeznań powołując się np. na art. 182 kpk, ale mogą też zeznawać w sprawie, jeśli wyrażą na to zgodę i wtedy już muszą zeznawać zgodnie z prawdą.

g. Świadek zainteresowany i niezainteresowany

W tym przypadku podział jest oparty na wskazaniu interesu świadka bądź jego braku w prowadzonym postępowaniu. Interes ten może wynikać z faktu bycia osobą najbliższą, kolegą, dobrym znajomym dla strony (świadek zainteresowany) bądź świadek może nie mieć żadnego interesu w konkretnym zakończeniu sprawy, ponieważ nie zna stron postępowania.

3. Kryteria typowania świadka

Kryterium zamieszkania lub pobytu – polega na domniemaniu, że osoba, która zamieszkuje lub przebywa w pobliżu miejsca, gdzie dokonano przestępstwa, może złożyć zeznanie o okolicznościach istotnych dla sprawy (np. kradzieże, rozboje, wypadki drogowe).

Kryterium więzi towarzyskiej – chodzi tu o więź towarzyską (jaka łączy lub łączyła daną osobę z pokrzywdzonym albo z podejrzanym), z której można wywnioskować, że jedna osoba zna szereg faktów z życia drugiej osoby. Taka więź może wytworzyć się w pracy, szkole, wspólnych zainteresowaniach.

Kryterium zajmowanego stanowiska lub pełnionej funkcji – z tytułu zajmowanego stanowiska lub pełnionej funkcji w przedsiębiorstwach, instytucjach, urzędach i organizacjach - dane osoby powinny znać fakty będące przedmiotem zeznań świadka.

Świadek z ogłoszenia – Policja zwraca się za pośrednictwem prasy, radia, telewizji do świadków faktycznych, aby zgłosili się w siedzibie jednostki Policji i złożyli zeznania.

II. PRAWA I OBOWIĄZKI ŚWIADKA

1. Prawa świadka

Świadkowi, pomimo że nie jest stroną postępowania i nie ma on interesu prawnego w pozytywnym dla siebie rozstrzygnięciu sprawy, przysługują określone prawa i obowiązki. Zgodnie z art. 300§3 kpk, przed pierwszym przesłuchaniem świadka poucza się o prawach i obowiązkach określonych w art. 177-192a kpk oraz dostępnych środkach ochrony i pomocy, o których mowa w ustawie z dnia 28 listopada 2014 o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka.

1.1. Prawo do odmowy składania zeznań

Świadek jest jednym z podstawowych źródeł dowodowych i niejednokrotnie od świadka najwięcej dowiadujemy się na temat zdarzenia, jego okoliczności oraz uzyskujemy inne niezbędne informacje. Świadek, jako uczestnik procesu, posiada określone prawa i obowiązki, przewidziane w kodeksie postępowania karnego. Jednym z podstawowych praw przyznanych przez kodeks postępowania karnego na podstawie art. 182 jest prawo do odmowy składania zeznań. Istotą prawa do odmowy składania zeznań jest przede wszystkim ochrona więzów o charakterze rodzinnym, a co za tym idzie przestrzegane jest konstytucyjne prawo do poszanowania życia rodzinnego wynikające z art. 47 Konstytucji RP. Ustawodawca ustanawiając ten przepis ograniczył się do ściśle określonych podmiotów, którym przysługuje prawo do odmowy składania zeznań, tj. znajdującym się w kręgu osób najbliższych, a także byłym współmałżonkiem albo osobom pozostającym w stosunku przysposobienia. Głównym celem przyznania prawa do odmowy składania zeznań jest przede wszystkim uniknięcie konfliktu z sumieniem, jaki mógłby powstać u świadka, gdyby jego zeznania, objęte pouczeniem o art. 233§1 kk, mogły np. zaszkodzić podejrzanemu będącemu dla świadka osobą najbliższą, byłym współmałżonkiem, albo osobą pozostającą w stosunku przysposobienia. Przepis ten uwalnia świadka od dylematu czy zeznania składać czy też nie.[3]

Prawo do odmowy składania zeznań przyznaje świadkowi obszerne uprawnienie, ale jednocześnie wprowadza odstępstwo od obowiązku świadka do składania zeznań, co wynika z art. 177 kpk, a także odstępstwo od podstawowej zasady procesu karnego, tj. zasady prawdy materialnej. W ten sposób przepisy ograniczają organy procesowe w dążeniu do ustalenia w procesie prawdy za wszelką cenę, chroniąc określone dobra i wartości, jakim jest poszanowanie do życia w rodzinie, wyznaczając organom procesowym granice w zbyt ingerującym w podstawowe prawa i wolności człowieka ustalaniu prawdy materialnej.

[3] Postanowienie SN z dnia 25.06.2004 r. OSNwSK 2004/1/1190

Krąg podmiotów uprawnionych do skorzystania z art. 182 kpk.

Zgodnie z art. 182 kodeksu postępowania karnego, prawo do odmowy składania zeznań przysługuje trzem grupom podmiotów, podzielonym na trzy osobne paragrafy:

art. 182§1 kpk osoba najbliższa dla podejrzanego
art. 182§2 kpk były współmałżonek podejrzanego oraz osoba, która pozostawała z podejrzanym w stosunku przysposobienia
art.182§3 kpk świadek, który w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem

Prawo do odmowy składania zeznań przysługujące osobie najbliższej art. 182§1 kpk.

Prawo do odmowy składania zeznań na podstawie art. 182 § 1 kpk przysługuje wyłącznie **osobom najbliższym**, a krąg tych osób jednoznacznie definiuje przepis art. 115 § 11 kk. Jest to katalog zamknięty, tzn. że żadna inna osoba, poza wymienionymi w tym przepisie nie może powołać się na prawo do odmowy składania zeznań na podstawie art. 182§1 kpk.

Osobą najbliższą, zgodnie z definicją zawartą w art. 115§11 kk jest:

1) **małżonek,**
2) **krewni** w linii prostej:
   - wstępni – rodzice, dziadkowie, pradziadkowie itp.
   - zstępni – dzieci, wnuki, prawnuki itp.
3) krewni w linii bocznej – tylko rodzeństwo, w tym rodzeństwo przyrodnie, tj. mające wspólnego ojca lub matkę,
4) **powinowaci** w linii prostej:
   - wstępni – ojczym (mąż matki, babki, prababki) oraz macocha (żona ojca, dziadka, pradziadka),
   - zstępni – małżonkowie (zięć, synowa) dzieci, wnuków, prawnuków itp. własnych oraz dzieci (pasierb, pasierbica), wnuki, prawnuki itp. małżonka,
5) powinowaci w linii bocznej:
   - rodzeństwo małżonka (szwagier, bratowa),
   - mąż siostry (szwagier), żona brata (bratowa),
6) **przysposabiający** i jego małżonek lub **przysposobiony** i jego małżonek.
7) **osoba pozostająca we wspólnym pożyciu**.[4]

Pokrewieństwo opiera się na więzi krwi i wyróżnia się pokrewieństwo w linii prostej i bocznej oraz stopnie tego pokrewieństwa na podstawie liczby urodzeń. Zgodnie z art. 61 (7) kro[5] krewnymi w linii prostej są osoby, z których jedna pochodzi od drugiej, natomiast krewnymi w linii bocznej są osoby, które pochodzą od wspólnego przodka, a nie są krewnymi w linii prostej. Stopień pokrewieństwa określa się według liczby urodzeń, wskutek których powstało pokrewieństwo.

[4] J. Curyło, *Przestępstwa przeciwko mieniu (art. 278 kk – 294 kk)*, SP Piła 2011; op. cyt. St. Zimoch, *Osoba najbliższa w prawie karnym*, Nowe Prawo 1971 nr 9 s. 1303
[5] Ustawa z dnia 25.02.1964 r. Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1359)

Powinowactwo jest stosunkiem powstałym między małżonkiem a krewnymi drugiego małżonka i trwa mimo ustania małżeństwa (art. 61 [8] kro), a chwilą jego powstania jest zawarcie małżeństwa. Linie i stopnie powinowactwa określa się analogicznie, jak linie i stopnie pokrewieństwa. Nie ma stosunku powinowactwa między: 1) jednym z małżonków a osobą, która pozostaje w związku małżeńskim z krewnym drugiego z małżonków, 2) jednym z małżonków a powinowatymi drugiego z małżonków, 3) powinowatymi jednego z małżonków a powinowatymi drugiego z małżonków[6].

Przysposobienie to nic innego jak adopcja, jest to forma przyjęcia do rodziny obcej osoby małoletniej (uznania dziecka za swoje), stwarzająca stosunek podobny do pokrewieństwa. Zgodnie z art. 121 kro przez przysposobienie między przysposabiającym a przysposobionym powstaje taki stosunek, jak między rodzicami i dziećmi. Przysposabiający nabywa prawa i obowiązki wynikające z pokrewieństwa w stosunku do krewnych przysposabiającego. Ustają prawa i obowiązki przysposobionego wynikające z pokrewieństwa względem dotychczasowych krewnych, jak również prawa i obowiązki tych krewnych względem niego. Skutki przysposobienia rozciągają się na zstępnych przysposobionego.[7]

Wyliczenie osób najbliższych określonych w art. 115§11 pkt 1-6 kk nie stwarza problemów. Pewne trudności interpretacyjne może stwarzać natomiast pojęcie „osoby pozostającej we wspólnym pożyciu" zawarte w art. 115§11 pkt 7 kk. Zgodnie z orzecznictwem osoba pozostająca we wspólnym pożyciu, to osoba będąca w związku co do istoty takim samym, jak związek małżeński (zachowana więź uczuciowa, gospodarcza, finansowa), tyle tylko, że pozbawionym węzła prawnego[8] przewidzianego przez kodeks rodzinny i opiekuńczy. Dlatego też należy wykazać istnienie węzła faktycznego, tj. ogniska domowego charakteryzującego się więzią duchową, fizyczną, ekonomiczną oraz trwałością[9]. Trwałości związku nie należy utożsamiać z długotrwałością, ponieważ konkubinat może trwać również przez krótki okres, „lecz z okoliczności mu towarzyszących wynika, iż partnerzy traktują ten związek poważnie, zamierzając w nim pozostać nadal, także po złożeniu zeznań przez jednego z nich."[10] Trwałość wyklucza relację przelotną i tymczasową. Nie jest również konieczne, aby partnerzy posiadali wspólne dzieci.

W orzecznictwie przyjmuje się, iż „nie można zrównywać z konkubinatem luźnego związku partnerskiego, doraźne kontakty, choćby połączone ze współżyciem seksualnym, prezenty, nawet przelotne uczucie."[11] Pozostawanie we wspólnym pożyciu to związek trwały, połączony więzami uczuciowymi, fizycznymi i ekonomicznymi, to jest wspólnym planowaniem i podejmowaniem ważnych decyzji oraz wspólnym ponoszeniem kosztów egzystencji.[12]

Omawiając prawo do odmowy składania zeznań należy wspomnieć o dopuszczalności powołania się przez **osoby pozostające w związkach partnerskich tej samej płci** na art. 182

---

[6] R. A. Stefański, *Tryb ścigania przestępstwa średniego wypadku drogowego*, Prokuratura i Prawo nr 11-12 z 2009 r. s. 32

[7] Kwestie przysposobienia reguluje Dział II od art. 114 do 127 Ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1359)

[8] Wyrok SA w Katowicach z dnia 15.03.2007 r. IIAKa 24/07, KZS 2007/11/52

[9] Postanowienie SN z dnia 27.05.2003 r. LEX nr 80281

[10] R. A. Stefański, *Prawo odmowy zeznań w nowym kodeksie postępowania karnego*, Prokuratura i Prawo 1998 nr 7-8, s. 118

[11] Wyrok SA w Krakowie z dnia 11 grudnia 1997 r., II Aka 226/97 w: Ryszard A. Stefański, *Tryb ścigania przestępstwa średniego wypadku drogowego*, Prokuratura i Prawo nr 11-12 z 2009 r. s. 32,

[12] II AKa 176/09 - wyrok SA Kraków z dnia 28-10-2009

§ 1 kpk, jako osoby pozostającej we wspólnym pożyciu. Tradycyjnie definiuje się konkubinat jako związek co do istoty taki sam, jak związek małżeński (zachowana więź uczuciowa, gospodarcza, finansowa), tyle tylko, że pozbawiony węzła prawnego.[13] Ten kierunek wyklucza jednak możliwości powołania się na art. 182 kpk osób tej samej płci, które coraz częściej pozostają ze sobą w związkach. W literaturze prawa karnego najczęściej można spotkać pogląd, iż konkubinat to związek osób różnej płci, co wyklucza konkubinat homoseksualny.[14] Jednakże niewątpliwie orzecznictwo wskazuje coraz częściej, iż konkubinatem może też być związek osób tej samej płci[15], co potwierdza wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku w 23.02.2007 roku (I ACa 590/06), w którym stwierdził, iż pod pojęciem konkubinatu należy rozumieć stabilną, faktyczną wspólnotę osobisto-majątkową dwojga osób i bez znaczenia w tym aspekcie jest płeć. Ponadto nie ma podstaw do stosowania odmiennych zasad przy rozliczaniu konkubinatu homoseksualnego niż te, które mają zastosowanie odnośnie konkubinatu heteroseksualnego.[16] Podobnie w wyroku z dnia 21 marca 2013 r. (III KK 268/12) Sąd Najwyższy stwierdził, iż termin „wspólne pożycie" obejmuje osoby, które – niezależnie od ich płci i wieku – razem ze sobą żyją, co zakłada prowadzenie wspólnego gospodarstwa domowego oraz określoną więź psychiczną. Problem rozstrzyga uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 25 lutego 2016 r., w której sąd stwierdza, iż „związki homoseksualne są zjawiskiem społecznym, a trudno zaprzeczyć, iż mogą one cechować się więziami o tożsamym charakterze co nieformalne związki heteroseksualne. Oczywiste jest, że także w związkach homoseksualnych istnieją te same przeżycia i związki uczuciowe oraz emocjonalne co w związkach heteroseksualnych. Nie ma żadnych powodów, aby w sytuacjach konfliktu z unormowaniami prawa karnego nie były one chronione tak jak przy związkach heteroseksualnych. (…) odmienność płci osób pozostających w takiej relacji nie jest warunkiem uznania ich za pozostających we wspólnym pożyciu w rozumieniu art. 115§11 kk."[17]

Zgodnie z orzecznictwem, na art. 182§1 kpk **nie może** powołać się m.in.

- narzeczona oskarżonego, która nie pozostaje z nim we wspólnym pożyciu,
- była konkubina lub konkubent,
- krewni osoby, z którą podejrzany pozostaje w konkubinacie, ponieważ pomiędzy nimi nie tworzy się stosunek powinowactwa.[18]
- rodzic zastępczy – „Umieszczenie małoletniego tymczasowo w rodzinie zastępczej, a następnie także na stałe z powierzeniem rodzicom zastępczym opieki nad dzieckiem, nie oznacza ukształtowania się między takim małoletnim a rodzicem zastępczym (opiekunem) stosunku, o którym mowa w art. 115 § 11 KK" (post. SN z 4.2.2010 r., V KK 296/09, OSNKW 2010, Nr 6, poz. 51, należy jednak zaznaczyć, że w uzasadnieniu wyr. z 21.3.2013 r., III KK 268/12, Legalis). SN uznał stosunek łączący

[13] Wyrok SA w Katowicach z dnia 15.03.2007 r. IIAKa 24/07, KZS 2007/11/52

[14] T. Grzegorczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Zakamycze Wydanie III 2003 r.*; R. A. Stefański, *Tryb ścigania przestępstwa średniego wypadku drogowego*, Prokuratura i Prawo nr 11-12 z 2009 r.

[15] Lech K. Paprzycki w *Komentarzu aktualizowanym do art. 182 kpk. Stan prawny z dnia 14.05.2012 r.* stwierdza, iż uprawnienie do powołania się na art. 182 kpk przysługuje także osobom pozostającym w związkach partnerskich osób tej samej płci.

[16] Wyrok SA w Białymstoku z dnia 23.02.2007 r. sygn. akt I ACa 590/06

[17] Uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 25 lutego 2016 r., sygnatura akt I KZP 20/15

[18] P. K. Sowiński, *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, Monografie prawnicze, Wydawnictwo C.H. Beck 2004, s. 40-41

z oskarżonym wychowanka wspólnie z nim zamieszkującego za pozostawianie we wspólnym pożyciu)[19];
- bratanica, bratanek (córka/syn brata oskarżonego)[20], a więc także siostrzeniec/siostrzenica (syn/córka siostry oskarżonego)[21],
- rodzeństwo rodziców oskarżonego ani też małżonkowie tego rodzeństwa (wuj, stryj, ciotka itp.).[22]

Art. 182§2 kpk – prawo do odmowy składania zeznań przysługujące byłemu współmałżonkowi dla oskarżonego oraz osobie, która pozostawała z oskarżonym w stosunku przysposobienia.

Zgodnie z art. 182§2 kpk na prawo do odmowy składania zeznań może powołać się, oprócz osoby najbliższej wymienionej w art. 182§1 kpk, również były współmałżonek dla podejrzanego oraz osoba pozostająca z podejrzanym w stosunku przysposobienia. Art. 182§2 kpk stanowi, iż prawo do odmowy składania zeznań trwa mimo ustania małżeństwa lub przysposobienia.

Do **ustania małżeństwa** dochodzi na skutek rozwodu, a także w przypadku śmierci małżonka oraz uznania za zmarłego jednego ze współmałżonków[23]. Natomiast ustanie przysposobienia może nastąpić na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku gdy z żądaniem wystąpi zarówno przysposabiający, jak i przysposobiony. W żądaniu należy wykazać, iż zachodzą ważne powody dające podstawy do rozwiązania przysposobienia (istnieją wtedy, gdy mimo przysposobienia nie ma między stronami bliskiej więzi rodzinnej) oraz nie ucierpi dobro małoletniego dziecka.[24] Inną kwestią jest ustanie konkubinatu w chwili przesłuchania świadka, ponieważ pozbawia ono byłego konkubenta/konkubinę statusu osoby pozostającej we wspólnym pożyciu i w ten sposób wyklucza z kręgu osób najbliższych określonych w art. 115§11 kk.[25] Konkubenci są osobami najbliższymi tylko na czas trwania konkubinatu i tylko na ten czas przysługuje im prawo do odmowy składania zeznań na podstawie art. 182§1 kpk. Przysługujące powinowatemu prawo odmowy zeznań nie dezaktualizuje się na skutek ustania małżeństwa jego krewnego z oskarżonym. Z uwagi na sposób unormowania powinowactwa w przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, fakt ten nie pozbawia powinowatego statusu osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 § 11 kk. Zgodnie bowiem z dyspozycją przepisu art. 61[8] § 1 kro powinowactwo trwa mimo ustania małżeństwa.[26]

Od ustania małżeństwa należy rozróżnić jego **unieważnienie** na skutek orzeczenia sądu rodzinnego i w tym przypadku małżeństwo uznaje się za niebyłe. Pomiędzy takimi osobami

[19] J. Skorupka (red.), *Kodeks postepowania karnego*. Komentarz, wydanie 2020 r., Legalis
[20] SK IV KR 253/70, LEX nr 21371 w: J. Grajewski (red.), S. Steinborn, Lech K. Paprzycki *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego,* LEX/El 2012
[21] Wyrok SA w Krakowie z 14.03.1991 r., II Akr 16/91, KZS 3/1991, poz. 18
[22] J. Skorupka (red.), *Kodeks postepowania karnego*. Komentarz, wydanie 2020 r., Legalis
[23] art. 55 i 56 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1359)
[24] art. 125 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1359)
[25] Wyrok SA w Katowicach z dnia 15.03.2007 LEX nr 312525, Wyrok SN z dnia 23.07.2008 V KK 12/08 LEX nr 438485
[26] II KK 268/11 - wyrok SN - Izba Karna z dnia 26-04-2012

nie wytwarza się więc więź, o której mowa w art. 115§11 kk, czyli nie uznaje się je za osoby najbliższe.[27]

Z punktu widzenia zastosowania art. 182§1 kpk znaczenie ma to, kiedy świadek wobec podejrzanego pozostawał osobą najbliższą określoną w art. 115§11 kk, ponieważ więzy te muszą istnieć w momencie składania przez świadka zeznań. Wyjątek od tej zasady wprowadza art. 182§2 kpk, który przyznaje prawo do odmowy składania zeznań byłemu małżonkowi albo osobie pozostającej we wspólnym pożyciu. Wynika to z faktu, iż formalne rozwiązanie prawnego węzła bliskości nie musi automatycznie pociągać wygaśnięcia faktycznych związków bliskości pomiędzy byłymi małżonkami lub osobami pozostającymi w stosunku przysposobienia[28]. Ustanie małżeństwa bądź stosunku przysposobienia powoduje, iż były współmałżonek oraz osoba pozostająca w stosunku przysposobienia tracą status osób najbliższych i nie mogą powołać się na art.182§1 kpk.

Prawo do odmowy zeznań świadka, który w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem (art. 182§3 kpk).

Przepis art. 182§3 kpk przyznaje prawo odmowy zeznań świadkowi, który w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem. Uprawnienie wynikające z art. 182§3 kpk jest konsekwencją zmiany ról procesowych (tzw. przemienność ról procesowych), gdzie każdy współuczestnik czynu występuje w roli współpodejrzanego (współoskarżonego) o udział w tym samym przestępstwie, ale w odrębnym postępowaniu.[29] Świadkowi przysługuje prawo do odmowy składania zeznań do zakończenia prawomocnie wobec niego toczącego się postępowania karnego.

Świadkowi takiemu przysługuje prawo odmowy zeznań pod warunkiem, że świadek ten w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem.[30] Inna tocząca się sprawa w rozumieniu art. 182 § 3 kpk to inne postępowanie karne, także w stadium postępowania przygotowawczego, a osoba, która ma być przesłuchana w charakterze świadka w tej innej sprawie, może mieć nie tylko status oskarżonego, ale także podejrzanego, a oskarżenie (podejrzenie) o współudział polegać może nie tylko na współsprawstwie, ale także na innych formach zjawiskowych: pomocnictwie i podżeganiu. Prawo do odmowy złożenia zeznań, o którym mowa w art. 182 § 3 kpk aktualizować się będzie w sytuacji wyłączenia sprawy wobec jednego z oskarżonych (podejrzanych) do odrębnego postępowania. Gdyby nie doszło do takiego wyłączenia, oskarżony mógłby bowiem skorzystać z prawa do odmowy złożenia wyjaśnień na podstawie art. 175 § 1 kpk[31].

Przepis art. 182 § 3 kpk znajdzie więc zastosowanie w razie zmiany ról procesowych, w wyniku której osoba będąca uprzednio oskarżonym (podejrzanym) jest przesłuchiwana w charakterze świadka, a także gdy świadek w tym samym czasie jest oskarżony w innej to-

[27]P. K. Sowiński, *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, Monografie prawnicze, Wydawnictwo C.H. Beck 2004, s. 42

[28] A. Bojańczyk, T. Razowski, *Konsekwencje procesowe uzyskania i utraty przez świadka uprawnienia do odmowy składania zeznań*, Palestra nr 3-4 2007 r. s. 13

[29] R. A. Stefański, *Prawo do odmowy zeznań w nowym kodeksie postępowania karnego*, ….. s. 123.

[30] A. Baj, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2005 r., sygn. I KZP 8/05*, Prokuratura i Prawo, 2007 nr 11 s. 172

[31] II AKa 307/14 - wyrok SA Wrocław z dnia 29-10-2014

czącej się sprawie o współudział w popełnieniu przestępstwa objętego postępowaniem.[32] Istotą przepisu art. 182§3 kpk jest to, aby nie zmuszać świadka do składania zeznań przeciwko sobie, zapobieżenie sytuacji, w której podejrzany/oskarżony, na skutek zmiany roli procesowej byłby zmuszony zeznawać przeciwko sobie i to pod groźbą odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywych zeznań.[33]

Stosowanie prawa do odmowy zeznań w postępowaniu przygotowawczym.

Przepisy prawa nie określają terminu początkowego skorzystania z art. 182 kpk, ale co do zasady jest to termin pierwszego przesłuchania świadka będącego osobą najbliższą wobec podejrzanego. Natomiast terminem końcowym powołania się na prawo do odmowy składania zeznań jest zgodnie z art. 186 kpk moment rozpoczęcia pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym. Jest to termin prekluzyjny (nieprzekraczalny), po upływie którego świadek nie może skorzystać z uprawnienia do odmowy składania zeznań.

Zgodnie z brzmieniem art. 191 § 2 kpk świadka należy uprzedzić o treści art. 182 kpk, a o treści art. 183 oraz art. 185 kpk, jeżeli ujawnią się okoliczności objęte tymi przepisami. Ustalenie, iż świadek jest osobą najbliższą, byłym współmałżonkiem, czy osobą pozostającą w stosunku przysposobienia obliguje nas do pouczenia go o treści art. 182§1 i 2 kpk. Treść udzielonego pouczenia świadka o przysługującym mu prawie do odmowy zeznań powinna być przekazana w sposób odpowiednio dla niego zrozumiały, stosownie do wieku i rozwoju umysłowego.[34]

Świadek pouczony o treści art. 182 kpk sam decyduje, czy z prawa tego chce skorzystać, czy też nie. Organ procesowy prowadzący postępowanie nie jest uprawniony do ustalania i oceny motywów, przyczyn i pobudek odmowy zeznań przez osobę uprawnioną do takiej odmowy.[35] Zadaniem organu procesowego w tym przypadku jest zbadanie, czy istnieje stosunek uzasadniający skorzystanie z prawa do odmowy składania zeznań. Ustalenia dokonać można jeszcze w ramach przygotowania się do przesłuchania, poprzez analizę akt postępowania, a także na pierwszym etapie przesłuchania, gdy zgodnie z art. 191§2 kpk świadek odpowiada na pytania dotyczące jego imienia, nazwiska, wieku, zajęcia, karalność za fałszywe zeznanie lub oskarżenie oraz stosunku do stron. Natomiast świadek powinien przedstawić, że z podejrzanym (oskarżonym) łączy go stosunek najbliższości albo uprawdopodobnić istnienie szczególnie bliskiego stosunku osobistego, łączącego go z podejrzanym,[36] czy wykazać, iż jest byłym współmałżonkiem albo osobą pozostającą w stosunku przysposobienia.

Obowiązkiem prowadzącego czynność jest zaprotokołowanie w treści protokołu przesłuchania świadka, czy świadek, któremu przysługuje prawo do odmowy składania zeznań, z prawa tego korzysta czy nie, co wynika z § 29 ust. 1 wytycznych nr 3 Komendanta Głównego Policji, który stanowi, iż policjant odnotowuje w protokole przesłuchania decyzję świadka

[32] II AKa 307/14 - wyrok SA Wrocław z dnia 29-10-2014
[33] Wyrok SA w Katowicach z dnia 28.11.2002 r. OSA 2003/12/121
[34] II AKa 130/12 - wyrok SA Wrocław z dnia 24-05-2012
[35] J. Grajewski (red.), S. Steinborn, Lech K. Paprzycki *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, LEX/El 2012
[36] Wyrok SN z dnia 23.07.2008 r. LEX nr 438485

co do składania lub odmowy składania zeznań na podstawie art. 182 kpk.[37] Nie mogą stanowić dowodu wypowiedzi złożone bez należytego pouczenia oraz bez świadomości prawa do odmowy ich złożenia.[38] Obowiązek pouczenia o treści art. 182 kpk wynika też z zasady informacji prawnej określonej w art. 16§1 kpk – bezwzględny obowiązek pouczenia. Jeżeli organ prowadzący postępowanie jest obowiązany pouczyć uczestników postępowania o ciążących obowiązkach i o przysługujących im uprawnieniach, to brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której dotyczy.

Wspomnieć należy, iż pouczenie świadka o treści art. 182, czy też art. 183§1 i 185 kpk następuje po obligatoryjnym uprzedzeniu go o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy z art. 233§1 i 1a kk, co wynika z art. 190§1 kpk. Następnie po pouczeniach świadek podejmuje decyzję, która w zależności od jego woli może być następująca:

- Świadek korzysta z przysługującego mu na podstawie art. 182 kpk prawa i odmawia składania zeznań. Decyzję świadka co do odmowy należy zaprotokołować w protokole przesłuchania świadka i na tym przesłuchanie kończy się. Należy tylko pamiętać, że jeżeli świadek skorzystał z prawa wynikającego z art. 182 kpk, to może on odmówić składania zeznań w całości, a nie w części tzn. nie może ograniczyć się tylko do zeznań korzystnych dla podejrzanego, a odmówić zeznań w pozostałej części. Świadkowi przysługuje prawo zeznawania lub nieskładania zeznań, a nie dokonywania wyboru zakresu zeznań,[39]
- Świadek nie korzysta z przysługującego mu prawa na podstawie art. 182 kpk i chce składać zeznania, co również należy zaznaczyć w protokole przesłuchania świadka. W tej sytuacji należy pouczyć świadka o treści art. 183§1 kpk[40], tj. o możliwości odmowy udzielenia odpowiedzi na poszczególne pytania, jeżeli udzielenie odpowiedzi mogłoby narazić jego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Świadek ten przystępuje do składania zeznań, pamiętając o wcześniejszym pouczeniu o treści art. 233§1 i 1a kk.

W trakcie prowadzonego postępowania przygotowawczego świadek może zmienić zdanie co do skorzystania bądź nie z prawa do odmowy składania zeznań. Podjęcie przez świadka decyzji o zeznawaniu przy pierwszym przesłuchaniu nie powoduje, iż świadek ten musi już zeznawać aż do zakończenia procesu. Wspomina o tym art. 186§1 kpk, który stanowi, iż świadek może odmówić składania zeznań, nie później jednak niż przed rozpoczęciem pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym. W tej sytuacji, jeśli świadek początkowo składa zeznania, a przy kolejnym przesłuchaniu chce odmówić ich składania, to skutek odmowy składania zeznań sięga wstecz, obejmując również zeznania odebrane bez stosownego pouczenia i eliminując je z materiału procesowego,[41] uzyskane wcześniej zeznania należy

[37] Wytyczne nr 3 KGP z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (Dz. Urz. KGP poz. 59, z 2019 r. poz. 92 oraz z 2020 poz. 20 i 54)
[38] II AKa 130/12 - wyrok SA Wrocław z dnia 24-05-2012
[39] J. Bartoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks Postępowania Karnego. T.1. Komentarz*, ABC 1998
[40] Wyrok SA w Lublinie z dnia 13.06.2002,
[41] Wyrok SA Katowicach z dnia 18.03.2009 r. II Aka 62/08 BiulSAKa 2009/2/10

traktować jako niebyłe, pomimo, że świadek złożył zeznania. Zeznania takie nie mogą stanowić dowodu w sprawie oraz nie mogą być odtwarzane. **Odtworzeniem zeznań** jest zarówno „odczytanie protokołu zeznań, jak i wysłuchanie zapisu zeznań utrwalonego za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo dźwięk i obraz, a także przesłuchanie osoby trzeciej w celu odtworzenia tego, co świadek uprzednio zeznał, a więc: protokolanta, osoby przesłuchującej świadka albo innej osoby, która wysłuchała zeznań”[42]. Odtworzenie obejmuje więc fizyczną rekonstrukcję protokołu zawierającego zeznania, przesłuchanie innych osób na okoliczność tego, co dana osoba zeznawała[43], a także ujawnienia odręcznych notatek z samego przesłuchania[44]. Wszelkie próby odtwarzania zeznań osoby, która skorzystała z przysługującego jej prawa do odmowy składania zeznań, poprzez przesłuchanie w charakterze świadków osób obecnych przy przesłuchaniu, czy odtworzenie nagrań zawartych na urządzeniach technicznych stanowi obejście ustawy[45]. Przepis ten nie wyłącza jednak możliwości przesłuchania innych osób, które mają wiedzę na okoliczności, które były podstawą odmowy składania zeznań przez świadka. Nie może to być jednak odtworzenie zeznań, jakie złożył świadek korzystający z prawa do ich odmowy. Tak więc można przesłuchiwać w charakterze świadków osoby, które są w posiadaniu wiedzy na temat danego zdarzenia z relacji osób, które skorzystały z treści art. 182 kpk oraz dokonywać na podstawie tych zeznań ustaleń.[46] Przewidziany w art. 186 § 1 kpk zakaz dowodowy nie oznacza jednak wyłączenia możliwości przesłuchiwania osób trzecich na okoliczności, o których zeznawała osoba, która skorzystała następnie z prawa do odmowy zeznań, nawet gdy są to świadkowie ze słuchu, czerpiący swoje informacje od tego, który skorzystał z uprawnienia wskazanego w przepisie art. 182 § 1 kpk. Oczywiście nie może to być odtworzeniem zeznań, jakie złożył świadek korzystający z prawa do ich odmowy lecz przewidziany w art. 186 § 1 kpk zakaz dowodowy nie stoi na przeszkodzie odtwarzaniu innych wypowiedzi świadka, który skorzystał z prawa odmowy zeznań. Ustawa, zezwalając osobom najbliższym oskarżonego lub pozostającym z nim w szczególnie bliskim stosunku osobistym na uchylanie się od składania zeznań w jego sprawie, nie zabrania jednocześnie korzystania z zeznań innych świadków, którzy stwierdzili okoliczności wiadome im z opowiadania osób korzystających z prawa odmowy zeznań oraz dokonywania na podstawie tych zeznań odpowiednich ustaleń faktycznych. *Ratio legis* zakazu dowodowego sformułowanego w treści art. 182 § 1 kpk jest umożliwienie świadkowi będącemu osobą najbliższą dla oskarżonego uniknięcia „konfliktu sumienia”, tak aby nie musiał on obciążać swoimi zeznaniami osoby najbliższej. [47]

Świadek, któremu przysługuje prawo do odmowy zeznań z art. 182 kpk musi zawsze stawić się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Przepis w art. 177§1 kpk nakłada na świadka obowiązek stawienia się na wezwanie i złożenia zeznań. Stawiennictwo świadka może zostać oczywiście wyegzekwowane odpowiednimi środkami

[42] Postanowienie SN z dnia 12.09.2012 r. II KK 247/11
[43] Wyrok SN z dnia 21.03.2013 r. III KK 268/12
[44] A. Baj, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2005 r., sygn. I KZP 8/05,* Prokuratura i Prawo, 2007 nr 11 s. 172
[45] J. Grajewski (red.), S. Steinborn, Lech K. Paprzycki *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, LEX/El 2012
[46] Postanowienie SN z dnia 12.09.2012 r. II KK 247/11
[47] II AKa 333/13 - wyrok SA Gdańsk z dnia 29-01-2014

prawnymi, tj. karami porządkowymi. Kodeks postępowania karnego w art. 182 kpk wprowadził zakaz dowodowy dotyczący prawa do odmowy składania zeznań, nic nie wspominając, że przysługuje osobie również prawo do niestawiennictwa. W związku z tym, jeśli świadek chce się powołać na art. 182 kpk, to musi stawić się na wezwanie organu, a jego chęć skorzystania z prawa do odmowy składania zeznań musi zostać zaprotokołowana, albo złożona w formie pisemnego oświadczenia.

Jeżeli świadek w trakcie prowadzonego postępowania przygotowawczego zostanie poddany badaniom i oględzinom zewnętrznym ciała na podstawie art. 192 kpk, a następnie skorzystał z prawa do odmowy składania zeznań, to zgodnie z art. 186 § 2 kpk sporządzone w postępowaniu karnym protokoły oględzin ciała podlegają ujawnieniu na rozprawie, choćby osoba poddana oględzinom odmówiła wyjaśnień lub zeznań albo została od nich zwolniona na podstawie art. 182 lub 185 kpk. Prawo do odmowy zeznań zgodnie z art. 182 § 1 i 2 przysługuje osobie najbliższej dla „oskarżonego". Oskarżony, zgodnie z art. 71§2 kpk to osoba, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu, a także osoba, co do której prokurator złożył wniosek wskazany w art. 335§1 lub wniosek o warunkowe umorzenie postępowania. W związku z powyższym należałoby przyjąć, iż pojęcie oskarżonego występuje tylko i wyłącznie na etapie postępowania sądowego, natomiast prawo do odmowy składania zeznań nie ma zastosowania do podejrzanego, który występuje na etapie postępowania przygotowawczego. Jednak, zgodnie z art. 71§3 kpk jeżeli kodeks karny używa pojęcia „oskarżony", tzn. że ma on również zastosowanie do „podejrzanego", występującego na etapie postępowania przygotowawczego. Tak więc podejrzany zgodnie z art. 71§1 kpk to osoba, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia przedstawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego. Z art.182 kpk wynika, iż prawo to przysługuje świadkowi w sytuacji, gdy postępowanie przygotowawcze (dochodzenie bądź śledztwo) jest w fazie *in personam*, a więc od momentu wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów podejrzanemu. Zatem nie ma możliwości skorzystania przez świadka z treści art. 182 kpk w fazie *in rem* postępowania, gdy nie jest znana osoba sprawcy. Jednakże istnieje możliwość przesłuchania świadka z pouczeniem o treści art. 182 kpk jeszcze w fazie *in rem*, jeśli po przesłuchaniu świadka albo w trakcie jego przesłuchania okaże się, że osoba dla świadka najbliższa stała się (może stać się) podejrzanym.[48] Najczęściej ma to miejsce w sytuacji, gdy przy przyjęciu zawiadomienia o przestępstwie, np. znęcania się, od razu wiemy przy dokonywaniu czynności, kto jest sprawcą, np. pouczamy żonę, gdy składa zawiadomienie na męża.

Prawo do odmowy zeznań przysługujące małoletnim świadkom.

Prawo odmowy zeznań, określone w art. 182 § 1 kpk, przysługuje każdemu świadkowi, a więc także małoletniemu. Tak jednoznacznie zostało stwierdzone w uchwale SN z dnia

[48] J. Lipski, *Zakres prawa świadka do odmowy skąpania zeznań,* Zeszyty Prawnicze Biura Studiów i Ekspertyz Rok II 4(8) 2005, s. 87. Powyższą tezę potwierdza także stanowisko orzecznictwa (wyrok SN z 30 października 1961 r. sygn. akt VI K 610/61, OSN-PG 1962, nr 1-6, poz. 26) i doktryny (Z. Gostyński, J. Bartoszewski, R. Stefański i in. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Tom I,* Dom Wydawniczy ABC, 1998 r.

19.02.2003 r.[49] Pozostaje jedynie do rozstrzygnięcia kwestia dojrzałości małoletniego świadka, która pozwoli mu zrozumieć doniosłość i znaczenie przysługującego mu prawa.

Art. 177§1 kpk stwierdza, iż każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się i złożyć zeznania, stając się w ten sposób świadkiem w znaczeniu procesowym. Przepis natomiast nie określa granicy wieku, od której świadek może zeznawać, poprzestając jedynie na stwierdzeniu, iż „każdy świadek" ma obowiązek stawić się i złożyć zeznania. Oznacza to, iż granicą składania zeznań nie jest przepis prawa, a raczej zdolność dziecka do zrozumienia znaczenia samej czynności przesłuchania, zdolność do przekazywania spostrzeżeń, relacjonowania przebiegu zdarzenia, a także właśnie zrozumienia samej treści pouczeń. Zdolność złożenia zeznań, zdolność zrozumienia pouczenia o prawie do odmowy składania zeznań uzależniona jest od etapu rozwoju, na jakim aktualnie znajduje się małoletni świadek oraz od stopnia dojrzałości przekazywania spostrzeżeń.[50]

Etapy rozwoju dziecka są bardzo zróżnicowane, każde dziecko inaczej przechodzi okres rozwoju emocjonalnego. Pouczenie małoletniego powinno być jasne, przedstawione w sposób zrozumiały dla małoletniego, aby mógł bez problemu podjąć stosowną decyzję, stosownie do wieku i rozwoju umysłowego.[51] Ocena czy oświadczenie małoletniego świadka o składaniu czy też odmowie zeznań, w sytuacji gdy przysługuje mu prawo odmowy zeznań, a istnieje wątpliwość co do stanu psychicznego świadka, jego stanu rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego spostrzeżeń, dokonywana jest przez organ procesowy wykonujący czynności przesłuchania. W sytuacji wątpliwości należy korzystać z pomocy biegłego psychologa, zgodnie z art. 192 § 2 kpk.

Jednakże praktyka wskazuje, iż sytuacja ta może rodzić wiele trudności, począwszy od tego, na jakim etapie rozwoju jest małoletni świadek i czy faktycznie jest w stanie zrozumieć treść pouczenia. Podjęcie decyzji co do przesłuchania małoletniego świadka powinno być poprzedzone gruntowną analizą materiałów sprawy i ustaleniem, czy powołanie małoletniego w charakterze świadka jest konieczne dla ustalenia okoliczności sprawy.

1.2. Prawo do uchylenia się od udzielenia odpowiedzi na poszczególne pytania.

Kolejnym bardzo ważnym prawem przysługującym świadkowi, jest prawo wynikające z art. 183§1 kpk, tj. prawo do uchylenia się od odpowiedzi na poszczególne pytania, jeżeli udzielenie odpowiedzi pociągnęłoby jego lub osobę dla niego najbliższą do odpowiedzialności za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Uchylenie się od odpowiedzi na pytanie jest swego rodzaju „wyjściem awaryjnym" dla osoby, która postawiona zostaje w sytuacji konfliktowej czy przymusowej, w której ma do wyboru albo świadome złożenie zeznań fałszywych albo obciążenie siebie samego lub osoby najbliższej odpowiedzialnością karną lub karną skarbową.[52] Przepis ten wprowadza **tzw. prawo do milczenia oraz wolności od samooskarżenia**[53]. Świadek ma prawo do nieujawniania okoliczności, o które pytamy, ale także ma prawo do ich przemilczenia. Art. 183§1 kpk jest rozszerzeniem na świadków gwarancji pro-

[49] Uchwała SN z dnia 19.02.2003 r. I KZP 48/02 OSNKW 2003/3-4/23
[50] K. Pawelec, K. Paszek, *Prawo małoletniego do odmowy złożenia zeznań*, Materiały szkoleniowe, Prokuratura i Prawo 2008 nr 12 s. 119
[51] Wyrok SA z dnia 22.02.2012 r. we Wrocławiu II AKa 27/12 LEX nr 1120040 ...
[52] cyt. Wyrok SA w Krakowie z dnia 11.05.2009 r., KZS 2009/10/46 II AKa 169/08
[53] P.K. Sowiński, *Prawo świadka do odmowy zeznań… s. 130*

cesowej przyznanej podejrzanym na podstawie art. 74§1 kpk, tj. *nemo se ipsum accusare tenetur*, tzn. zakazu zmuszania kogokolwiek do samooskarżenia i dostarczania przeciw sobie dowodów. Tak więc, aby świadek mógł się powołać na art. 183 §1 kpk, to musi jemu lub osobie dla niego najbliższej grozić odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, nie za wykroczenie, wykroczenie skarbowe, jak i obawa przed odpowiedzialnością dyscyplinarną, cywilną, administracyjną, czy służbową. Istnienie obawy oraz ewentualne narażenie świadka lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe jest warunkiem koniecznym skorzystania z art. 183 kpk.

Prawo uchylenia się od odpowiedzi na pytania przysługuje świadkowi, przepis art. 183§1 kpk nie ogranicza kręgu osób (tak jak w przypadku art. 182 kpk), którym prawo to przysługuje.

Na prawo to może powołać się:

- świadek, który nie może skorzystać z prawa odmowy zeznań na podstawie art. 182 kpk,
- świadek, któremu przysługuje prawo z art. 182 kpk, ale nie chce z niego skorzystać,
- świadek, który nie został zwolniony od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytanie na podstawie art. 185 kpk.

Świadek, który chce skorzystać z art. 183§1 kpk nie musi uprawdopodobnić okoliczności, dla których chce odmówić składania zeznań, wystarczy, że powoła się na uprawnienie wynikające z art. 183§1 kpk. Gdyby istniała konieczność uzasadnienia powołania się na przepis art. 183 § 1 kpk, świadek musiałby najpierw wyjawić organowi ścigania okoliczności, o istnieniu których wolałby nie wspominać, w związku z czym powiedziałby o faktach, które mogłyby go pociągnąć do odpowiedzialności karnej. W takiej sytuacji art. 183 §1 kpk nie spełniałby swojego przeznaczenia.

Świadka należy pouczyć o prawie do odmowy udzielenia odpowiedzi na poszczególne pytania, gdy ujawnią się okoliczności objęte tym przepisem, co wynika z art. 191§2 kpk. Natomiast to świadek decyduje, czy chce powołać się na ten przepis i składa żądanie zwolnienia go od odpowiedzi na poszczególne pytania. Policjant prowadzący postępowanie przed każdym przesłuchaniem powinien dokładnie przeanalizować materiał dowodowy celem ustalenia, czy świadkowi przysługuje prawo do powołania się na uchylenie się od udzielenia odpowiedzi na poszczególne pytania. Jeżeli ujawnią się okoliczności będące podstawą przyznania świadkowi prawa wynikającego z art. 183§1 kpk, to policjant poucza świadka o przysługującym mu prawie oraz zgodnie z § 29 ust. 2 wytycznych nr 3 KGP[54] odnotowuje w protokole przesłuchania świadka uchylenie się świadka od złożenia zeznań w określonym zakresie lub odpowiedzi na pytania.

Przepis art. 183 § 1 kpk nie uprawnia świadka do całkowitej odmowy zeznań, ale tylko uchylenia się od odpowiedzi na poszczególne pytania, natomiast jak wynika z przepisu nie może taki świadek odmówić zeznań całkowicie. W pozostałym zakresie jest on więc obowiązany do składania zeznań. Zakres art. 183§1 kpk, tj. uchylenie się od odpowiedzi na poszczególne pytania jest węższy niż art. 182 kpk, tj. odmowy składania zeznań.

[54] Wytyczne nr 3 KGP z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów

Na uprawnienie wynikające z art. 183§1 kpk nie może powołać się świadek koronny, co wynika wprost z art. 8 ustawy o świadku koronnym.

1.3. **Prawo do zwolnienia od zeznawania lub odpowiedzi na pytania**

Istota stosowania prawa do zwolnienia z zeznań lub z odpowiedzi na poszczególne pytania z art. 185 kpk jest zbieżna z art. 182 kpk, tj. z prawem do odmowy składania zeznań, gdyż chodzi w nim przede wszystkim o ochronę świadka przed dylematem, jaki powstaje w związku ze złożeniem zeznań przeciwko osobie, z którą czuje się w jakiś sposób związany.

Prawo do zwolnienia z zeznań bądź odpowiedzi na poszczególne pytania przyznaje świadkowi obszerne uprawnienie, stanowiąc jednocześnie odstępstwo od podstawowego obowiązku świadka, jakim jest obowiązek składania zeznań wynikający z art. 177 kpk, a także odstępstwo od podstawowej zasady procesu karnego, tj. zasady prawdy materialnej. W ten sposób przepis ten chroni określone dobra i wartości, jakim jest poszanowanie do życia w rodzinie, wyznaczając organom procesowym granice w zbyt ingerującym w podstawowe prawa i wolności człowieka ustalaniu prawdy materialnej. Ustawodawca dopuszcza możliwość przyznania pierwszeństwa odczuciom świadka wobec osoby oskarżonej (poczucie więzi, obowiązku lojalności itp.) nad interesem wymiaru sprawiedliwości. Przepis ten skierowany jest do świadka, którego chroni przed konfliktem sumienia i m.in. poniesieniem odpowiedzialności z art. 233 kk w razie skłamania lub zatajenia prawdy z powodu bliskiego stosunku łączącego go z oskarżonym.[55]

Art. 185 kpk stanowi, że można świadka zwolnić od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania osobę pozostającą z oskarżonym **w szczególnie bliskim stosunku osobistym**, jeżeli osoba taka wnosi o zwolnienie. Warunkiem skorzystania z art. 185 kpk jest przede wszystkim:

- istnienie **szczególnie bliskiego stosunku osobistego** pomiędzy podejrzanym a świadkiem,
- **pouczenie** organu procesowego o możliwości powołania się na art. 185 kpk,
- **żądanie** świadka o zwolnienie go z zeznawania bądź odpowiedzi na poszczególne pytania.

Pojęcie „szczególnie bliskiego stosunku osobistego”.

Kodeks postępowania karnego nie definiuje pojęcia **„szczególnie bliskiego stosunku osobistego”**, definicja ta została wypracowana przez orzecznictwo. Pojęcie szczególnie bliski stosunek osobisty oznacza stosunki wynikające z więzi pokrewieństwa lub powinowactwa w stopniu bądź linii nieuprawniającym do odmowy składania zeznań na podstawie art. 182 kpk lub innego rodzaju więzi, np. narzeczeństwa, przyjaźni przekraczającej zwykle przyjacielskie stosunki[56].

[55] Wyrok SA w Katowicach z 13.2.2014 r., II AKa 509/13
[56] J. Kudrelek, R. Kwasiński, *Pisma procesowe w postępowaniu przygotowawczym*, Szczytno 2007

Szczególnie bliski stosunek osobisty łączący strony **musi być silny**, a o ile o sile tego związku może świadczyć m.in. intensywność wzajemnych kontaktów, to nie jest to główny wyznacznik. Ponadto należy wziąć pod uwagę miejsce, jakie podejrzany zajmuje w życiu świadka[57], wspólnie spędzony czas w trudnych sytuacjach życiowych. Chodzi o związki bliższe niż tylko towarzyskie, cechujące się szczególnie silną więzią emocjonalną, na tyle intensywną, by mogła ona prowadzić do konfliktu sumienia po stronie zeznającego.[58] Szczególnie bliski stosunek osobisty oznacza związek **z indywidualnie, konkretnie określoną osobą**, nie zaś z człowiekiem pełniącym pewną funkcję lub wykonującym określone czynności służbowe, a przez to w pełni zastępowalnym na swoim stanowisku,[59] czy też między wspólnikami lub osobami podejmującymi wspólne przedsięwzięcie.

W celu skorzystania z art. 185 kpk, nie jest istotny moment powstania tego stosunku, tzn. może on istnieć już po popełnieniu przez oskarżonego czynu, natomiast istotne jest, aby ten szczególnie bliski stosunek osobisty występował w momencie przesłuchania.[60]
Tak więc na powyższy przepis mogą powołać się:

- osoby pozostające ze sobą w **narzeczeństwie,**
- **byli konkubenci oraz osoby najbliższe konkubentom,** gdyż przepisy wyraźnie mówią, iż nie mogą oni się powołać na prawo do odmowy składania zeznań,
- **osoby sprawujące faktyczną opiekę nad osobą niepełnosprawną lub zniedołężniałą,** jednakże powinny wykazać, iż z podopiecznym łączy je znacznie głębsza więź.
- serdeczny przyjaciel podejrzanego lub jego bliskiego kolegi[61] - istnieje możliwość powołania się na ten przepis.

Wszystkie powyżej wskazane stosunki osobiste są podstawa do powołania się na przepis art. 185 kpk - stan narzeczeństwa, pokrewieństwo czy powinowactwo z konkubentem oskarżonego, były konkubinat, przyjaźń i inne podobne związki typu osobistego. Natomiast nie mogą powołać się na treść art. 185 kpk osoby pozostające ze sobą w luźnym związku erotycznym. „Utrzymywanie stosunków płciowych oraz krótkotrwałe wspólne zamieszkiwanie nie uzasadnia twierdzenia o pozostawaniu we wspólnym pożyciu zwanym konkubinatem, uprawniającym do odmowy zeznań (art. 185 § 1 kpk)”[62]

Niezbędnym warunkiem zwolnienia na powyższej podstawie od obowiązku zeznawania jest to, by relacja bliskości była aktualna, czyli występowała w chwili składania wniosku o zwolnienie. Uprzednio istniejące więzy emocjonalne łączące świadka z oskarżonym, które wygasły, nie stanowią podstawy do zwolnienia od zeznania lub odpowiedzi na pytania[63].

Skorzystanie z uprawnienia przewidzianego w art. 185 kpk nie przysługuje świadkowi koronnemu, co wynika z art. 8 ustawy o świadku koronnym.

---

[57] P.K. Sowiński, *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, s. 66
[58] T. Grzegorczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz,* t. I, 2014, s. 650
[59] Z. Doda, A. Gaberle *Dowody w procesie karnym,* Wydawnictwo ABC
[60] E. Gruza, *Ocena wiarygodności zeznań świadków w procesie karnym. Problematyka kryminalistyczna*, Zakamycze 2003, s. 178-179
[61] P. K. Sowiński *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, s. 66
[62] Wyrok SA w Krakowie z 14.10.2008 r., II AKa 132/08, KZS 2008, Nr 11, poz. 57
[63] J. Skorupka (red), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz,* Legalis 2020

Pouczenie organu procesowego o możliwości stosowania art. 185 kpk.

Art. 191§3 kpk stanowi, iż pouczenie świadka o możliwości skorzystania z art. 185 kpk następuje, jeśli ujawnią się okoliczności pozwalające na skorzystanie z tego prawa, tzn. organ procesowy nie ma obowiązku każdorazowego pouczania przed przesłuchaniem o prawie do zwolnienia z zeznania lub odpowiedzi na pytanie. Obowiązek ten powstaje, gdy ujawnią się okoliczności pozwalające na skorzystanie z tego prawa. Kiedy zatem ujawniają się powyższe okoliczności? Do ujawnienia okoliczności dających podstawę do zwolnienia może dojść jeszcze przed przesłuchaniem, gdy organ procesowy poweźmie informacje z prowadzonego postępowania przygotowawczego, a więc z przesłuchań innych świadków, pokrzywdzonego, czy nawet podejrzanego. Do ujawnienia powyższych okoliczności może również dojść w toku składanych wyjaśnień przez świadka, ponieważ mogą one wynikać z treści zeznań świadka.[64]

Żądanie świadka o zwolnienie go z zeznań lub odpowiedzi na poszczególne pytania.

Kolejnym warunkiem zastosowania art. 185 kpk jest **żądanie** świadka o zwolnienie go z zeznawania bądź odpowiedzi na poszczególne pytania. Jak wynika z przepisu, można udzielić świadkowi zwolnienia, jeśli świadek o to wnosi. Kwestii zwolnienia nie rozpatruje się z urzędu. Żądanie świadka skorzystania z przepisu powinno zostać złożone ustnie do protokołu albo w formie pisemnej. Zgodnie z § 29 ust. 3 wytycznych nr 3 KGP, jeżeli świadek wnosi o zwolnienie go z zeznań w całości lub od odpowiedzi na konkretne pytania na podstawie art. 185 kpk, wniosek złożony ustnie należy odnotować w protokole przesłuchania, a w treści protokołu przesłuchania należy umieścić adnotacje o decyzji dotyczącej przedmiotowego zwolnienia.[65] Na świadku, który wnosi o zwolnienie go z zeznawania lub odpowiedzi na poszczególne pytania ciąży obowiązek uprawdopodobnienia istnienia szczególnie bliskiego stosunku osobistego.

Istotną kwestią tego przepisu jest to, że do decyzji prowadzącego czynność należy kwestia zwolnienia świadka z zeznawania czy odpowiedzi na poszczególne pytania. Organ prowadzący postępowanie przygotowawcze decyduje czy między świadkiem a podejrzanym istnieje szczególnie bliski stosunek osobisty, dający podstawę do zwolnienia z art. 185 kpk oraz czy dany stosunek osobisty, nawet, gdy zachodzi, przeważa nad interesem wymiaru sprawiedliwości i to tak, że zasadne jest zwolnienie świadka od prawnego obowiązku złożenia zeznań[66]. Zwolnienie świadka następuje w takim zakresie, o jaki wnioskował świadek, tzn. jeśli wnioskował o zwolnienie z odpowiedzi na pytanie, to nie zwalniamy go ze składania zeznań całkowicie.

W związku z powyższym, jeśli świadek w trakcie zeznawania zostanie pouczony o prawie z art. 185 kpk, następnie wystąpi z żądaniem o zwolnienie z zeznawania bądź odpowiedzi na poszczególne pytania, to po uzyskaniu zgody organu procesowego uprzednio złożone przez niego zeznania nie mogą być odtworzone ani służyć za dowód w sprawie, zgodnie

[64] Wyrok SA w Warszawie z 5.12.1995 r. IIAkr 459/95, OSN w: P.K. Sowiński *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, s. 62
[65] Wytyczne nr 3 KGP z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (Dz. Urz. KGP 2017, poz. 59, 2019 poz. 92, 2020 poz. 20)
[66] Postanowienie SN z dnia 27.05.2003 r. IV KK 63/03 LEX nr 80281

z art. 186§1 kpk. Warunkiem natomiast art. 186§1 kpk jest, aby stosowne oświadczenie świadek złożył najpóźniej przed rozpoczęciem pierwszego przesłuchania w postępowaniu sądowym[67].

Podsumowując, jeśli świadek chce skorzystać z prawa do odmowy składania zeznań wynikającego z art. 182 § 1 i 2 musi wykazać, że jest osobą najbliższą dla podejrzanego, byłym współmałżonkiem bądź osobą pozostającą z oskarżonym w stosunku przysposobienia. Świadek powołać się może na ten przepis nawet wtedy, gdy nie utrzymuje faktycznie kontaktów, np. z osobą najbliższą, najważniejsze jest ustalenie faktu bycia osobą najbliższą, byłym współmałżonkiem bądź osobą pozostającą z oskarżonym w stosunku przysposobienia. Natomiast w przypadku art. 185 kpk trzeba wykazać istnienie tej szczególnej więzi i bliskości, jaka łączy osoby, aby móc skutecznie powołać się na art. 185 kpk.

Porównanie zakresów stosowania art. 182 i 185 kpk

Art. 182 kpk	Art. 185 kpk
Zakres podmiotowy	
• osoba najbliższa dla podejrzanego • były współmałżonek podejrzanego oraz osoba, która pozostawała z podejrzanym w stosunku przysposobienia, • świadek, który w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem.	Osoba pozostająca z podejrzanym w szczególnie bliskim stosunku osobistym: • narzeczeństwo, • **byli konkubenci oraz osoby najbliższe konkubentom,** gdyż przepisy wyraźnie mówią, iż nie mogą oni się powołać na prawo do odmowy składania zeznań. • **osoby sprawujące faktyczna opiekę nad osobą niepełnosprawną lub zniedołężniałą,** jednakże powinny wykazać, iż z podopiecznym łączy je znacznie głębsza więź. • dopuszczalne byłoby również zwolnienie serdecznego przyjaciela podejrzanego lub jego bliskiego kolegi.[68]
Zakres zwolnienia	
Odmowa złożenia zezna w całości, świadek albo składa zeznania albo decyduje się na odmowę złożenia zeznań, nie ma opcji pośredniej, tzn. odmowy udzielenia odpowiedzi na poszczególne pytania.	Zwolnienie ze złożenia zeznań w całości albo o zwolnienie z odpowiedzi na poszczególne pytania
Warunki stosowania	
Warunkiem skorzystania z odmowy składania zeznań jest bycie osobą najbliższą, byłym współmałżonkiem lub osobą w stosunku przysposobienia albo świadkiem, który w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem.	• Istnienie szczególnie bliskiego stosunku osobistego pomiędzy podejrzanym/oskarżonym a świadkiem, Musi być to stosunek inny niż w przypadku osób najbliższych – lecz do niego zbliżony, którego istotą nie jest więź formalna, ale silna więź uczuciowa • pouczenie organu procesowego o możliwości powołania się na art. 185 kpk, • żądanie świadka o zwolnienie go z zeznawania bądź odpowiedzi na poszczególne pytania.

[67] P.K. Sowiński *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, s. 62
[68] Ibidem, s. 66

1.4. Prawo do swobody wypowiedzi.

Zeznania świadka są jednym z podstawowych środków dowodowych w postępowaniu karnym, dlatego też, aby uzyskać wiarygodne zeznania, bez zarzutów związanych z wyłączeniem swobody wypowiedzi, należy przestrzegać podstawowych zasad związanych z ich uzyskiwaniem. Podstawowe zasady dotyczące sposobu i warunków przeprowadzania dowodu z przesłuchania świadka określa art. 171 kpk, który nie tylko stawia wymóg zagwarantowania osobie przesłuchiwanej możliwości swobodnej wypowiedzi (§1), ale również zakazuje zadawania pytań sugerujących odpowiedź (§4), wskazuje niedopuszczalne sposoby przesłuchania (§5) oraz sytuacje, w których organ zakazuje wykorzystania jako dowodów określonych wypowiedzi (§7). Przepis mówi również o kolejności zadawania pytań stronom (§2) oraz obecności przedstawiciela ustawowego przy przesłuchaniu małoletniego poniżej 15 roku życia (§3). Swoboda wypowiedzi to etap spontanicznej wypowiedzi, możliwość nieskrępowanego formułowania swojego oświadczenia dowodowego. Nie każde jednak warunki, które stwarzają świadkowi jakąś dolegliwość w trakcie przesłuchania, są warunkami, które wyłączają swobodę wypowiedzi. Przesłuchanie może być prowadzone w dowolny sposób, o ile nie wpłynie na ograniczenie lub wyłączenie swobody wypowiedzi. Pojęcie więc swobody wypowiedzi ma kluczowe znaczenie dla oceny prawidłowości czynności przesłuchania. Z ograniczeniem swobody wypowiedzi mamy do czynienia, gdy zostanie naruszona jej spontaniczność, natomiast wyłączenie swobody wypowiedzi ma miejsce, gdy przesłuchujący mówi to, do czego jest zmuszony przez przesłuchującego. Kodeks postępowania karnego wprowadza pojęcie wyłączenia swobody wypowiedzi, tak więc jej ograniczenie należałoby oceniać z punktu widzenia oceny dowodów[69]. Od zachowania swobody wypowiedzi zależy uznanie czynności przesłuchania za prawnie skuteczne. Swoboda wypowiedzi oznacza, że przesłuchiwany ma możliwość decydowania własną wolą o treści składanej wypowiedzi i nic go nie krępuje w formułowaniu tych wypowiedzi.[70]

Art. 171§ 1 kpk przyznaje świadkowi prawo do swobody wypowiedzi w granicach określonych celem danej czynności, a więc przede wszystkim co do okoliczności istotnych w sprawie i w takim zakresie, jaki wynika z jej statusu bycia świadkiem.[71] Swoboda wypowiedzi nie oznacza jednak jej dowolności, ponieważ powinna ona mieścić się w granicach celu danej czynności. Sposób i warunki przeprowadzania dowodu z przesłuchania świadka określa art. 171 kpk, ale również należy pamiętać o innych przepisach, które obligują do zgodnego z prawem postępowania w trakcie przesłuchania. W tym przypadku mamy odesłanie głównie do przepisów służbowych, art. 14 ust. 3 ustawy o Policji, czy chociażby Wytycznych nr 3 KGP w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów.

Kodeks postępowania karnego w art. 171§ 4 i 5 wprowadza m.in. zakaz związany z uzyskiwaniem oświadczenia dowodowego przy zastosowaniu niedopuszczalnych metod przesłuchania, tj.:

[69] R. Kaczor, *Niedozwolone sposoby przesłuchania*, Prokuratura i Prawo z 2009, nr 3
[70] Ibidem.
[71] SN IV KR 128/72, OSKNW 1973, nr 7-8, poz. 99

- Zakaz zadawania **pytań sugerujących** (art. 171§4 kpk) świadkowi wypowiedź, tj. takich, które w swoim pytaniu zawierają całą odpowiedź, jakiej oczekuje osoba zadająca pytanie, albo „każde inne pytanie, które ze względu na swoją treść, sposób formułowania czy wypowiedzenia informuje osobę przesłuchiwaną o odpowiedzi oczekiwanej przez pytającego".[72] Organ przesłuchujący uchyla pytania sugerujące.
- Zakaz wpływania na wypowiedzi osoby przesłuchiwanej za pomocą **przymusu** (art. 171§5 pkt 1 kpk) - przymus w rozumieniu art. 171§5 pkt 1 kpk oznacza przymus fizyczny (polegający na zadawaniu świadkowi bólu przez użycie siły fizycznej w celu zmuszenia do złożenia zeznań albo też złożenia zeznań określonej treści) jak i psychiczny, czyli stosowanie presji psychicznej.
- Zakaz wpływania na wypowiedź osoby za pomocą **groźby bezprawnej** (art. 171§5 pkt 1 kpk) – pojęcie groźby bezprawnej odpowiada pojęciu groźby opisanej[73] w art. 115§12 kk, tj. nie tylko groźby karalnej z art. 190 kk, ale i groźby spowodowania postępowania karnego lub rozgłoszenia wiadomości uwłaczających czci zagrożonego lub jego osoby najbliższej.
- **Zakaz stosowania hipnozy** (w związku z przesłuchaniem) **albo środków chemicznych** (narkoanaliza) **lub technicznych** (wariograf) wpływających na procesy psychiczne osoby przesłuchiwanej albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu w związku z przesłuchaniem (tj. samokontroli). **Hipnoza** jest to metoda ujawniania śladów pamięciowych. W stanie hipnozy osoba badana traci kontrolę nad swoją wypowiedzią, zmniejsza się jej krytycyzm i poprawia pamięć, jednakże osoba w transie nie traci kontroli nad sobą i najczęściej pamięta co działo się podczas seansu.[74] **Środki chemiczne,** czyli narkoanaliza jest to wprowadzenie człowieka w tzw. stan subnarkozy za pomocą środków farmakologicznych. W stanie tym traci on kontrolę nad swymi wypowiedziami.[75] **Środki techniczne,** czyli zastosowanie poligrafu (wariografu), zwanym potocznie *wykrywaczem kłamstw*. Jest to urządzenie służące do analizowania fizjologicznych reakcji organizmu człowieka, które są wykładnią emocji i jego reakcją na otoczenie zewnętrzne.
  Zakaz ten nie dotyczy art. 192a i art. 199a kpk.

Od swobody wypowiedzi należy odróżnić „swobodną wypowiedź" jako fazę przesłuchania zakładającą, iż świadek ma prawo do spontanicznego zeznawania. Tak więc w fazie swobodnej wypowiedzi niedopuszczalne jest przerywanie toku wypowiedzi świadka, chyba że wypowiedź ta w szerokim stopniu wykracza poza granice określone celem przesłuchania[76], okazywanie zniecierpliwienia, ponaglanie w celu przyspieszenia relacji, rozpraszanie świadka, prowadzenie rozmowy z innymi osobami, pouczanie lub ocenianie świadka, przedstawianie własnego punktu widzenia lub własnej oceny zdarzeń.

[72] J. Grajewski (red.), S. Steinborn, Lech K. Paprzycki *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, LEX/El 2012
[73] Ibidem.
[74] http://www.kryminalistyka.fr.pl/psycho_narko.php
[75] http://www.kryminalistyka.fr.pl/psycho_narko.php
[76] Wyrok SA w Krakowie z dnia 11.05.2009 r. II Aka 169/08 KZS 2009/10/48

1.5. Prawo do wzmożonej ochrony świadka.

Przepis art. 245 kk zabrania używania przemocy lub groźby bezprawnej w celu wywarcia wpływu na świadka, biegłego, tłumacza, oskarżyciela albo oskarżonego, a także naruszania jego nietykalności cielesnej. W związku z powyższym przepis art. 245 kk chroni każdą osobę posiadającą istotne wiadomości na temat zdarzeń będących przedmiotem postępowania przygotowawczego lub sądowego, niezależnie od tego czy została już w takim charakterze powołana do złożenia zeznań.[77] Przepis ten dotyczy świadka w znaczeniu faktycznym, jak i procesowym. Przedmiotem ochrony tego przepisu jest zarówno niezakłócona i prawidłowa realizacja zadań, m.in. postępowania przygotowawczego, a więc chociażby terminowość stawiennictwa świadka czy szybkość prowadzonego postępowania przygotowawczego, jak i wolność oraz nietykalność, m.in. świadka, który stawiając się na wezwania i składając zeznania spełnia obowiązki określone prawem.

Karalne na podstawie art. 245 kk jest używanie przemocy lub groźby bezprawnej w celu wywarcia wpływu, m.in. na świadka, a także za naruszenie jego nietykalności cielesnej. Pod pojęciem „przemocy" należy rozumieć siłę fizyczną stosowaną wobec osoby, ale także przemoc pośrednią, wywieraną przez oddziaływanie na jej otoczenie[78], natomiast pojęcie „groźby bezprawnej" określone jest w art. 115 § 12 kk i stanowi, iż groźbą bezprawną jest zarówno groźba, popełnienia przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jak i groźba spowodowania postępowania karnego lub rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego osoby najbliższej; nie stanowi groźby zapowiedź spowodowania postępowania karnego, jeżeli ma ona jedynie na celu ochronę prawa naruszonego przestępstwem. Natomiast „wywieraniem wpływu" na treść składanych przez świadka zeznań jest stosowanie nacisku, powstrzymywanie świadka od wykonania nałożonych na niego obowiązków procesowych, czy uniemożliwienie świadkowi udziału w sprawie, np. kierowanie gróźb karalnych celem powstrzymania świadka od złożenia zeznań. Natomiast naruszenie nietykalności cielesnej będzie polegało na szarpaniu, popychaniu, opluwaniu.

1.6. Prawo do ochrony danych osobowych świadka.

Ochrona świadków i pokrzywdzonych w toku procesu karnego realizowana jest na kilku płaszczyznach. Przepisy karnoprocesowe przewidują zakres ochrony począwszy od utajnienia jedynie niektórych danych osobowych, aż po kompleksową ochronę, która może polegać na zmianie tożsamości. Ochrona danych osobowych obejmuje dane zarówno te, które są wprost określone w przepisach prawa karnego procesowego, np. dotyczące miejsca zamieszkania i miejsca pracy świadka, jak i te, które są konsekwencją zastosowania określonych instytucji procesowych, np. zmiana tożsamości świadka koronnego. Ochrona danych osobowych świadka może przybrać więc nie tylko wymiar procesowy, lecz także pozaprocesowy. Wybór środka ochrony uzależniony jest od źródła i stopnia zagrożenia świadka.[79]

Kodeks postępowania karnego, pomimo że posługuje się pojęciem danych osobowych, chociażby w art. 184 kpk, to nie posiada legalnej definicji tego terminu. Do danych osobowych na gruncie

[77] Postanowienie SN z dnia 14.12.2006 r., III KK 317/06 OSNwSK.2006/1/2445
[78] A. Marek, *Kodeks Karny. Komentarz*, wydanie 5, LEX 2010 r.
[79] A. Wolska-Bagińska, *Ochrona danych osobowych świadka i pokrzywdzonego w procesie karnym*, Prokuratura i Prawo 1, 2019 s. 30

ustawy o ochronie danych osobowych należeć będą wszelkie informacje dotyczące zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osoby fizycznej takie informacje jak: dane personalne, numer PESEL, numer i nazwa dokumentu stwierdzającego tożsamość, stosunki rodzinne i majątkowe, dane o karalności, czy NIP.[80]

a. Prawo do niezamieszczania w protokole danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy pokrzywdzonych i świadków.

Przepisy dotyczące utajnienia informacji zwianych z miejscem zamieszkania i pracy pokrzywdzonego i świadka zostały wprowadzone do kodeksu postepowania karnego ustawą z dnia 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 2011). W tym samym czasie uchylony został przepis art. 191§3 kpk, który określał tzw. małego świadka incognito. Natomiast nowelizacja z dnia 11.03.2016 r. umieściła zasady dotyczące animizacji w odrębnym przepisie, tj. art. 148a kpk. Anonimizacja swoim zakresem obejmuje:

- **Protokoły -** W protokole nie zamieszcza się danych dotyczących miejsca zamieszkania, a także numeru telefonu, telefaksu ani adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonych i świadków uczestniczących w czynności (nie dotyczy to świadka będącego funkcjonariuszem publicznym, składającego zeznania w związku z pełnioną funkcją, chyba że prowadzący czynność w postępowaniu przygotowawczym uzna, iż dla dobra postępowania karnego jego dane nie powinny być zamieszczone w protokole). Dane te zamieszcza się w załączniku do protokołu, który następnie przechowuje się w załączniku adresowym do wiadomości organu prowadzącego postępowanie.
- **Inne dokumenty, niebędące protokołami** – dokumenty te w całości lub w części, w jakiej zawierają dane dotyczące miejsca zamieszkania bądź pracy, przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy, do wiadomości organu prowadzącego postępowanie.

Zgodnie z § 28 Wytycznych nr 3 KGP przy wszystkich czynnościach z udziałem świadka, należy przestrzegać procedur zapewniających zachowanie w tajemnicy miejsca jego zamieszkania lub miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu i adresu poczty elektronicznej w szczególności pytania zadawane świadkowi nie mogą zmierzać do ujawnienia tych miejsc lub danych, chyba że ma to znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy albo przeprowadzający czynność stosownie do przepisu art. 148a § 4 kpk odstąpił w całości lub w części od anonimizacji tych danych (anonimizacja nie ma charakteru bezwzględnego). W przypadku odstąpienia od anonimizacji danych na podstawie art. 156 a kpk prowadzący postępowanie lub prezes sądu wydaje zarządzenie, które doręcza świadkowi. Okoliczności, na podstawie których odstępuje się od anonimizacji powinny wynikać z niebudzących wątpliwości materiałów zgromadzonych w sprawie. Sytuacje dające podstawę do odstąpienia od anonimizacji to:

- jeżeli dane dotyczące miejsca zamieszkania lub miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu, adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonego lub świadka są podejrzanemu (oskarżonemu) znane oskarżonemu znane,

[80] Tamże, s. 29.

- w odniesieniu do danych dotyczących miejsca zamieszkania lub miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu, adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonego lub świadka, jeżeli dane te są związane z miejscem prowadzenia działalności gospodarczej przez pokrzywdzonego lub świadka i zostały przekazane do publicznej wiadomości właściwego rejestru lub ewidencji,
- z powodu oczywistego braku potrzeby ochrony danych dotyczących miejsca zamieszkania, miejsca pracy, numeru telefonu, telefaksu, adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonego lub świadka z uwagi na charakter sprawy, np. gdy postępowanie nie dotyczy czynu z użyciem przemocy lub groźby karalnej.

b. Prawo do zachowania w tajemnicy danych osobowych świadka – świadek incognito.

Prawo do zachowania w tajemnicy danych osobowych świadka wprowadza instytucję **tzw. świadka incognito**, czyli możliwość zachowania w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, w tym danych osobowych, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej. Wprowadzenie tego przepisu ma na celu zachęcenie świadków do zeznawania w sprawach karnych, a w szczególności tych dotyczących ciężkich przestępstw, m.in. zabójstwo, rozbój, a także związanych ze zorganizowaną przestępczością, a więc handlem bronią, czy nielegalnym obrotem narkotykami.

Przepis dotyczący świadka incognito nie jest jedynym środkiem dotyczącym ochrony świadka w procesie karnym. Jeśli świadek chce powołać się na przepisy art. 184 kpk, musi wystąpić **uzasadniona obawa niebezpieczeństwa** dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach dla świadka lub osoby dla niego najbliższej. Po spełnieniu przesłanek z art. 184§1 kpk[81] utajnieniu podlegają nie tylko „dane osobowe" świadka, ale także „okoliczności umożliwiające ujawnienie tożsamości świadka", a więc okoliczności, które wynikają z merytorycznej części zeznań. W związku z powyższym utajnieniu podlegają wszystkie okoliczności umożliwiające ujawnienie tożsamości świadka, a więc dane osobowe (imię i nazwisko, data i miejsce urodzenia, imiona rodziców, stan cywilny, miejsce zamieszkania, miejsce zatrudnienia); inne dane umożliwiające ujawienie tożsamości świadka, np. numer dowodu osobistego, PESEL, NIP, a także cechy rysopisu, głos, wizerunek, znaki szczególne, dane o stanie zdrowia, nałogach; dane będące pochodną (tzw. dane pośrednie) wyżej wskazanych informacji, np. marka samochodu, który świadek posiada, dane o prowadzonej działalności gospodarczej.

[81] Art. 184§9 kpk odsyła do w rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.06.2003 r. w sprawie postępowania o zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka oraz sposobu postępowania z protokołami z zeznań tego świadka (tj. Dz.U. 2019 poz. 110)

1.7. Prawo do żądania wciągnięcia do protokołu wszystkiego, co dotyczy praw i interesów świadka oraz innych osób biorących udział w czynnościach oraz prawo żądania odczytania fragmentów ich wypowiedzi wyciągniętych z protokołu.

Prawo do żądania wciągnięcia do protokołu wszystkiego, co dotyczy praw i interesów świadka oraz innych osób biorących udział w czynności (art. 148§2 kpk) polega na tym, iż, co prawda, świadek nie jest stroną procesową i celem jego działania nie jest co do zasady korzystne dla niego rozstrzygnięcie sprawy, jednakże przyjmuje się, że w interesie świadka w toczącej się sprawie karnej jest precyzyjne ujęcie w protokole złożonych przez niego zeznań w celu uniknięcie ewentualnej odpowiedzialności na podstawie art. 233 kk. [82]

1.8. Prawo do zwrotu poniesionych kosztów z tytułu wezwania i stawiennictwa.

Podstawowym aktem prawnym regulującym kwestie zwrotu kosztów podróży dla świadka jest Dział XIV Koszty Procesu. Świadkowi w ramach stawiennictwa przysługują następujące uprawnienia:

Zwrot kosztów podróży z miejsca jego zamieszkania do miejsca wykonywania czynności i z powrotem – art. 618a § 1 kpk.

Na podstawie art. 618a § 1 kpk świadkowi przysługuje zwrot kosztów podróży – z miejsca jego zamieszkania do miejsca wykonywania czynności postępowania na wezwanie sądu lub organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze – w wysokości rzeczywiście poniesionych racjonalnych i celowych kosztów przejazdu własnym samochodem lub innym odpowiednim środkiem transportu. Wysokość poniesionych kosztów świadek powinien należycie wykazać.

Zwrot zarobku lub dochodu utraconego z powodu stawiennictwa na wezwanie art. 618b kpk.

Wynagrodzenie za utracony zarobek lub dochód za każdy dzień udziału w czynnościach postępowania przyznaje się świadkowi w wysokości jego przeciętnego dziennego zarobku lub dochodu. Utratę zarobku lub dochodu oraz ich wysokość świadek powinien należycie wykazać (art. 618b § 2,3,4 kpk).

Zwrot kosztów noclegu oraz utrzymania w miejscu wykonywania czynności art. 618a§3 kpk.

Na podstawie art. 618 k § 4 kpk świadek, osoba mu towarzysząca, biegły, tłumacz oraz specjalista niebędący funkcjonariuszem organów procesowych powinni być pouczeni o prawie i sposobie zgłoszenia wniosku o zwrot należności oraz o skutkach niezachowania terminu 3 dni od dnia zakończenia czynności z udziałem osoby uprawionej na złożenie wniosku. Zgodnie § 24 ust. 1 Wytycznych nr 3 KGP, świadka oraz osobę mu towarzyszącą, o której mowa w art. 618d kpk, policjant powinien pouczyć o prawie zgłoszenia do protokołu lub na piśmie (w terminie zawitym 3 dni od dnia zakończenia czynności):

[82] J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego* …

- wniosku o zwrot należności, o których mowa w art. 618a (koszty podróży), art. 618b koszty utraconego zarobku lub dochodu), art. 618d (koszty należne osobie towarzyszącej),
- skutkach niezachowania terminu na jego zgłoszenie.

Prawo do żądania zwrotu ww. należności przysługuje:
- osobie wezwanej w charakterze świadka i przesłuchanej,
- osobie wezwanej w charakterze świadka, choćby nie została przesłuchana,
- świadkowi, który zgłosił się bez wezwania tylko wtedy, gdy został przesłuchany,
- osobie towarzyszącej świadkowi, jeśli świadek nie mógł stawić się na wezwanie bez opieki tej osoby.

Policjant powinien udostępnić osobom uprawnionym, formularze pomocne w realizacji ich uprawnienia. Policjant wydaje postanowienie w przedmiocie kosztów stawiennictwa. Nie jest wymagane wydanie postanowienia w przedmiocie kosztów postępowania, jeżeli kwota należności jest określona w przepisach wykonawczych (np. ryczałty) lub została wcześniej uzgodniona z podmiotem uprawnionym do jej otrzymania (np. umowa przechowania). Na postanowienia w przedmiocie zwrotu kosztów za stawiennictwo przysługuje zażalenie do prokuratora właściwego do sprawowania nadzoru nad postępowaniem prowadzonym przez Policję, co wynika z przepisu art. 626a kpk.

Przepisów art. 618a–618c dotyczących zwrotu kosztów podróży, utraconego zarobku lub dochodu oraz zwrotu kosztów noclegu nie stosuje się do świadka zatrudnionego w organie władzy publicznej, jeżeli powołany został do zeznawania w związku z tym zatrudnieniem. W tym przypadku świadkowi służy prawo do należności na zasadach określonych w przepisach regulujących wysokość i warunki ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju.

1.9. Prawo do przesłuchania w miejscu pobytu świadka.

Świadek, który nie może stawić się na wezwanie z powodu choroby, kalectwa lub innej niedającej się pokonać przeszkody (np. klęski żywiołowej, podeszłego wieku albo utraty sił nie może stawić się w wyznaczonym w wezwaniu miejscu i czasie), może zostać przesłuchany w miejscu jego pobytu. Miejsce pobytu świadka oznacza każde miejsce, w którym świadek faktycznie się znajduje, np. mieszkanie, dom pomocy społecznej, szpital, schronisko dla bezdomnych, także zakład karny, a także miejsce przebywania osób bezdomnych.

1.10. Prawo do posiadania pełnomocnika.

Zgodnie z art. 87 § 2 kpk osoba niebędąca stroną, a więc świadek może ustanowić pełnomocnika, jeżeli wymagają tego jej interesy w toczącym się postępowaniu. Sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może odmówić dopuszczenia do udziału w postępowaniu pełnomocnika, jeżeli uzna, że nie wymaga tego obrona interesów osoby niebędącej stroną.

1.11. Prawo do informacji prawnej.

Zasada informowania uczestników procesu o ich obowiązkach i uprawnieniach (zwana również zasadą informacji, zasadą lojalności procesowej, zasadą uczciwej gry) występuje w dwóch postaciach, tj. bezwzględnej, gdy ustawa wymaga pouczenia uczestnika postępowania (art. 16§1) oraz względnej, gdy organ procesowy powinien „w miarę potrzeby" udzielać odpowiednich informacji (art. 16§2). Funkcjonowanie zasady informacji prawnej jest związane z dyrektywą lojalności wobec stron i innych uczestników postępowania, a przez to także z prawem do rzetelnego procesu wyrażoną w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności[83].

Zasada informacji prawnej w formie bezwzględnej wyrażona w art. 16§1 kpk stanowi, że jeżeli organ prowadzący postępowanie jest obowiązany pouczyć uczestników postępowania o ciążących obowiązkach i o przysługujących im uprawnieniach, brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której to dotyczy.

Kodeks postępowania karnego przewiduje pouczenie wyrażone wprost w przywołanych niżej przepisach, m.in.:

- adresata wezwania - o skutkach niestawiennictwa (art. 129 § 1 kpk),
- oskarżonego - o prawie składania wyjaśnień, prawie do odmowy ich złożenia oraz możliwości odmowy odpowiedzi na pytania (art. 175 § 1 zd. II i art. 386 § 1 kpk),
- podejrzanego, na piśmie, przed pierwszym jego przesłuchaniem - do składania wyjaśnień, do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania, do informacji o treści zarzutów i ich zmianach, do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia, do korzystania z pomocy obrońcy, w tym do wystąpienia o obrońcę z urzędu w wypadku określonym w art. 78 oraz o treści art. 338b, do końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania przygotowawczego, jak również o uprawnieniach określonych w art. 23a § 1, art. 72 § 1, art. 156 § 5 i 5a, art. 301, art. 335, art. 338a i art. 387 oraz o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 74, art. 75, art. 133 § 2, art. 138 i art. 139. Pouczenie należy wręczyć podejrzanemu na piśmie; podejrzany otrzymanie pouczenia potwierdza podpisem
- świadka - o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy (art. 190 § 1 kpk) a także o jego uprawnieniach i obowiązkach określonych w art. 177–192a oraz dostępnych środkach ochrony i pomocy, o których mowa w ustawie z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (art. 300 § 3 kpk),
- świadka - o prawie do odmowy zeznań w wypadkach wskazanych w art. 182, a nadto - o ile ujawnią się takie sytuacje - o prawie wystąpienia o zwolnienie od zeznawania, możliwości uchylenia się od odpowiedzi na pytanie lub wystąpienia o przesłuchanie z wyłączeniem jawności (art. 191 § 2 kpk),
- Przed pierwszym przesłuchaniem albo niezwłocznie po ustaleniu pokrzywdzonego, jeżeli odstępuje się od jego przesłuchania, poucza się pokrzywdzonego o posiadaniu statusu strony procesowej w postępowaniu przygotowawczym oraz o wynikających

[83] Wyrok SN z dnia 09.10.2008 r., II KK 196/08, OSNwSK 2008/1/1986

z tego uprawnieniach, w szczególności: do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia i warunkach uczestniczenia w tych czynnościach, określonych w art.51, art.52 iart.315–318, do korzystania z pomocy pełnomocnika, w tym do złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu w okolicznościach wskazanych wart.78, jak również o uprawnieniach określonych w art.23a §1, art.156, art.204, art.306 iart.315a oraz o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art.138 i art.139. Pouczenie obejmuje również informację o: możliwościach naprawienia szkody przez oskarżonego lub uzyskania kompensaty państwowej, dostępie do pomocy prawnej, dostępnych środkach ochrony i pomocy, o których mowa w ustawie z dnia 28listopada 2014r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z2015r. poz.21), pomocy przewidzianej wart.43 §8 Kodeksu karnego wykonawczego, możliwości wydania europejskiego nakazu ochrony, organizacjach wsparcia pokrzywdzonych, treści art.337a oraz możliwości zwrotu kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu. Pouczenie należy wręczyć pokrzywdzonemu na piśmie; pokrzywdzony otrzymanie pouczenia potwierdza podpisem. W razie odstąpienia od przesłuchania pokrzywdzonego pouczenie podlega doręczeniu.

- osoby, u której dokonano przeszukania i zatrzymania rzeczy bez postanowienia sądu lub prokuratora - o tym, że na swój wniosek może otrzymać stosowne postanowienie (z art. 229 zd. II w zw. z art. 217 § 4 i 5 oraz art. 220 § 3 kpk),

Natomiast **względną postać zasady** informacji prawnej przytacza art. 16§2 kpk, gdzie organ prowadzący postępowanie powinien „w miarę potrzeby" udzielać uczestnikom postępowania informacji o ciążących obowiązkach i o przysługujących im uprawnieniach także w wypadkach, gdy ustawa wyraźnie takiego obowiązku nie stanowi. Brak pouczenia wywołuje podobne konsekwencje jak brak pouczenia obowiązkowego (w sytuacji pouczenia bezwzględnego), pod warunkiem, że „w świetle okoliczności sprawy było ono nieodzowne"[84].

Organ procesowy ustalając, kiedy występuje przesłanka „w miarę potrzeby", powinien wziąć pod uwagę kryteria obiektywne, to jest przede wszystkim prawdopodobieństwo nieznajomości swych uprawnień przez daną osobę[85]. Pouczenie dotyczyć ma ewentualnie jedynie uprawnień lub obowiązków bezpośrednio związanych z dokonywaną czynnością, a nie wszystkich możliwych, w tym i odległych uprawnień i obowiązków uczestnika procesu[86]. Chodzi zatem o konieczność dokonania obiektywnej oceny, czy w określonej sytuacji procesowej pouczenie uczestnika o danym uprawnieniu bądź obowiązku jest niezbędne, czy też jest on świadom swych możliwości procesowych [87]. Przepis art. 16 § 2 kpk. nie nakłada na organy procesowe obowiązku czuwania nad szeroko rozumianym interesem stron, a tylko powinność informowania ich o tych uprawnieniach i obowiązkach, które łączą się bezpośrednio z treścią wydawanego orzeczenia, decyzji, czynności[88].

[84] T. Grzegorczyk, *Komentarz do Kodeksu Postępowania Karnego*, LEX 2014
[85] J. Grajewski (red.), S. Steinborn, Lech K. Paprzycki *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, LEX/El 2012
[86] postanowienie SN z 14 grudnia 1979 r., IV KZ 194/79, OSNKW 2/1980, poz. 19
[87] T. Grzegorczyk, *Komentarz*... op. cit.
[88] Wyrok SA z dnia 7 czerwca 2013 r. w Warszawie, LEX nr 1342391

Informacja powinna odnosić się tylko do czynności procesowych dokonywanych w toczącym się postępowaniu, tj. do warunków przypisanych dla tych czynności przez prawo procesowe, ponadto zaś wskazywać skutki procesowe podjęcia lub niedokonania tych czynności zgodnie z przepisami prawa.

Nieprzestrzeganie obowiązku pouczenia w obu przypadkach § 1 i 2 wywołuje te same konsekwencje, tzn. brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której to dotyczy. Te ujemne skutki procesowe natomiast ustalane są na podstawie konkretnego przypadku niepouczenia przez organy procesowe, a więc konsekwencją niepouczenia w wyżej wymienionych przypadkach jest np. w przypadku niepouczenia świadka o obowiązku stawiennictwa na wezwanie i możliwości nałożenia kar porządkowych w przypadku niewypełnienia swojego obowiązku, nie możemy mu w przypadku nie stawienia się w wyznaczonym miejscu i czasie nałożyć wspomnianej kary porządkowej. Jeśli świadka nie pouczymy o prawie do odmowy składania zeznań wynikającego z art. 182 kpk, a świadek ten chcąc uniknąć składania zeznań przeciwko osobie najbliższej, zacznie składać fałszywe zeznania, to brak takiego pouczenia o możliwości powołania się na przepis art. 182 kpk spowoduje, że nie będzie on odpowiadał za składanie fałszywych zeznań na podstawie art. 233 kk.

1.12. Prawo do żądania przesłuchania świadka z wyłączeniem jawności.

Uprawnienie to wynikające z art. 182§2 kpk przysługuje świadkowi dopiero na etapie postępowania sądowego i nie ma zastosowania w postępowaniu przygotowawczym**.**

2. OBOWIĄZKI ŚWIADKA

Rozdział 21 kpk, jak i art. 177 odnoszą się do świadka w ujęciu procesowym, a co za tym idzie na takiego świadka można nałożyć kary porządkowe. Podstawowe i główne obowiązki świadka to obowiązek stawiennictwa na wezwanie organu procesowego oraz obowiązek złożenia zeznań.

2.1. Obowiązek stawiennictwa na wezwanie.

Podstawowym obowiązkiem świadka wynikającym z art. 177§1 kpk jest stawienie się na każde wezwanie organu i złożenie zeznań. Skuteczne powstanie obowiązku stawienia się na wezwanie organu wiąże się ściśle z prawidłowym powiadomieniem świadka. Kodeks postępowania karnego w rozdziale 15 „Doręczenia" od art. 128 kpk do 142 kpk określa zasady doręczeń wezwań i powiadomień w postepowaniu karnym. Ma to istotne znaczenie z punktu widzenia samej sytuacji procesowej świadka, ponieważ z momentem wezwania świadek w sensie faktycznym zmienia się w świadka w sensie procesowym, a więc nabywa w związku z tym szereg uprawnień, jak i obowiązków, a także powstaje możliwość wymierzenia wobec takiego świadka kar porządkowych.

Skuteczne powstanie obowiązku stawiennictwa związane jest właśnie z prawidłowym powiadomieniem świadka. Świadek otrzymując wezwanie musi znaleźć w nim nie tylko informacje czysto techniczne, tj. gdzie i kiedy ma przyjść, w którym pokoju ma się stawić, ale także informacje dotyczące tego, w jakim charakterze oraz w jakiej sprawie został wezwany. Ponadto w wezwaniu zawarte powinny być pouczenia świadka, które informują go o konsekwencjach wynikających z niestawiennictwa, a więc możliwości zastosowania przepisów dotyczących kar porządkowych określonych w rozdziale 31 „Kary porządkowe". Świadek ma obowiązek stawić się na wezwanie organu nawet wówczas, gdy z przyczyn prawnych nie może być przesłuchany w tym charakterze, a także wówczas, gdy nie posiada informacji o faktach (okolicznościach) istotnych w sprawie.[89]

Od obowiązku stawiennictwa zwolnione są określone osoby:

- Świadek, który z powodu choroby, kalectwa lub innej niedającej się pokonać przeszkody (np. klęski żywiołowej, podeszłego wieku albo utraty sił) nie może stawić się w wyznaczonym w wezwaniu miejscu i czasie. Wtedy zgodnie z art. 177§2 kpk takiego świadka należy przesłuchać w miejscu jego pobytu. Miejsce pobytu oznacza każde miejsce, w którym świadek faktycznie się znajduje, np. mieszkanie, dom pomocy społecznej, szpital, schronisko dla bezdomnych, także zakład karny, czy miejsce przebywania osób bezdomnych.
- Świadek nie został prawidłowo poinformowany o czynności procesowej, tj. gdy świadek nie został w ogóle poinformowany o przeprowadzanej czynności przesłuchania, gdy powiadomienie nie zawierało wymaganej treści (nie zawiera elementów wskazanych w art. 129 kpk) lub powiadomienie nie zostało prawidłowo doręczone.[90]
- Świadek objęty jest immunitetem zakrajowości:
  - dyplomatycznym, tj. uwierzytelnieni w RP szefowie przedstawicielstw dyplomatycznych państw obcych, osoby należące do personelu dyplomatycznego, administracyjnego i technicznego tych przedstawicielstw, członkowie ich rodzin pozostający z nimi na wspólnocie domowej, a także inne osoby korzystające z immunitetów dyplomatycznych na podstawie ustaw, umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych (art. 581 kpk). Zgodnie z art. 581 kpk ww. osoby nie są obowiązane do składania zeznań w charakterze świadka, można jednak zwrócić się o wyrażenie przez te osoby zgody na złożenie zeznań albo na wystąpienie w charakterze biegłego lub tłumacza. W razie wyrażenia zgodny, wezwania doręczone tym osobom nie mogą zawierać zagrożenia stosowaniem środków przymusu, a w razie niestawiennictwa na wezwanie lub odmowy złożenia zeznań nie można wobec nich stosować tych środków.
  - konsularnym - kierownicy urzędów konsularnych i inni urzędnicy konsularni państw obcych oraz osoby zrównane z nimi na podstawie umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych, jeśli składane przez nich zeznania związane są z wykonywaniem przez te osoby funkcji urzędowych lub służbowych, a na zasadzie wzajemności także w zakresie innych okoliczności (art. 582 kpk).

[89] J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego …*
[90] S. Steinborn, *Komentarz do Kodeksu postępowania karnego*, LEX 2013 r.

W każdym innym przypadku świadek ma obowiązek stawić się na wezwanie organu procesowego. Nieusprawiedliwione niestawiennictwo może spowodować nałożenie na świadka jednej z kar porządkowych, tj. kary pieniężnej (art. 285§2 kpk), aresztowanie na okres do 30 dni (art. 287§2 kpk), czy obciążenie dodatkowymi kosztami postępowania (art. 289§1 kpk).[91] Oczywiście możliwość nałożenia wymienionych kar porządkowych dotyczy tylko tych świadków, którzy zostali prawidłowo wezwani. Z obowiązkiem stawiennictwa ściśle związany jest obowiązek pozostawiania świadka do dyspozycji organu procesowego aż do momentu zakończenia czynności. Samowolne oddalenie się świadka przed zakończeniem czynności przesłuchania również może skutkować nałożeniem na świadka kary porządkowej z art. 289§1 kpk.

Istotnym przepisem z punktu widzenia udziału w czynnościach procesowych, czy niestawiennictwa jest przepis art. 117 kpk. Zgodnie z art. 117 § 2a usprawiedliwienie niestawiennictwa z powodu choroby m.in. świadków, których obecność była obowiązkowa lub którzy wnosili o dopuszczenie do czynności, będąc uprawnionymi do wzięcia w niej udziału, wymaga przedstawienia zaświadczenia potwierdzającego niemożność stawienia się na wezwanie lub zawiadomienie organu prowadzącego postępowanie, wystawionego przez lekarza sądowego. Warunki i tryb usprawiedliwiania niestawiennictwa uczestników postępowania, w tym również świadka, na wezwanie sądu lub organu prowadzącego postępowanie karne określa art. 117 kpk oraz ustawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o lekarzu sądowym (Dz. U. z 2007 r. Nr 123, poz. 849, z 2008 r. Nr 51, poz. 293, z 2011 r. Nr 106, poz. 622). Lekarz sądowy wystawia zaświadczenia potwierdzające zdolność albo niezdolność do stawienia się na wezwanie lub zawiadomienie organu z powodu choroby (na obszarze właściwości danego sądu okręgowego). Lekarzem sądowym jest lekarz, z którym prezes sądu okręgowego zawarł umowę o wykonywanie tych czynności. Lekarz ten korzysta z ochrony prawnej przysługującej funkcjonariuszom publicznym. Lekarz sądowy wystawia zaświadczenie po uprzednim osobistym zbadaniu uczestnika postępowania i po zapoznaniu się z dostępną dokumentacją medyczną. Zaświadczenie może być wystawione po okazaniu wezwania lub zawiadomienia organu uprawnionego bądź po złożeniu oświadczenia o otrzymaniu wezwania lub zawiadomienia i okazaniu dokumentu potwierdzającego tożsamość. Dla uzyskania efektu w postaci odroczenia rozprawy lub posiedzenia (nieprzeprowadzania czynności) nie wystarczy samo przedłożenie usprawiedliwienia, ale konieczne jest dodatkowe żądanie odroczenia czynności. Wzór zaświadczenia wystawianego przez lekarza sądowego zawarty jest w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 stycznia 2008 r. w sprawie wzoru zaświadczenia wystawianego przez lekarza sądowego oraz wzoru rejestru wystawionych zaświadczeń (Dz. U. 2008 Nr 14, poz. 86).

[91] Więcej na temat kar porządkowych w rozdziale 31 kpk „Kary porządkowe".

WZÓR ZAŚWIADCZENIA

.....
(miejscowość i data)

Zaświadczenie nr ..... / ..... r.[1)]

1. Na podstawie:
dokumentacji lekarskiej i wyników badania lekarskiego[2)],
przeprowadzonego dnia ....., zaświadcza się, że
Pan/Pani.....,
numer PESEL/urodzony (-na) dnia[3)] .....,
może stawić się w dniu/nie może się stawić w dniu[4)] .....
na wezwanie (zawiadomienie)[5)] .....
w sprawie o sygn. akt .....,
z powodu choroby (nr statystyczny choroby zgodny z Międzynarodową Statystyczną Klasyfikacją Chorób i Problemów Zdrowotnych) ..... .

2. Informacja o wykorzystanej dokumentacji lekarskiej przy wystawieniu zaświadczenia[6)]

.....

3. Przyczyna odstąpienia od osobistego badania .....

.....

4. Informacja o przewidywanym terminie zdolności do stawienia się na wezwanie lub zawiadomienie[7)] .....

5. Miejsce i koszt dojazdu do uczestnika postępowania, jeżeli badanie przeprowadzono poza gabinetem lekarskim .....

.....
(podpis i pieczątka lekarza sądowego)

[1)] ZAŚWIADCZENIE WYPEŁNIAĆ CZYTELNIE PISMEM DRUKOWANYM
[2),3) i 4)] SKREŚLIĆ NIEPOTRZEBNE
[5)] WSKAZAĆ SĄD LUB ORGAN PROWADZĄCY POSTĘPOWANIE KARNE
[6)] WYMIENIĆ WYKORZYSTANE DOKUMENTY
[7)] PODAĆ DATĘ

2.2. Obowiązek składania zeznań.

Obowiązek składania zeznań jest jednym z podstawowych obowiązków świadka, który ściśle związany jest z jego stawiennictwem. Wynika on z treści art. 177§1 kpk, w którym przepis jednoznacznie stwierdza, iż świadek ma obowiązek stawić się i złożyć zeznania. Jeżeli świadek bezpodstawnie uchyla się od złożenia zeznań, można nałożyć na niego karę porządkową pieniężną (art. 287§1 kpk), a w przypadku uporczywego uchylania się od złożenia zeznań, można nałożyć karę porządkową aresztowania na czas do 30 dni (art. 287§2 kpk).

Obowiązek złożenia zeznań posiada ograniczenia, gdyż pewne osoby w ogóle nie mogą być przesłuchiwane w charakterze świadków na pewne okoliczności. Tak więc nie wolno przesłuchiwać jako świadków (tzw. bezwzględny zakaz dowodowy):

- obrońcy co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę (art.178§1 kpk),
- duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi (art. 178§2 kpk),
- mediatora co do faktów, o których dowiedział się od oskarżonego lub pokrzywdzonego prowadząc postępowanie mediacyjne, z wyłączeniem informacji o przestępstwach, o których mowa w art. 240§1 kk,

- osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy w zakresie ochrony zdrowia psychicznego, na okoliczność przyznania się (wobec nich) przez osobę z zaburzeniami psychicznymi do popełnienia czynu zabronionego (art. 51 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego Dz. U. z 2018 poz. 1878),
- biegłego lub lekarza udzielającego pomocy medycznej oskarżonemu, na okoliczność złożonego przez oskarżonego oświadczenia dotyczącego zarzucanego mu czynu (art. 199 kpk).

Ponadto istnieje pewna kategoria osób, które mogą być przesłuchiwane w charakterze świadków, ale tylko przy zachowaniu warunków określonych w kodeksie postępowania karnego. Chodzi tutaj o osoby zobowiązane do zachowania tajemnicy informacji niejawnych objętych klauzulą „ściśle tajne", „tajne", „zastrzeżone", „poufne", tajemnicy zawodowej, które mają obowiązek złożenia zeznań na okoliczności objęte tajemnicą po zwolnieniu ich przez uprawniony organ na podstawie art. 179 i 180 kpk.

Również osoby posiadające immunitet zakrajowości nie są zobowiązane do złożenia zeznań, co wynika z art. 581 i 582 kpk. W takim wypadku można jedynie zwrócić się do osób korzystających z immunitetów o wyrażenie zgody na złożenie zeznań.

2.3. Obowiązek zeznawania prawdy.

Przed rozpoczęciem przesłuchania świadka należy uprzedzić o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy, co wynika bezpośrednio z art. 190§1 kpk, który stanowi, iż przed przesłuchaniem należy uprzedzić świadka o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy. Kodeks karny w art. 233§1 i 1a stanowi, iż za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy świadek odpowiada karnie, natomiast art. 233§2 kk stanowi jednocześnie, iż warunkiem odpowiedzialności świadka jest wcześniejsze uprzedzenie go o ww. odpowiedzialności przez przyjmującego zeznanie. Świadek, który nie został pouczony o prawie do odmowy składania zeznań, a następnie złożył świadomie fałszywe zeznania z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższym, nie będzie podlegał karze.

Fakt uprzedzenia świadka o odpowiedzialności karnej z art. 233§1 i 1a kk należy odnotować w protokole przesłuchania świadka poprzez zakreślenie odpowiedniej rubryki znajdującej się na pierwszej stronie protokołu przesłuchania świadka. Jak wynika z art. 190§1 kpk pouczenie powinno nastąpić jeszcze przed rozpoczęciem przesłuchania, które rozpoczyna się z tzw. formalnym przesłuchaniem obejmującym dane personalne osoby. Art. 191§1 kpk stanowi, iż przesłuchanie rozpoczyna się od zapytania świadka o imię, nazwisko, wiek, zajęcie, karalność za fałszywe zeznanie lub oskarżenie oraz stosunek do stron. Świadek potwierdza fakt pouczenia złożeniem podpisu na protokole przesłuchania świadka pod pouczeniami. Jeżeli świadek poda fałszywe dane osobowe do protokołu przesłuchania świadka może zostać pociągnięty do odpowiedzialności z art. 233§1 i 1a kk, ponieważ przed spisaniem danych został pouczony o odpowiedzialności karnej z art. 233§1 i 1a kk. Uprzedzeniu o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy z art. 233§1 i 1a kk podlegają świadkowie, którzy ukończyli 17 lat. Świadków między 13 a 17 rokiem życia pouczamy je-

dynie o konsekwencjach prawnych za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy wynikających z ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich[92].

Inną kwestią jest natomiast sprawa przyrzeczenia odbieranego od świadka, które zgodnie z art. 187§1 kpk może odebrać tylko sąd lub sędzia wyznaczony, a które ma miejsce dopiero na etapie postępowania sądowego.

2.4. Obowiązek poddania się oględzinom i badaniom.

Zgodnie z art. 192 kpk świadka można poddać oględzinom ciała, badaniu lekarskiemu psychologicznemu, świadek sam podejmuje w tym zakresie decyzję. Poddanie badaniom i oględzinom ciała następuje przy kumulatywnym spełnieniu dwóch warunków: po pierwsze badanie lekarskie (w tym pobranie krwi, włosów) lub psychologiczne oraz oględziny (oględziny zewnętrzne ciała i odzieży) mają znaczenie dla celów dowodowych, po drugie – świadek wyraził na nie zgodę.

Istnieją jednak wyjątki od zasady dobrowolności w dwóch przypadkach:

a. Badania i oględziny dotyczą szczególnej kategorii świadków, a mianowicie świadków-pokrzywdzonych, którzy muszą się poddać badaniom i oględzinom niepołączonym z zabiegiem chirurgicznym, jeżeli karalność czynu zależy od ich stanu zdrowia. Obowiązek poddania się badaniom i oględzinom na podstawie art. 192 § 1 i 2 kpk **zachodzi jednak tylko przy łącznym spełnieniu następujących warunków:**

- chodzi o oględziny i badania niepołączone z zabiegiem chirurgicznym lub obserwacją w zakładzie leczniczym. Przez obserwację w zakładzie leczniczym należy rozumieć przebywanie w tym celu przede wszystkim w szpitalu, ale także w każdej innej placówce lub zakładzie leczniczym przez czas dłuższy niż kilkanaście godzin.
- od stanu zdrowia pokrzywdzonego zależy karalność czynu, przez co należy rozumieć:

– ustalenie, czy dany czyn wypełnia znamiona danego typu czynu zabronionego i kwestię jego przestępności,
– konieczność ustalenia, czy w ogóle miał miejsce czyn (np. czy doszło do obcowania płciowego), a także
– czy nie wystąpiły inne okoliczności związane ze stanem zdrowia pokrzywdzonego, które mogłyby mieć wpływ na wymiar kary, w szczególności przy przestępstwach: uszkodzenia ciała (art. 156, 157 i 158 kk), sprowadzenia niebezpieczeństwa, jak i samej katastrofy, których następstwem jest ciężki uszczerbek na zdrowiu (art. 163 § 3 i 4 oraz art. 173 § 3 i 4 kk), wypadku w komunikacji (art. 177 § 1 i 2 kk) czy przeciwko wolności seksualnej określonych w art. 197–199 kk.[93]

Nie dotyczy to jednak osób, które skorzystały z art. 182 kpk (odmowa składania zeznań) lub art.185 kpk (zwolnienie ze składania zeznań bądź odpowiedzi na poszczególne pytania). Jeżeli świadek poddał się wcześniej takim badaniom, a później skorzystał z treści ww. przepisów, to protokoły oględzin podlegają odczytaniu. Badania i oględziny, ze względu na brak autonomicznej regulacji, wykonuje się odpowiednio w warunkach i w sposób określony

[92] Ustawa z dnia 26 października 10982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (t.j. Dz. U. z 2018 poz. 969)
[93] J. Skorupka (red), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, stan prawny na 2020, Legalis

w przepisach wydanych na podstawie art. 74§4 kpk tj. na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2005 r. w sprawie poddawania badaniom lub wykonywania czynności z udziałem oskarżonego oraz osoby podejrzanej (Dz. U. z 2005 r. nr 33, poz. 299).

b. Sąd lub prokurator może zarządzić przesłuchanie świadka z udziałem biegłego lekarza lub psychologa, a świadek nie może się temu sprzeciwić, gdy istnieje wątpliwość:
- co do stanu psychicznego świadka,
- jego rozwoju umysłowego, który wynika z upośledzenia umysłowego,
- co do zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego postrzeżeń, tj. zaburzenia w sferze myślenia, uczuć, woli, także zakłócenia w sferze postrzegania (np. iluzje, halucynacje), zakłócenia świadomości (np. majaczenia), zakłócenia pamięci (np. amnezja).

Wytyczne nr 3 KGP określają, że jeżeli w trakcie przesłuchania policjant poweźmie wątpliwości, o których mowa w art. 192§2 kpk to przerywa przesłuchanie świadka i zwraca się do prokuratora z wnioskiem o zarządzenie przesłuchania przy udziale biegłego lekarza lub psychologa[94]. Wniosek, o którym mowa w ust. 2, powinien zawierać określenie sprawy i osoby, której dotyczy oraz wskazanie okoliczności faktycznych uzasadniających wnioskowaną czynność.

Podstawą do przesłuchania świadka z udziałem biegłego lekarza bądź biegłego psychologa powinny być uzewnętrznione wątpliwości co do złego stanu psychicznego, jego rozwoju umysłowego, czy zdolności postrzegania lub odtwarzania spostrzeżeń (stanu obniżającego zdolność relacjonowania faktów). Wątpliwości mogą wyniknąć z obserwacji poczynionych w trakcie przesłuchania, np. świadek stwierdzi, że w związku z przebytą chorobą opon mózgowych cierpi on na zaniki pamięci i nie jest w stanie zrelacjonować zdarzenia, bądź jego zachowanie odbiega od normy, posiada trudności zrozumienia zadawanych pytań, wiek świadka może wpływać na zdolność spostrzegania, zapamiętywania.[95]

2.5. Obowiązek zachowania tajemnicy postępowania.

Kodeks karny w art. 241 chroni tajemnicę śledztwa i niejawnej rozprawy sądowej, zakazując publicznego rozpowszechniania bez zezwolenia wiadomości z postępowania przygotowawczego, zanim zostały ujawnione w postępowaniu sądowym oraz publicznego rozpowszechniania wiadomości z rozprawy sądowej prowadzonej z wyłączeniem jawności. Rozpowszechnianie określone w art. 241 kk polega na przekazywaniu informacji innym osobom w sposób publiczny, to działanie umożliwiające szersze udostępnienie wiadomości wśród większej liczby osób, w taki sposób, aby stała się ogólnie dostępna. Sposób działania sprawcy jest przy tym dowolny – może to być przekaz ustny, przy użyciu druku, czy też innych technik informacyjnych, np. Internetu. Przekazywanie informacji, która nie ma zasięgu publicznego, nie stanowi naruszenia tego przepisu. Informacje, w których posiadanie wszedł świadek muszą dotyczyć akt tego postępowania lub pochodzić od osób je prowadzących lub urzędowo

[94] § 25 ust. 2 i 3 Wytycznych nr 3 KGP z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów
[95] J. Skorupka (red), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Wyd. 3. Warszawa 2018

z nimi współpracujących (np. policjanta, czy pracownika administracyjnego prokuratury). Nie stanowi więc rozpowszechniania informacji znanych świadkowi z innych źródeł niż toczącego się postępowania. [96] Warunkiem karalności za rozpowszechnianie jest brak zezwolenia. Ustawa nie określa organu uprawnionego do udzielenia takiego zezwolenia, lecz przyjąć należy, że jest nim prokurator, a po wpłynięciu aktu oskarżenia – sąd. Zezwolenie może mieć charakter ogólny bądź indywidualny, dotycząc określonych wiadomości. Udostępnienie akt sprawy stronom, obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym oraz innym osobom, określone w art. 156 kpk nie uprawnia tych osób do publicznego rozpowszechniania wiadomości z postępowania przygotowawczego do czasu ich ujawnienia na rozprawie głównej. Rozpowszechnianie informacji pochodzących z rozprawy sądowej niejawnej objęte jest zakazem bezwzględnym, natomiast zakaz rozpowszechniania informacji pochodzących z postępowania przygotowawczego trwa do momentu ujawnienia ich w postępowaniu sądowym.

[96] R. Stefański, *Kodeks karny. Komentarz.* Wyd. 25, Legalis 2020

III. OCHRONA PRAWNA ŚWIADKA

Świadek jako źródło dowodowe jest zobowiązany do dostarczenia środka dowodowego w procesie, jakim są zeznania. Składanie zeznań przez świadka jest jednym z jego podstawowych obowiązków, a pouczenie o treści art. 233 §1 i 1a kk ma na celu podkreślenie ważności jego zeznań. Kodeks postępowania karnego w wyjątkowych sytuacjach zezwala świadkowi na uchylenie się od składania zeznań, uprawnienie to musi jasno wynikać z przepisów kodeksu postępowania karnego. Status prawny świadka oraz fakt, iż świadek jest podstawowym źródłem wiedzy o popełnionym przestępstwie nakazuje również zapewnić świadkowi ochronę i bezpieczeństwo w sytuacji istnienia zagrożenia. Kodeks postępowania karnego, kodeks karny oraz ustawy określają instrumenty prawnej ochrony świadka, jednakże zakres udzielonej ochrony uzależniony jest od statusu, jaki świadek posiada, tzn. czy jest świadkiem „zwykłym", świadkiem anonimowym, świadkiem koronnym czy świadkiem quasi-koronnym.

1. Wywieranie wpływu na świadka.

Jednym z podstawowych przepisów gwarantujących świadkowi ochronę jest art. 245 kodeksu karnego, który zabrania używania przemocy lub groźby bezprawnej w celu wywarcia wpływu na świadka, biegłego, tłumacza, oskarżyciela albo oskarżonego, a także naruszania jego nietykalności cielesnej. Ochrona określona w art. 245 kk skierowana jest do każdej osoby posiadającej istotne wiadomości na temat zdarzenia będącego przedmiotem postępowania przygotowawczego lub sądowego, niezależnie od tego czy została już wezwana do złożenia zeznań.[97] Przepis ten dotyczy świadka w znaczeniu faktycznym, jak i procesowym. Przedmiotem ochrony tego przepisu jest zarówno niezakłócona i prawidłowa realizacja zadań, m.in. postępowania przygotowawczego, a więc chociażby terminowość stawiennictwa świadka czy szybkość prowadzonego postępowania przygotowawczego, jak i wolność oraz nietykalność m.in. świadka, który stawiając się na wezwania i składając zeznania spełnia obowiązki określone prawem.

Karalne na podstawie art. 245 kk jest używanie przemocy lub groźby bezprawnej w celu wywarcia wpływu m.in. na świadka, a także naruszenie jego nietykalności cielesnej. Pod pojęciem „przemocy" należy rozumieć siłę fizyczną stosowaną wobec osoby, ale także przemoc pośrednią, wywieraną przez oddziaływanie na jej otoczenie[98], natomiast pojęcie „groźby bezprawnej" określone jest w art. 115 § 12 kk i stanowi, iż groźbą bezprawną jest zarówno groźba, popełnienia przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jak i groźba spowodowania postępowania karnego lub rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego osoby najbliższej; nie stanowi groźby zapowiedź spowodowania postępowania karnego, jeżeli ma ona jedynie na celu ochronę prawa naruszonego przestępstwem. Natomiast „wywieraniem wpływu" na treść składanych przez świadka zeznań jest stosowanie nacisku, powstrzymywanie świadka od wykonania nałożonych na niego obowiązków procesowych,

[97] Postanowienie SN z dnia 14.12.2006 r., III KK 317/06 OSNwSK.2006/1/2445
[98] A. Marek, *Kodeks Karny. Komentarz*, wydanie 5, LEX 2010 r.

czy uniemożliwienie świadkowi udziału w sprawie, np. kierowanie gróźb karalnych celem powstrzymania świadka od złożenia zeznań.

2. Ochrona danych osobowych świadka

2.1. Anonimizacja.

Przepisy dotyczące utajnienia informacji zwianych z miejscem zamieszkania i pracy pokrzywdzonego i świadka zostały wprowadzone do Kodeksu Postepowania Karnego ustawą z dnia 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 2011). Ustawa ta wprowadziła zasadę poufności danych świadka, której podstawą prawną jest art. 148a kpk. Anonimizacja polega na tym, że w protokole przesłuchania nie są zamieszczane dane dotyczące miejsca zamieszkania oraz miejsca pracy osób biorących udział w czynności. Dane te zostaną zamieszczone w załączniku do wyłącznej wiadomości organu prowadzącego postępowanie. Więcej w rozdziale „Prawa i obowiązki świadka".

2.2. Świadek anonimowy (incognito).

Prawo do zachowania w tajemnicy danych osobowych świadka wprowadza instytucję **tzw. świadka anonimowego (incognito)**, czyli możliwość zachowania w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, w tym danych osobowych, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej. Podstawowym celem tego przepisu jest zachęcenie świadków do składania zeznań w sprawach karnych, a w szczególności tych dotyczących ciężkich przestępstw, m.in. zabójstwo, rozbój, a także związanych ze zorganizowaną przestępczością, a więc handlem bronią, czy nielegalnym obrotem narkotykami. Wprowadzenie instytucji świadka incognito (anonimowego, utajnionego) do polskiego procesu karnego doprowadziło do bezpośredniego zderzenia dwóch interesów - interesu oskarżonego (z przysługującym mu prawem do obrony) oraz interesu świadka (z jego prawem do bezpieczeństwa i wolności od lęku).

Przesłanki zastosowania świadka anonimowego. Zakres podmiotowy i przedmiotowy. Jeśli świadek chce skorzystać z instytucji świadka incognito, to musi spełnić warunki określone w art. 184 kpk, tj.:

- Wystąpienie podstaw formalnych wskazanych w art. 184 kpk, tj.:
- zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa – oceniając, czy istnieje uzasadniona obawa niebezpieczeństwa należy wziąć pod uwagę realne i konkretne okoliczności jego wystąpienia. Realność okoliczności nie oznacza jednak, że już doszło do jakichkolwiek zamachów, aktów agresji, prób zamachu, wystarczy, że na podstawie konkretnych okoliczności można liczyć się z takim niebezpieczeństwem.[99] Strach świadka przed składaniem zeznań w konkretnej sprawie nie może być jedynym wyznacznikiem

[99] J. Skorupka. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Legalis 2019, wyd. 31

do podjęcia decyzji w sprawie przyznania statusu świadka incognito, ale nie można go pomijać,

- niebezpieczeństwo dotyczy życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach,
- życie, zdrowie, wolność, mienie w znacznych rozmiarach muszą należeć do świadka lub osoby dla niego najbliższej. W wielu sprawach świadkiem jest sam pokrzywdzony, a kwestia czy pokrzywdzonemu powinien być nadany status świadka anonimowego (incognito) jest sporny, co do zasady nie nadaje się go pokrzywdzonemu. W sytuacji, gdy występuje duża liczba pokrzywdzonych albo w której oskarżony, popełniając przestępstwo, nie wiedział, kto jest pokrzywdzonym, instytucja świadka incognito jest możliwa do zastosowania.[100] Definicja osoby najbliższej określona jest w art. 115§11 kk.

- Wyraźna wola złożenia zeznań w charakterze świadka incognito, poprzez złożenie wniosku o wydanie postanowienia o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, w tym danych osobowych.
- Zeznania powinny być złożone w odpowiednich warunkach gwarantujących bezpieczeństwo świadkowi, które określone są w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.06.2003 r. w sprawie postępowania o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka oraz sposobu postępowania z protokołami z zeznań tego świadka (t.j. Dz. U. 2018, poz. 110).

Po spełnieniu przesłanek z art. 184§1 kpk utajnieniu podlegają nie tylko „dane osobowe" świadka, ale także „okoliczności umożliwiające ujawnienie tożsamości świadka, jeżeli nie mają one znaczenia dla rozstrzygnięcia w sprawie", a więc okoliczności, które wynikają z merytorycznej części zeznań. W związku z powyższym utajnieniu podlegają wszystkie okoliczności umożliwiające ujawnienie tożsamości świadka, a więc:

a. Dane osobowe tj. m.in. imię i nazwisko, data i miejsce urodzenia, imion rodziców, stan cywilny, miejsce zamieszkania, miejsce zatrudnienia;
b. Inne dane umożliwiające ujawienie tożsamości świadka, np. numer dowodu osobistego, PESEL, NIP, a także cechy rysopisu, głos, wizerunek, znaki szczególne, dane o stanie zdrowia, nałogach;
c. Dane będące pochodną (tzw. dane pośrednie) wyżej wskazanych informacji, np. marka samochodu, który świadek posiada, dane o prowadzonej działalności gospodarczej.

Postępowanie w sprawie nadania statusu świadka anonimowego (incognito).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania o zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka oraz sposobu postępowania z protokołami z zeznań tego świadka[101] określa sposób i warunki składania wniosku o wydanie postanowienia o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, sposób i warunki przesłuchania świadka

[100] J. Skorupka. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Legalis 2019, wyd. 31

[101] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania o zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka oraz sposobu postępowania z protokołami z zeznań tego świadka. (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 110)

oraz sporządzania, przechowywania i udostępniania protokołów zeznań tego świadka. Przesłuchując świadka, policjant powinien sprawdzić, czy nie zachodzi potrzeba zachowania w tajemnicy danych umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka i wystąpienia z wnioskiem do prokuratora o wydanie postanowienia, o którym mowa w art. 184 § 1 kpk, a także zastosowania trybu określonego w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania o zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka oraz sposobu postępowania z protokołami zeznań tego świadka (t.j. Dz. U. z 2019 poz. 110).

Wniosek o wydanie postanowienia o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, w tym danych osobowych, może zostać złożony:

- w pisemnym zawiadomieniu o przestępstwie,
- do protokołu przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie,
- do protokołu przesłuchania świadka,
- lub na piśmie odpowiednio sądowi, a w postępowaniu przygotowawczym prokuratorowi lub innemu organowi prowadzącemu postępowanie.

Jeżeli wniosek nie został złożony na piśmie albo ustnie do protokołu przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie lub przesłuchania świadka, z jego przyjęcia sporządza się protokół. Zgodnie z §2 ust. 3 i 3a rozporządzenia wniosek powinien zawierać:

- imię i nazwisko,
- numer PESEL w przypadku jego posiadania,
- określenie miejsca zamieszkania świadka,
- adres dla korespondencji,
- okoliczności uzasadniające obawę niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności, mienia

w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niej najbliższej,

Jeśli wniosek dotyczy świadka, który wykonywał czynności operacyjno-rozpoznawcze, o których mowa w art. 19 a i 19b ustawy o Policji oraz inne dotyczące pracy operacyjnej służb, m.in. Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Krajowej Administracji Skarbowej – to zawiera on wyłącznie indywidualny, niepowtarzalny numer ewidencyjny jednoznacznie identyfikujący policjanta lub ww. funkcjonariusza.

Wniosek taki może zostać złożony - na etapie postępowania przygotowawczego – prokuratorowi, a na etapie postępowania sądowego - do sądu. W przypadku, gdy wniosek został przyjęty przez inny niż sąd lub prokurator, organ prowadzący postępowanie, przekazuje się, z zachowaniem przepisów o ochronie informacji niejawnych, do sądu lub prokuratorowi. Po przeanalizowaniu sprawy oraz wniosku, sąd lub prokurator wydaje **postanowienie o zachowaniu w tajemnicy danych świadka** oraz zobowiązany jest pouczyć wnioskodawcę o:

- możliwości wystąpienia, aż do zamknięcia przewodu sądowego przed sądem I instancji, o uchylenie postanowienia o zachowaniu w tajemnicy danych,
- możliwości uchylenia w postępowaniu przygotowawczym przez prokuratora, a w postępowaniu sądowym przez sąd, na wniosek prokuratora, postanowienia o uchyleniu

postanowienia o zachowaniu w tajemnicy danych osobowych oraz o ujawnieniu protokołu przesłuchania w charakterze świadka w całości, jeśli okaże się, że w czasie wydania postanawiania nie istniała uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej albo że złożył on świadomie fałszywe zeznania lub nastąpiło jego ujawnienie,
- możliwości przesłuchania świadka z użyciem urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość, a także o konieczności dostosowania się podczas przesłuchania do poleceń prowadzącego postępowanie, w celu zachowania w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka.

Fakt udzielenia pouczenia stwierdza sąd lub prokurator prowadzący postępowanie poprzez sporządzenie odrębnego protokołu, który podpisuje również świadek.

Po wydaniu zarządzenia o zachowaniu w tajemnicy danych świadka sąd lub prokurator określa zakres włączeń. Wyłączeniu z akt sprawy podlega wniosek, protokoły, a także inne dokumenty i materiały lub ich fragmenty, umożliwiające ujawienie tożsamości świadka. Wyłączonym protokołom i wnioskowi nadaje się klauzulę „ściśle tajne" zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych. Z wniosku oraz protokołów zawierających okoliczności umożliwiające ujawnienie tożsamości świadka, w tym jego danych osobowych, sporządza się uwierzytelnione odpisy, z pominięciem imienia i nazwiska, numeru PESEL i miejsca zamieszkania, adresu dla doręczeń i innych okoliczności.

Odpisy załącza się do akt sprawy. Na odpisach zamieszcza się wzmiankę o:
- postanowieniu o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka
- zarządzeniu sędziego lub prokuratora określającego zakres wyłączenia,
- dacie wydania ww. postanowienia lub zarządzenia,
- numerze porządkowym postanowienia w dzienniku korespondencji i dzienniku ewidencji wykonanych dokumentów ściśle tajnych, pod którym dane osobowe zawarte we wniosku lub protokole zostały po raz pierwszy zarejestrowane.[102]

Dokumentację związaną ze stosowaniem instytucji świadka incognito stanowi:
- wniosek o wydanie postanowienia o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka – zakres wyłączenia w formie zarządzenia określa sędzia, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator,
- protokół, w którym odnotowano fakt pouczenia świadka,
- inne protokoły zawierające okoliczności umożliwiające ujawnienie tożsamości świadka przesłuchiwanego w trybie art. 184§4 kpk,
- nośniki informacji, na których rejestruje się zeznanie świadka za pomoc urządzeń technicznych.

[102] §1 – 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.06.2003 r. w sprawie postępowania o zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka oraz sposobu postępowania z protokołami z zeznań tego świadka (t.j. Dz.U. 2019 poz. 110)

Przesłuchanie świadka anonimowego (incognito).

Zgodnie z art. 184 kpk w postępowaniu przygotowawczym świadka anonimowego (incognito) przesłuchuje sąd, który może zlecić wykonanie tej czynności sędziemu wyznaczonemu ze swojego składu. Miejsce i warunki, w jakich powinno odbywać się przesłuchanie również są określone przez rozporządzenie w sprawie postępowania o zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka. Zgodnie z rozporządzeniem przesłuchanie powinno odbyć się w specjalnie w tym celu przygotowanym pomieszczeniu zapewniającym świadkowi bezpieczeństwo i anonimowość w siedzibie sądu lub prokuratury albo poza jego siedzibą, z wyjątkiem funkcjonariusza, który wykonywał czynności operacyjno-rozpoznawcze (§2 ust. 3 rozporządzenia), gdyż należy przesłuchać go poza siedzibą sądu lub prokuratury. Świadek taki przed rozpoczęciem przesłuchania okazuje dokument tożsamości, który zaświadcza nadanie mu numeru ewidencyjnego. Pomieszczenie takie powinno przede wszystkim posiadać zabezpieczenia uniemożliwiające dostęp osób nieupoważnionych podczas przesłuchania, a także być przystosowane do zainstalowania urządzeń technicznych do przekazywania obrazu lub dźwięku na odległość, a także do elektronicznego zapisu oraz odtwarzania obrazu lub dźwięku. Sposób sprowadzenia świadka do miejsca przesłuchania (a także opuszczenie tego miejsca) powinien zapewniać świadkowi bezpieczeństwo. Przy wszystkich czynnościach z udziałem świadka anonimowego (incognito) należy przestrzegać procedur zapewniających zachowanie w tajemnicy wizerunku, głosu, danych osobowych oraz innych informacji lub okoliczności, które mogłyby umożliwić ujawnienie jego tożsamości osobom nieuprawnionym[103].

Czynność przesłuchania świadka anonimowego oraz sporządzanie z niej protokołu nie różni się niczym od przesłuchania „zwykłego" świadka. Jedyną różnicą jest nadanie tym protokołom klauzuli tajności. Klauzulę tajności nadaje osoba, która jest uprawniona do podpisania dokumentu lub oznaczenia innego niż dokument materiału. Do przechowywania i udostępniania wniosku, protokołów przesłuchania świadka oraz innych dokumentów i materiałów zawierających okoliczności umożliwiające ujawnienie tożsamości świadka stosuje się rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 września 2017 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji (Dz. U. 2017 r. poz. 1733).

3. Środki ochrony i pomocy dla świadka wynikające z ustawy o ochronie i pomocy dla świadka i pokrzywdzonego.

Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. 2015 poz. 21) określa zasady, warunki i zakres stosowania środków ochrony i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka oraz osób im najbliższych, jeżeli w związku z toczącym się albo zakończonym postępowaniem karnym z udziałem pokrzywdzonego lub świadka albo postępowaniem karnym skarbowym z udziałem świadka istnieje zagrożenie dla życia lub zdrowia tych osób. Środki ochrony i pomocy wymienione w ustawie mogą być sto-

[103] § 27 ust. 1 pkt 2 Wytycznych nr 3 KGP z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów

sowane w trakcie prowadzonego postepowania karnego lub przed wszczęciem postępowania karnego lub karnego skarbowego, jeżeli zagrożenie życia lub zdrowia ujawni się w toku podjętych czynności operacyjno-rozpoznawczych lub postępowania sprawdzającego, o którym mowa w art. 307 kpk.

Do środków ochrony i pomocy na podstawie art. 3 ustawy należą:

a. Ochrona na czas czynności procesowej - może zostać udzielona w przypadku zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby chronionej. Ochrona na czas czynności procesowej może polegać na:

- obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej w trakcie czynności procesowej z jej udziałem,
- obecności funkcjonariuszy Policji w drodze do miejsca przeprowadzenia czynności lub w drodze powrotnej.

b. Ochrona osobista - może zostać udzielona w przypadku wysokiego stopnia zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby chronionej w związku z postępowaniem karnym lub karnym skarbowym:

- jeżeli zachodzi konieczność długotrwałej ochrony,
- w sprawach:
  - których rozpoznanie w pierwszej instancji należy do właściwości sądu okręgowego,
  - o przestępstwa określone w **art. 197** *zgwałcenie lub wymuszenie do poddania się innej czynności seksualnej* § 1 i 2 oraz **art. 207** *znęcanie się* ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach także w innych sprawach.

Ochrona osobista może polegać na:

- stałej obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej;
- czasowej obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej;
- czasowej obserwacji osoby chronionej i otoczenia, w którym przebywa;
- wskazaniu osobie chronionej bezpiecznych miejsc przebywania oraz czasu i bezpiecznego sposobu przemieszczania się;
- określeniu zakresu, warunków i sposobu kontaktowania się osoby chronionej z innymi osobami.

c. Pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu.

Pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu może być zastosowana w przypadku wysokiego stopnia zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby chronionej w związku z postępowaniem karnym lub karnym skarbowym:

- jeżeli zachodzi konieczność długotrwałej ochrony, a inne środki ochrony i pomocy mogą być niewystarczające,
- w sprawach, których rozpoznanie w pierwszej instancji należy do właściwości sądu okręgowego, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach także w innych sprawach.

Pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu polega na podejmowaniu czynności organizacyjnych umożliwiających osobie chronionej pobyt w innym miejscu niż dotychczasowe poprzez:

- udostępnienie tymczasowego lokalu mieszkalnego, zapewniającego zaspokojenie podstawowych potrzeb bytowych;
- pomoc w wynajęciu mieszkania;
- pomoc w przeprowadzce lub zagospodarowaniu;
- pomoc w załatwieniu ważnych spraw życiowych związanych ze zmianą miejsca pobytu.

Osobie, której udzielono pomocy w zakresie zmiany miejsca pobytu, która nie posiada źródeł utrzymania ani nie może podjąć pracy z powodu zagrożenia dla życia lub zdrowia, można udzielić pomocy finansowej przeznaczonej na:

- zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych,
- pokrycie całości lub części kosztów tymczasowego udostępnienia lokalu mieszkalnego lub wynajęcia mieszkania,
- pokrycie kosztów uzyskania świadczeń opieki zdrowotnej.

Przy określaniu wysokości pomocy finansowej bierze się pod uwagę zakres i charakter udzielanych środków pomocy i ochrony oraz dotychczasowe wynagrodzenie osoby chronionej. Pomoc finansowa nie może przekraczać 3500 zł miesięcznie, a dla osoby małoletniej 2000 zł. Pomoc finansowa może być wypłacana w gotówce za pokwitowaniem, przekazem pocztowym, przelewem lub w inny sposób, uzgodniony z osobą chronioną.

W komendach wojewódzkich (Stołecznej) Policji powołani są **koordynatorzy do spraw ochrony i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka**, których zadania określone są w art. 11 ust. 2 ustawy. Do zadań koordynatorów należy m.in. zapewnienie współdziałania jednostek Policji w udzielaniu i zapewnianiu pomocy i ochrony oraz przekazywanie jednostkom Policji informacji o podmiotach udzielających pomocy psychologicznej.

Procedura postępowania w sprawie udzielenia środka ochrony

Ze środków pomocy i ochrony może skorzystać pokrzywdzony, świadek lub osoby im najbliższe, które nazwane są „osobami chronionymi". Decyzje o zastosowaniu środków ochrony podejmuje komendant wojewódzki (Stołeczny) Policji, w którego okręgu mają miejsce pobytu osoby chronione. Środków ochrony i pomocy udziela właściwy komendant Policji **na pisemny wniosek**:

- pokrzywdzonego lub świadka, złożony za pośrednictwem organu prowadzącego czynności operacyjno-rozpoznawcze albo postępowanie sprawdzające lub postępowanie przygotowawcze albo sądu, który może przedstawić pisemną opinię w przedmiocie wniosku;
- organu prowadzącego czynności operacyjno-rozpoznawcze albo postępowanie sprawdzające lub postępowanie przygotowawcze albo sądu, złożony za zgodą pokrzywdzonego lub świadka.

We wniosku o udzielenie środków ochrony i pomocy należy wskazać okoliczności uzasadniające ich udzielenie każdej osobie, wobec której mają one być stosowane. Decyzja o udzieleniu środka ochrony jest przekazana w formie zarządzenia. Zarządzenie w przedmiocie udzielenia środków ochrony i pomocy wydaje właściwy komendant Policji w terminie nie dłuższym niż 14 dni od dnia otrzymania wniosku, po przeprowadzeniu oceny okoliczności uzasadniających udzielenie środków ochrony i pomocy odpowiednio do stopnia zagrożenia dla osób chronionych. Zarządzenie o udzieleniu środka ochrony i pomocy podlega natychmiastowemu wykonaniu. Osoba, której odmówiono udzielenia środków ochrony i pomocy, może w terminie 7 dni od dnia powiadomienia o odmowie złożyć wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy. Środki ochrony i pomocy stosuje się na czas oznaczony wskazany w zarządzeniu, który może zostać przedłużony na dalszy czas oznaczony, jeżeli okoliczności uzasadniające udzielenie środka ochrony i pomocy nie ustały.

Informacje dotyczące udzielenia i wykonywania środków ochrony i pomocy podlegają ochronie zgodnie z ustawą z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 742).

Przyczyny uchylenia środków ochrony

Komendant Policji, który wydał zarządzenie w przedmiocie środków ochrony i pomocy, uchyla te środki, jeżeli:

- ustały przesłanki, które uzasadniały ich udzielenie;
- osoba chroniona bezpodstawnie uchyliła się od złożenia zeznań w toku postępowania, w związku z którym udzielono jej środka ochrony i pomocy;
- osoba chroniona pomimo wezwania nie złożyła pisemnego zobowiązania, o którym mowa w art. 13;
- osoba chroniona złożyła wniosek o ich uchylenie.

Właściwy komendant Policji może uchylić środki ochrony i pomocy, jeżeli:

- wydano postanowienie o przedstawieniu osobie chronionej zarzutów złożenia fałszywych zeznań w toku postępowania, w związku z którym udzielono jej środków ochrony i pomocy;
- osoba chroniona umyślnie wprowadziła w błąd lub zataiła istotne informacje co do okoliczności, w związku z którymi udzielono jej środków ochrony i pomocy;
- osoba chroniona nie przestrzega zasad lub zaleceń w zakresie udzielonych środków ochrony i pomocy;
- osoba chroniona korzysta ze środków ochrony i pomocy niezgodnie z ich przeznaczeniem.

W przypadku uchylenia środków ochrony i pomocy udzielonych pokrzywdzonemu lub świadkowi ustają również środki ochrony i pomocy udzielone osobie najbliższej.

W przypadku uchylenia środków ochrony i pomocy, osoba chroniona jest zobowiązana do zwrotu równowartości otrzymanej pomocy finansowej w przypadku:

- ustania przesłanki, które uzasadniały ich udzielenie,
- wydano postanowienie o przedstawieniu osobie chronionej zarzutów złożenia fałszywych zeznań w toku postępowania, w związku z którym udzielono jej środków ochrony i pomocy,
- osoba chroniona umyślnie wprowadziła w błąd lub zataiła istotne informacje co do okoliczności, w związku z którymi udzielono jej środków ochrony i pomocy.

Komendant Policji wydający zarządzenie w przedmiocie środków ochrony i pomocy zarządza zwrot pomocy finansowej, określając kwotę podlegającą zwrotowi, termin zwrotu oraz organ uprawniony do jego przyjęcia.

4. Przesłuchanie w formie wideokonferencji.

Jedną z przesłanek stosowania przesłuchania w formie wideokonferencji, czyli przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku są kwestie bezpieczeństwa świadka, a także względy ekonomii procesowej, np. poniesienie znacznych kosztów podróży przez świadka, jak również trudności związane z odległością dzielącą miejsce pobytu świadka od siedziby organu procesowego, brak konieczności pojawienia się świadka w siedzibie organu wzywającego, czy inne powody, np. względy bezpieczeństwa świadka[104]. Ponadto świadka niebędącego pokrzywdzonym, który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat, przesłuchuje się w trybie art. 177 §1a kpk przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość, z jednoczesnym przekazem obrazu i dźwięku po spełnieniu poniższych przesłanek (art. 185 b §2 kpk):

- w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej, jak i przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności oraz przeciwko rodzinie i opiece,
- gdy zachodzi uzasadniona obawa, że bezpośrednia obecność oskarżonego przy przesłuchaniu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka lub wywierać negatywny wpływ na jego stan psychiczny.

Powyżej wskazane obawy są podstawą do zastosowania art. 177§1a kpk, gdy wnosi o to dorosły pokrzywdzony przestępstwem z art. 197-199 kk, w sytuacji, gdy zachodzi konieczność jego ponownego przesłuchania w charakterze świadka, gdy wyjdą na jaw nowe okoliczności, a zachodzi uzasadniona obawa, że bezpośrednia obecność oskarżonego przy przesłuchaniu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania pokrzywdzonego lub wywierać negatywny wpływ na jego stan psychiczny (art. 185 c §3 kpk).

[104] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Wyd. 9, Warszawa 2020

5. Wyłączenie jawności rozprawy. Czasowe usunięcie z sali.

Jednym z aspektów ochrony jest również art. 360§1 pkt 4 kpk dotyczący wyłączenia jawności rozprawy w całości lub w części, jeżeli jawność mogłaby naruszyć ważny interes prywatny oraz art. 390§2 kpk dotyczący wydalenia oskarżonego poza salę rozpraw w wyjątkowych wypadkach, gdy należy się obawiać, że obecność oskarżonego mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka lub biegłego.

6. Europejski nakaz ochrony.

Ustawa z dnia 28 listopada 2014 o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka artykułem 20 pkt 18 wprowadziła zmiany do kodeksu postępowania karnego dodając rozdział 66j „Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie europejskiego nakazu ochrony" i 66k „Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie europejskiego nakazu ochrony". Przepisy te mają zapewnić, by ochrona udzielana danej osobie na podstawie orzeczenia sądu w jednym z państw członkowskich Unii Europejskiej była wykonywania i kontynuowana we wszystkich innych państwach, w których osoba przebywa. W tym celu Unia Europejska wdrożyła mechanizm wzajemnego uznawania środków ochrony.

Celem zapewnienia ochrony ofiarom (w szczególności różnych form przemocy domowej i uporczywego nękania) przed przemocą i napastowaniem, organy krajowe mogą wydawać szczególne środki (zakaz zbliżania się lub inne tego typu środki), które pomagają zapobiegać dalszej agresji i dalszym atakom ze strony sprawcy. Zgodnie z art. 611w §1 kpk w razie orzeczenia lub wykonywania przez polski sąd lub prokuratora:

- środka zapobiegawczego,
- środka karnego,
- obowiązku związanego z poddaniem sprawcy próbie, polegającego na powstrzymaniu się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach lub kontaktowania się z określonymi osobami, lub zbliżania się do określonych osób, oraz
- gdy jest to niezbędne dla ochrony praw pokrzywdzonego,

sąd lub prokurator może, na wniosek pokrzywdzonego, wystąpić o wykonanie tego środka lub obowiązku do właściwego sądu lub innego organu państwa członkowskiego Unii Europejskiej, w którym pokrzywdzony przebywa lub oświadczy, że zamierza tam przebywać, wydając europejski nakaz ochrony.

Z wnioskiem o zastosowanie europejskiego nakazu ochrony może wystąpić tylko i wyłącznie pokrzywdzony poprzez złożenie do właściwego sądu lub prokuratora pisemnego oświadczenia w przedmiocie wydania europejskiego nakazu ochrony. Europejski nakaz ochrony może zostać jednorazowo skierowany do więcej niż jednego państwa członkowskiego UE, jeśli pokrzywdzony przebywa albo składa oświadczenie o zamiarze przebywania na terytorium kilku państw członkowskich UE w zwartej perspektywie czasowej. Nie można wydać europejskiego nakazu ochrony bez wniosku pokrzywdzonego. Europejski nakaz ochrony jest przekazywany przez organ polski (sąd lub prokuratora) bezpośrednio sądowi lub innemu uprawnionemu organowi państwa członkowskiego UE. Komunikowanie się pomiędzy tymi organami następuje bez pośrednictwa ministra sprawiedliwości. W przypadku trud-

ności w ustaleniu właściwego sądu lub innego organu państwa wykonania europejskiego nakazu ochrony, polski sąd lub prokurator, właściwy do wydania nakazu, może również zwracać się do właściwych jednostek organizacyjnych Europejskiej Sieci Sądowej lub Eurojust o pomoc w ustaleniu tej kwestii. Zgodnie z art. 611w § 3 kpk europejski nakaz ochrony wymaga wydania postanowienia, w którym należy zamieścić informacje umożliwiające jego prawidłowe wykonanie, tj. dane dotyczące orzeczenia, które w następstwie wydania europejskiego nakazu ochrony ma być wykonalne w innym państwie członkowskim UE, pokrzywdzonego, oskarżonego i środka lub obowiązku, o których mowa w art. 611w § 1 kpk. Ponadto przekazywane są także dokumenty, które mają zostać przedłożone państwu wykonania, tj. poświadczony za zgodność z oryginałem odpis prawomocnego orzeczenia dotyczący zastosowania środków zapobiegawczych (może zostać przesłane mailem lub faksem, ale również należy przekazać odpis orzeczenia oraz oryginał zaświadczenia. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 13 stycznia 2015 r. w sprawie określenia wzoru europejskiego nakazu ochrony (Dz. U. 2015 r. poz. 123), wydane na podstawie art. 611w § 7 kpk określa wzór formularza europejskiego nakazu ochrony. Europejski nakaz ochrony powinien zostać przetłumaczony na język urzędowy państwa wykonania nakazu albo na inny język wskazany przez to państwo.

W przypadku naruszenia co najmniej jednego ze środków podjętych przez państwo wykonujące w następstwie uznania europejskiego nakazu ochrony, właściwy organ państwa wykonującego ma kompetencje do nałożenia sankcji karnych i podjęcia wszelkich innych środków, w przypadku gdy naruszenie to wypełnia znamiona przestępstwa. Jeżeli w państwie wykonującym nie są dostępne na szczeblu krajowym żadne środki, które można zastosować w analogicznych przypadkach, właściwy organ państwa wykonującego zgłasza właściwemu organowi państwa wydającego wszelkie znane mu przypadki naruszenia środka ochrony opisanego w europejskim nakazie ochrony.[105]

[105] http://www.niebieskalinia.pl/pismo/wydania/dostepne-artykuly/4932-europejski-nakaz-ochrony

IV. ZAKAZY DOWODOWE

1. Pojęcie zakazu dowodowego

Problematyka zakazów dowodowych jest skomplikowana, przedstawienie istniejących zakazów, ich podziałów i zakresów zastosowania w sposób jasny i przejrzysty rodzi wiele trudności. Zakaz dowodowy to norma prawna zabraniająca przeprowadzenia dowodu w określonych warunkach lub stwarzająca ograniczenie w uzyskiwaniu dowodów.[106] Jednak, aby wyjaśnić charakterystykę zakazów dowodowych warto byłoby odnieść się na początku do podstawowych zasad procedury karnej. Zgodnie z podstawową i naczelną zasadą postępowania karnego jest zasada prawdy materialnej określona w art. 2§2 kpk, która stanowi, iż podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne zgodne z prawdą. Organy procesowe, dążąc do ustalenia prawdy obiektywnej, mogą korzystać z wszystkich przyznanych prawem czynności dowodowych, które zostały określone w kodeksie postępowania karnego, chyba że przepisy prawne wyraźnie postawią granicę dowodzenia. Zakazy dowodowe są taką granicą dowodzenia, są instytucją ograniczającą swobodę dowodzenia w procesie karnym, co wiąże się z ograniczeniem ustalenia prawdy (w tym aspekcie zakazy dowodowe są odstępstwem od zasady prawdy materialnej), tzn. że nie można w pewnych okolicznościach określonych w kodeksie postępowania karnego ustalać prawdy za wszelką cenę. Celem zakazów dowodowych jest ochrona ważnych interesów państwa, a także istotne społecznie wartości gwarantowane w Konstytucji RP, tzn. ochrona stosunków rodzinnych i bliskich związków świadka z innymi osobami, ochrona godności człowieka, a także ochrona ważnych interesów państwa, ochrona informacji niejawnych i zawodowych.
Wyróżniamy zakazy dowodowe zupełne i niezupełne. **Zakazy dowodowe zupełne** wprowadzają zakaz przeprowadzenia jakichkolwiek dowodów na określoną okoliczność. Nie podlegają dowodzeniu w żadnych warunkach. Fakty objęte zakazem zupełnym, mimo że miały miejsce w obiektywnej rzeczywistości, muszą być wyłączone z przedmiotu dowodzenia w tym sensie, że albo muszą być przyjęte w procesie poznawczym bez możliwości kwestionowania (np. orzeczenie sądu o konstytutywnym charakterze) albo też w ogóle nie mogą być przedmiotem ustaleń (jak np. przebieg głosowania podczas narady nad wyrokiem). **Zakazy dowodowe niezupełne** zabraniają przeprowadzenia określonego dowodu w pewnych warunkach, korzystania z określonego źródła lub środka dowodowego w określony sposób. W celu udowodnienia danej okoliczności istnieje możliwość sięgnięcia po inne źródło lub środek dowodowy.

[106] S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Wydawnictwo prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2003, s. 352

ZAKAZY DOWODOWE

ZUPEŁNE – dotyczą zakazu dowodzenia tezy przez jakiekolwiek dowody (źródło dowodowe)

NIEZUPEŁNE – dotyczą zakazu dowodzenia określonej okoliczności za pomocą danego dowodu (źródła dowodowego)

BEZWZGLĘDNE - zakazy nie mogą zostać uchylone pod żadnym warunkiem:

- Zakaz ponownego dowodzenia przestępstwa, kiedyś już osądzonego prawomocnie,
- Zakaz dowodzenia prawa lub stosunku prawnego wbrew ustaleniom konstytutywnego orzeczenia innego sądu,
- Zakaz dowodzenia treści zeznań złożonych przez świadka, który skorzystał z prawa odmowy zeznań (art. 182 kpk) albo został zwolniony z obowiązku złożenia zeznań (art. 185 kpk).
- Zakaz dowodzenia przebiegu narady sędziowskiej i sposobu głosowania sędziów.
- Zakaz ujawniania okoliczności dotyczącej świadka koronnego lub osoby mu najbliższej objętej ochroną.

WZGLĘDNE – mogą zostać uchylone przez uprawniony podmiot i po spełnieniu określonych wymogów:

- **Art. 182 kpk** - Zakaz przesłuchania świadka, który skorzystał z prawa odmowy zeznań
- **Art. 185 kpk** - Zakaz przesłuchania świadka, który złożył wniosek o zwolnienie od złożenia zeznań, gdyż pozostaje on w szczególnie bliskim stosunku osobistym z oskarżonym
- **Art. 180 kpk** - Zakaz przesłuchania osób zobowiązanych do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli „zastrzeżone" lub „poufne" oraz tajemnicy związanej z wykonywanym zawodem lub pełnioną funkcją
- **Art. 179 kpk** - Zakaz przesłuchania osób zobowiązanych do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli „tajne" lub „ściśle tajne" co do okoliczności objętych tą tajemnicą, chyba że zostaną zwolnione z tego obowiązku
- **Art. 581 kpk** - Zakaz przesłuchania osób korzystających z immunitetu dyplomatycznego lub konsularnego.

BEZWZGLĘDNE – zakazy nie mogą zostać uchylone pod żadnym warunkiem.

- **art. 178 pkt 1 kpk** - zakaz przesłuchania w charakterze świadka obrońcy lub adwokata udzielającego pomocy zatrzymanemu co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę.
- **art. 178 pkt 2 kpk** – zakaz przesłuchania w charakterze świadka duchownego.
- **art. 178a kpk** - zakaz przesłuchania jako świadka mediatora.
- **art. 196§1 kpk** - zakaz powoływania w charakterze biegłego osób wymienionych w przepisie.
- **art. 196§2 kpk** – zakaz wykorzystania opinii złożonej przez biegłego, w stosunku do którego ujawniły się powody uzasadniające niepowoływanie go w tym charakterze (patrz art. 196§1 kpk).
- **art. 199 kpk** – zakaz przesłuchania lekarza udzielającego pomocy medycznej, a także biegłego co do złożonych wobec niego oświadczeń oskarżonego dotyczących zarzucanego mu czynu.
- **art. 51 i 52 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego**

2. Podział zakazów dowodowych zupełnych

Wyróżniamy następujące zakazy dowodowe bezwzględne zupełne.

a. Zakaz ponownego dowodzenia przestępstwa, kiedyś już osądzonego prawomocnie,
b. Zakaz dowodzenia prawa lub stosunku prawnego wbrew ustaleniom konstytutywnego orzeczenia innego sądu,
c. Zakaz dowodzenia treści zeznań złożonych przez świadka, który skorzystał z prawa odmowy zeznań (art. 182 kpk) albo został zwolniony z obowiązku złożenia zeznań (art. 185 kpk).
d. Zakaz dowodzenia przebiegu narady sędziowskiej i sposobu głosowania sędziów.
e. Zakaz ujawniania okoliczności dotyczącej świadka koronnego lub osoby mu najbliższej objętej ochroną.

Warto zwrócić uwagę na zakaz określony w punkcie „c", a dotyczący zakazu wykorzystania (odtworzenia) uprzednio złożonych zeznań w postępowaniu przygotowawczym przez osobę, która skorzystała z prawa do odmowy złożenia zeznań lub została zwolniona od zeznawania (art. 186 kpk), ponieważ przepis ten jest ściśle związany z art. 182 i 185 kpk, tj. z przepisami, z którymi policjanci mają do czynienia wykonując czynności dochodzeniowo-śledcze.

Przepis art. 186 kpk określa, iż zeznania osoby, która skorzystała z art. 182 i 185 kpk objęte są:

- zakazem dowodzenia treści zeznań złożonych przez świadka,
- zakazem wykorzystania na rozprawie protokołu zeznań złożonych przez świadka w postępowaniu przygotowawczym.

Art. 186§1 kpk wprowadza bezwzględny zakaz dowodzenia za pomocą określonego dowodu. Zabronione jest odtwarzanie uprzednio złożonych zeznań i uznawanie ich jako dowód w sprawie. Oznacza to, iż niedopuszczalne jest:

- odczytywanie treści protokołu na rozprawie.
- odczytywanie treści ustnego zawiadomienia o przestępstwie oraz zeznań złożonych w ramach czynności wyjaśniających, jeśli w swej istocie jest zeznaniem.

Zakaz dotyczy wszystkich wypowiedzi, bez względu na to w jakiej formie zostały utrwalone, a więc za pomocą protokołu, filmu, zapisu na taśmie magnetofonowej lub innym środku. Zeznania takie nie mogą stanowić dowodu w sprawie oraz nie mogą być odtwarzane. Odtworzeniem zeznań jest zarówno „odczytanie protokołu zeznań, jak i wysłuchanie zapisu zeznań utrwalonego za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo dźwięk i obraz, a także przesłuchanie osoby trzeciej w celu odtworzenia tego, co świadek uprzednio zeznał, a więc: protokolanta, osoby przesłuchującej świadka albo innej osoby, która wysłuchała zeznań".[107] Odtworzenie obejmuje więc fizyczną rekonstrukcję protokołu zawierającego zeznania, przesłuchanie innych osób na okoliczność tego, co dana osoba zeznawała[108], a także ujawnienia

[107] Postanowienie SN z dnia 12.09.2012 r. II KK 247/11
[108] Wyrok SN z dnia 21.03.2013 r. III KK 268/12

odręcznych notatek z samego przesłuchania[109]. Wszelkie próby odtwarzania zeznań osoby, która skorzystała z przysługującego jej prawa do odmowy składania zeznań, poprzez przesłuchanie w charakterze świadków osób obecnych przy przesłuchaniu, czy odtworzenie nagrań zawartych na urządzeniach technicznych stanowi obejście ustawy[110]. Przepis ten nie wyłącza jednak możliwości przesłuchania innych osób, które mają wiedzę na temat okoliczności, które były podstawą odmowy składania zeznań przez świadka. Nie może to być jednak odtworzenie zeznań, jakie złożył świadek korzystający z prawa do ich odmowy. Zgodnie z wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 17.04.2008 r. w Katowicach IIAKa 78/08, nie ma przeszkód prawnych do przesłuchania innych osób odnośnie faktów, które mogły być przedmiotem zeznań osób, które skorzystały z prawa do odmowy składania zeznań. Zachowanie takich osób na miejscu zdarzenia po dokonanym czynie i wypowiadane przez nich słowa są faktami.[111] Odczytywanie protokołów zeznań tego świadka, odtwarzanie elektronicznych zapisów jego wypowiedzi oraz przesłuchiwanie osób, które brały udział przy poznawaniu i utrwalaniu zeznań tegoż świadka (odnośnie tych zeznań) jest niedopuszczalne.

3. Podział zakazów dowodowych niezupełnych.

Zakazy dowodowe niezupełne dzielą się na:

3.1. Zakazy dowodowe niezupełne bezwzględne – takie, które nigdy nie mogą zostać uchylone i dzielą się na:

- zakaz przesłuchania w charakterze świadka określonych osób lub korzystania z niektórych innych niż świadek źródeł i środków dowodowych,
- zakazy związane z uzyskiwaniem oświadczenia dowodowego przy zastosowaniu niedopuszczalnych metod przesłuchania.

Zakaz dowodowy bezwzględny oznacza, iż nie może on zostać uchylony pod żadnym warunkiem. Istotą zakazów bezwzględnych jest to, że ich działanie nie jest zależne od woli osoby przesłuchiwanej ani zaistnienia innych okoliczności. Zakazy dowodowe bezwzględne wiążą organ niezależnie od woli osoby przesłuchiwanej. Zakaz dowodowy bezwzględny dotyczy ograniczonej kategorii osób wymienionych, m.in. w art. 178, 178 a, 196, 199 kpk, tj. obrońcy, duchownego, biegłego. Bezwzględny zakaz dowodowy ma na celu ochronę szczególnego zaufania łączącego oskarżonego z obrońcą, adwokatem, czy lekarzem, gdyż właśnie to zaufanie, szczerość i współpraca są niezbędne do prawidłowego wykonywania ww. czynności zawodowych. Bezwarunkowe zakazy dowodowe skierowane są do organu procesowego, który te dowody przeprowadza. Tak więc, jeżeli duchowny zostanie zwolniony z tajemnicy spowiedzi przykładowo przez osobę, która w trakcie spowiedzi przekazała informację albo stwierdzi, że on chciałby zeznawać przed organem procesowym i chciałby, aby jego zeznania zostały zaprotokołowane, to tego zrobić nie wolno. Organy procesowe nie mo-

[109] A. Baj, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2005 r., sygn. I KZP 8/05,* Prokuratura i Prawo, 2007 nr 11 s. 172

[110] J. Grajewski (red.) *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, LEX 2012 r.

[111] Wyrok SA w Katowicach z dnia 17.04.2008 r. IIAKa 78/08 LEX 399953

gą zaprotokołować takich zeznań, mimo zgody duchownego i chęci złamania przez niego zakazów prawa kanonicznego. Nie można przesłuchać duchownego na okoliczności objęte tajemnicą spowiedzi, z uwagi na bezwzględny zakaz dowodowy określony w art. 178 pkt 2 kpk. Przepis art. 178 kpk nakłada zakaz wykorzystywania tych źródeł procesowych przez organy prowadzące postępowanie, natomiast nie nakłada żadnego obowiązku dyskrecji na źródła dowodowe.

Wyróżniamy następujące zakazy dowodowe niezupełne

a. Zakaz przesłuchania jako świadka obrońcy albo adwokata lub rady prawnego, działając na podstawie art. 245 § 1 co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę (art.178 pkt 1 kpk).

Powyższy zakaz, wraz z zakazem określonym w art. 178 § 2 kpk, art. 178a kpk, 196§1 i 2 kpk, art. 199 kpk oraz z art. 51 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, należą do grupy zakazów zakazujących przesłuchania w charakterze świadka określonych osób.

Powyższy zakaz na gruncie postępowania karnego obejmuje:
- obrońcę albo adwokata lub radcy prawnego, który wystąpił w charakterze obrońcy oskarżonego w sprawie udzielając mu porady prawnej lub prowadząc sprawę (tajemnica obrończa),
- obrońcę albo adwokata lub radcy prawnego, działającego na podstawie art. 245§1 kpk, który nie będąc obrońcą, udzielił porady prawnej zatrzymanemu, jeżeli ten skontaktował się z adwokatem.

Celem zakazu jest zapewnienie realnego prawa do obrony poprzez ochronę stosunku zaufania, na którym opiera się relacja między obrońcą a jego mocodawcą. Gwarantuje on również osobie zatrzymanej, która korzysta z przyznanego jej prawa do kontaktu z adwokatem, aby treści przekazane takiemu prawnikowi (niebędącemu jeszcze formalnie obrońcą), nie zostały w dalszym toku postępowania wykorzystane przeciwko niej. W ten sposób informacje przekazane w trakcie kontaktu z adwokatem są objęte tajemnicą odpowiadającą tajemnicy obrończej, a jednocześnie jest zagwarantowana ochrona zaufania. Zakaz ten ma charakter bezwzględny, ponieważ nie może zostać uchylony, nawet gdyby obrońca, czy adwokat udzielający porady prawnej lub sam oskarżony wyrazili na to zgodę. Tak więc zakaz ten skierowany jest do organu procesowego, bez względu na decyzję ww. osób. Również skreślenie z listy adwokatów czy zrzeczenie się funkcji obrony wobec oskarżonego nie uchyla tego zakazu[112]. Inną kwestią jest natomiast możliwość wysłuchiwania takich osób, gdy z własnej inicjatywy składają one oświadczenia (z naruszeniem obowiązujących ich tajemnicy zawodowej), z możliwością wykorzystania uzyskanych informacji w działaniach operacyjnych organów ścigania.[113] Organ procesowy takich zeznań nie może zaprotokołować i nie mogą one stanowić dowodu w sprawie.

[112] Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Zakamycze 2005 s. 169
[113] T. Grzegorczyk, *Komentarz do Kodeksu Postępowania Karnego,* LEX 2004 r.

Dodatkowo art. 225§3 kpk wprowadza zakaz zajmowania pism i innych dokumentów związanych z wykonywaniem obrony.

b. **Zakaz przesłuchania duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi (art. 178 pkt 2 kpk).**

Bezwzględny zakaz przesłuchania duchownego, co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi znajduje swoje uzasadnienie w konstytucyjnej gwarancji wolności sumienia i prawa do korzystania z praktyk religijnych wynikającej z art. 53 Konstytucji RP, w potrzebie ochrony zaufania spowiednika, która gwarantuje oskarżonemu, iż to, co było przedmiotem spowiedzi, nie zostanie później wykorzystane w sądzie.

Zakres podmiotowy omawianego zakazu dowodowego dotyczy „duchownego". Duchownym w rozumieniu przepisu jest „każda osoba wykonująca czynności kultowe, uprawniona do spowiadania wiernych", „duchowni wszystkich kościołów, w których praktykowana jest spowiedź indywidualna, niezależnie od tego, o jaką religię chodzi".[114] Tak więc organ procesowy nie może przesłuchać:

- duchownego, który aktualnie wykonuje obowiązki kapłańskie,
- duchownego, który porzucił stan kapłański,
- osoby przeniesionej ze stanu duchownego do stanu świeckiego (tzw. sekularyzacja, osoba taka nie traci przymiotów wynikających z udzielonych jej święceń kapłańskich, jednak nie ma upoważnienia do udzielania sakramentu pokuty),
- duchownego, który wyraził na to zgodę.[115]

Zakres przedmiotowy dotyczy informacji, o których dowiedział się duchowny w trakcie spowiedzi. Przepis nie dotyczy informacji:

- w których posiadanie wszedł duchowny poza spowiedzią, np. w trakcie odwiedzin wiernych,
- w których posiadanie wszedł duchowny w trakcie spowiedzi, ale przesłuchiwany jest w charakterze podejrzanego i podczas składania wyjaśnień ujawnia takie informacje,
- uzyskanych przez osoby, które nie będąc duchownym odbierającym spowiedź, np. w związku z akustyką kościoła, uzyskały informacje z odbywającej się spowiedzi, której były świadkami.[116]

Jeśli duchowny najpierw był naocznym świadkiem zdarzenia, a później sprawca wyspowiadał się duchownemu na okoliczności jego zdarzenia, to już duchownego nie wolno przesłuchać.[117] Zakaz z art. 178§1 pkt 1 kpk skierowany jest do organu procesowego, co oznacza, że decyzja świadka co do składania zeznań nie jest zależna od jego woli. Duchownemu występującemu w procesie w charakterze świadka nie przysługuje w tym względzie prawo do odmowy składania zeznań, raczej czyni go niezdolnym do złożenia zeznań, ponieważ pod żadnym warunkiem organ procesowy nie może takiego duchownego przesłuchać,

[114] Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Zakamycze 2005 s. 173
[115] Ibidem, s. 173
[116] J. Skorupka (red*.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Wyd. 3. Warszawa 2018, Legalis
[117] Z. Kwiatkowski *Zakazy* .... op. cit. s. 175

nawet gdyby sam duchowny, czy nawet osoba, która duchownemu powierzyła jakieś informacje podczas spowiedzi, wyrazili na to zgodę.

c. Zakaz przesłuchania w charakterze świadka mediatora, co do faktów, o których dowiedział się prowadząc postępowanie mediacyjne od oskarżonego lub pokrzywdzonego (art. 178a kpk).

Jednym z ważnych aspektów mających zachęcić strony do korzystania z pomocy mediatora jest zagwarantowanie im pełnej poufności. Zakres podmiotowy dotyczy wyłącznie przesłuchania w charakterze świadka osoby mediatora. Kto może zostać mediatorem, regulacje związane z powoływaniem mediatora oraz tryb przeprowadzania postępowania mediacyjnego określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz.U. z 2015 r. poz. 716). Zakresem zakazu objęte są jedynie te fakty, o których mediator dowiedział się od podejrzanego/oskarżonego lub pokrzywdzonego prowadząc postępowanie mediacyjne, z wyłączeniem informacji o przestępstwach, o których mowa w art. 240 § 1 kk, a o których popełnieniu mediator powinien poinformować. Zakaz dowodowy uniemożliwiający przesłuchanie mediatora nie uchyla obowiązku jego stawiennictwa na wezwanie organu.[118]

d. Zakaz przesłuchania w charakterze świadków osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy w zakresie ochrony zdrowia psychicznego i lekarzy wykonujących czynności biegłego (lekarze, pielęgniarki, pomoc medyczna).

Zgodnie z art. 51 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U z 2020 poz. 685) w dokumentacji dotyczącej badań lub przebiegu leczenia osoby, nie utrwala się oświadczeń obejmujących przyznanie się do popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary. Zasadę tę stosuje się również do dokumentacji dotyczącej badań przeprowadzonych na żądanie uprawnionego organu. Art. 52 ustawy stanowi, iż nie wolno przesłuchiwać osób obowiązanych do zachowania tajemnicy, jako świadków na okoliczność wypowiedzi osoby, wobec której podjęto czynności wynikające z niniejszej ustawy, co do popełnienia przez nią czynu zabronionego pod groźbą kary. Zakaz ten stosuje się odpowiednio do lekarzy wykonujących czynności biegłego.

Jest to pozakodeksowy bezwarunkowy niezupełny zakaz dowodowy wynikający z przepisów o ochronie zdrowia psychicznego, tj. wykluczający dowodzenie określonej okoliczności (wypowiedzi osoby poddanej leczeniu psychiatrycznemu) przy użyciu określonego źródła dowodowego (zeznań osoby zobowiązanej do zachowania tajemnicy psychiatrycznej)[119].

Zakres podmiotowy zakazu obejmuje osoby wykonujące czynności wynikające z ustawy, a więc „wszystkie osoby zatrudnione w psychiatrycznej opiece zdrowotnej, jak i uczestniczące w zajęciach dydaktycznych, w pracy naukowo-badawczej, a także wykonujące zada-

[118] J. Skorupka (red*.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Wyd. 3. Warszawa 2018, Legalis

[119] M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Oficyna a Wolters Kulwer business, 2007 s. 84

nia związane z pomocą społeczną dla osób z zaburzeniami psychicznymi",[120] tj. dotyczy lekarza, pielęgniarki, psychologa, pracownika socjalnego, instruktora terapii zajęciowej.[121]

Zakres przedmiotowy zakazu przesłuchania w charakterze świadków ww. osób obejmuje wszystkie wypowiedzi osoby (niezależnie od tego czy u osoby tej stwierdzono zaburzenia psychiczne, czy nie), wobec której podjęto czynności wynikające z tej ustawy, a dotyczące popełnienia przez nią czynu zabronionego.[122]

Przepis art. 52 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 180§2 kpk, wprowadza bezwzględny zakaz dowodowy i nie może zostać uchylony. Wszystkie osoby wskazane w tym przepisie zwolnione są z obowiązku zawiadomienia o przestępstwie wynikającym z art. 240§1 kk w zakresie zawiadomienia odpowiedniego organu o fakcie popełnienia przestępstw z art. 118, 127-128, 130, 134, 140, 148, 163, 166 lub 252 kk.[123]

e. Zakaz powoływania w charakterze świadka osób wskazanych w art. 196§1 kpk.

Przepis art. 196 § 1 kpk formułuje zakaz dowodowy o charakterze bezwzględnym. Stanowi, że do pełnienia czynności biegłego nie mogą zostać powołani:

- obrońca, jak również adwokat lub radca prawny, udzielający pomocy zatrzymanemu w zakresie faktów, o których dowiedzieli się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę (art. 178 pkt 1 kpk);
- duchowny, co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi (art. 178 pkt 2 kpk),
- osoby wymienione w art. 182 kpk, które mają prawo do odmowy składania zeznań (art. 182 § 1 kpk);
- osoby, które w innej toczącej się sprawie są oskarżone o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem (art. 182 § 1 i 3 kpk);
- osoby, które pozostają z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym (art. 185 kpk).

Powyższy zakaz dowodowy obejmuje także osoby, do których odnoszą się odpowiednie przyczyny wyłączenia sędziego z mocy samego prawa, wymienione w art. 40 § 1 pkt 1–3 i 5 kpk:

- osoby, których sprawa dotyczy bezpośrednio (art. 40 § 1 pkt 1 kpk);
- osoby będące małżonkiem strony lub pokrzywdzonego albo ich obrońcy, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego albo pozostające we wspólnym pożyciu z jedną z tych osób (art. 40 § 1 pkt 2 kpk);
- osoby będące krewnymi lub powinowatymi w linii prostej, a w linii bocznej aż do stopnia pomiędzy dziećmi rodzeństwa osób wymienionych w pkt 2 albo będące związanymi z jedną z tych osób węzłem przysposobienia, opieki lub kurateli (art. 40 § 1 pkt 3 kpk);

---

[120] A. Dąbrowski, J. Pietrzykowski, *Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego. Komentarz*, Warszawa 1997, s. 217 [w] Zbigniew Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Zakamycze 2005 s. 182

[121] J. Skorupka (red.*), Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Wyd. 3. Warszawa 2018, Legalis

[122] Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Zakamycze 2005, s. 184

[123] Ibidem, s. 184-185

- osoby, które brały udział w sprawie jako prokurator, obrońca, pełnomocnik, przedstawiciel ustawowy strony, albo które prowadziły postępowanie przygotowawcze (art. 40 § 1 pkt 5).

Biegłymi nie mogą być również osoby powołane w sprawie w charakterze świadków – a zatem nie tylko osoby przesłuchane, ale nawet takie, co do których został złożony wniosek o ich przesłuchanie – oraz osoby, które były świadkiem czynu.

f. Zakaz wykorzystywania opinii złożonej przez biegłego, wobec którego po powołaniu ujawniły się powody uzasadniające niepowołanie go w tym charakterze (art. 196§2 kpk).

Wyłączenie na podstawie wymienionych w art. 196§1 kpk okoliczności jest **obligatoryjne**. Opinia wydana przez biegłego, który podlegał wyłączeniu na podstawie art. 196 § 1 kpk, **nie może stanowić dowodu**, o czym stanowi art. 196 § 2 kpk.[124] Pisemna opinia złożona z naruszeniem bezwzględnego zakazu wyłączenia biegłego nie jest fizycznie usuwana z akt sprawy, a w przypadku złożenia opinii ustnej protokół z rozprawy nie jest modyfikowany (czynność złożenia opinii miała wszak miejsce), to nie może być ona wzięta pod uwagę przez organ procesowy i współkształtować podstawy faktycznej rozstrzygnięcia.[125]

g. Zakaz korzystania z oświadczeń oskarżonego dotyczących zarzucanego mu czynu, złożonych wobec biegłego lub wobec lekarza udzielającego mu pomocy medycznej (art. 199kpk).

Jest to kodeksowy zakaz dowodowy uregulowany w art. 199 kpk i jego zakres stosowania jest szerszy niż zakazu wynikającego z art. 51 i 52 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego. Zakres przedmiotowy dotyczy wszelkich oświadczeń oskarżonego dotyczących zarzucanego mu czynu, a więc niezależnie od ich treści (nie chodzi tu tylko o objęcie zakazem dowodowym kwestii przyznania się do popełnionego przez niego czynu zabronionego). Zakres podmiotowy obejmuje zakaz przesłuchiwania w charakterze świadka:

- biegłego,
- lekarza udzielającego pomocy medycznej (sytuacja doraźnego niesienia pomocy medycznej) rozciąga się również na te osoby, których asysta przy udzielaniu pomocy jest niezbędna i naturalna (np. pielęgniarka, kierowca, karetka pogotowia). Jeżeli natomiast przy udzielaniu pomocy medycznej były inne postronne osoby, to zakaz przesłuchiwania ich w charakterze świadków już nie obowiązuje.[126] Przepis ten nie dotyczy wyłącznie osób z zaburzeniami psychicznymi lub poddanych badaniom w tym zakresie.

[124] zob. wyr. SN z 5.10.2004 r., V KK 124/04, OSNwSK 2004, Nr 1, poz. 1722, Legalis
[125] J. Grajewski, *Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz*, t. I, 2013, s. 707
[126] J. Skorupka (red*.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Wyd. 3. Warszawa 2018, Legalis

Zakaz ten obejmuje zakaz przesłuchania w charakterze świadka personelu medycznego obecnego przy udzielaniu pomocy, także wypowiedzi biegłego dotyczące oświadczeń oskarżonego odnośnie zarzucanego mu czynu (zakaz odtwarzania świadczeń oskarżonego złożonego lekarzowi udzielającemu pierwszej pomocy medycznej). Ponadto obejmuje wszelkie pisemne adnotacje i relacje zamieszczone w dokumentacji medycznej oskarżonego przez powyższe podmioty. „Zeznania złożone wobec biegłego albo wobec lekarza, udzielającego pomocy medycznej, oświadczenia oskarżonego, dotyczące zarzucanego mu czynu, nie mogą stanowić dowodu (…) niezależnie od ich treści. Wskazać trzeba, że w tym zakresie lekarz nie może zostać zwolniony z tajemnicy lekarskiej na podstawie art. 180 § 2 k.p.k., gdyż art. 199 k.p.k. stanowi *lex specialis*".[127] Ani osoba wnioskodawcy, ani kierunek przesłuchania (na korzyść oskarżonego) nie pozwalają na obejście zakazu dowodowego (art. 178 pkt 1).[128]

PORÓWNANIE ZAKAZÓW DOWODOWYCH

przepisy stanowiące *lex specialis* w stosunku do art. 180 § 2 kpk

Art. 51 i 52 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2018 poz. 1878)	**Art. 199 kodeksu postępowania karnego**
Zakaz pozakodeksowy	**Zakaz kodeksowy**
bezwzględny niezupełny zakaz dowodowy - wykluczający dowodzenie określonej okoliczności (wypowiedzi osoby poddanej leczeniu psychiatrycznemu) przy użyciu określonego źródła dowodowego (zeznań osoby zobowiązanej do zachowania tajemnicy psychiatrycznej).	**zakaz dowodowy bezwzględny zupełny –** w zakresie treści oświadczenia oskarżonego, przepis wyłącza posłużenie się jakimkolwiek źródłem dowodowym. Treść złożonego przez oskarżonego oświadczenia nie może być dowodzona, tzn. lekarza i biegłego nie wolno przesłuchać, po uprzednim zwolnieniu z tajemnicy zawodowej.
zakres podmiotowy: zakaz przesłuchania w charakterze świadka lekarza, pielęgniarki, psychologa, pracownika socjalnego, instruktora terapii zajęciowej, a także lekarza wykonującego czynności biegłego - wszystkie osoby zatrudnione w psychiatrycznej opiece zdrowotnej, jak i uczestniczące w zajęciach dydaktycznych, w pracy naukowo-badawczej, a także wykonujące zadania związane z pomocą społeczną dla osób z zaburzeniami psychicznymi.	**zakres podmiotowy**: zakaz dotyczy przesłuchiwania w charakterze świadka 1. biegłego 2. lekarza udzielającego pomocy medycznej (sytuacja doraźnego niesienia pomocy medycznej) rozciąga się również na te osoby, których asysta przy udzielaniu pomocy jest niezbędna i naturalna (np. pielęgniarka, kierowca). Jeżeli natomiast przy udzielaniu pomocy medycznej były inne postronne osoby, to zakaz przesłuchiwania ich w charakterze świadków już nie obowiązuje.
zakres przedmiotowy: dotyczy wypowiedzi osoby poddanej leczeniu psychiatrycznemu co do popełnienia przez nią czynu zabronionego pod groźbą kary, tzn. wszystkie wypowiedzi osoby (niezależnie od tego czy u osoby tej stwierdzono zaburzenia psychiczne, czy	**zakres przedmiotowy:** dotyczy wszelkich oświadczeń oskarżonego dotyczących zarzucanego mu czynu, niezależnie od ich treści (nie tylko przyznanie się). Nie wolno również dowodowo wykorzystać dokumentacji lekarskiej.

[127] Wyrok SN z 24 I 2008 r. (V KK 230/07)
[128] Wyrok SA w Szczecinie 18.02.2015 r., II AKa 270/14

nie), obejmujące przyznanie się do popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary.	
Kto składa oświadczenie: Osoba, wobec której podjęto czynności wynikające z ustawy o ochronie zdrowia psychicznego (niezależnie od tego czy u osoby tej stwierdzono zaburzenia psychiczne, czy nie)	**Kto składa oświadczenie**: Oskarżony, zgodnie z ujęciem *sensu largo* z art. 71 § 3 kpk również podejrzany, natomiast pomoc medyczna może być świadczona faktycznemu sprawcy czynu, zanim nie tylko zostanie on postawiony w stan podejrzenia, ale w ogóle znajdzie się on w obszarze zainteresowania organów postępowania. Przepis ten nie dotyczy wyłącznie osób z zaburzeniami psychicznymi lub poddanych badaniom w tym zakresie

h. Zakaz zastępowania protokołu zeznań świadka notatkami, zapiskami czy innymi pismami – art. 174 kpk.

Powyższy zakaz wraz z zakazami określonymi w art. art. 171§ 7 w zw. z § 5 kpk dotyczy zakazu uzyskiwania oświadczenia dowodowego przy zastosowaniu niedopuszczalnych metod przesłuchania.

Zgodnie z art. 143§1 pkt 2, spisania protokołu wymaga m.in. przesłuchanie oskarżonego, świadka, biegłego i kuratora, w związku z czym nie stanowi dowodu sporządzenie notatki służbowej czy zapisu zamiast protokołu przesłuchania, np. świadka.

Pod pojęciem „pism" i „zapisków" rozumie się notatkę urzędową, ale także zapiski sporządzone w czasie procesu zarówno przez organy procesowe czy osoby prywatne. Przepis ten nie zabrania wykorzystywania w procesie wszelkiego rodzaju zapisków, notatek, pism lecz zabrania zastępowania nimi wyjaśnień lub zeznań.

Zgodnie z tym zakazem organy procesowe powinny mieć bezpośredni kontakt z osobą przesłuchiwaną w czasie przesłuchania i dokumentować treść wyjaśnień czy zeznań dla celów dowodowych w formie protokołu.

Nie stanowią pism lub zapisków złożone przez oskarżonego wyjaśnienia na piśmie, ponieważ kodeks postępowania karnego wprowadził możliwość składania przez oskarżonych wyjaśnień na piśmie.

i. Zakaz korzystania z wyjaśnień, zeznań i innych oświadczeń uzyskanych poprzez użycie wobec osoby przesłuchiwanej przymusu lub groźby bezprawnej. Zeznania takie nie mogą stanowić dowodu – art. 171§ 7 w zw. z § 5 pkt 1 kpk.

Zakaz ten wywodzi się z art. 40 Konstytucji RP, który zakazuje stosowania tortur oraz okrutnego traktowania poprzez wpływanie na osobę przesłuchiwaną w taki sposób, iż podda się ona woli sprawcy poprzez zastosowanie wobec niej:

- **przymusu -** przymus w rozumieniu art. 171§5 pkt 1 kpk oznacza przymus fizyczny (polegający na zadawaniu świadkowi bólu przez użycie siły fizycznej w celu zmuszenia do złożenia zeznań albo też złożenia zeznań określonej treści), jak i psychiczny, czyli stosowanie presji psychicznej,

- wpływania na wypowiedź osoby za pomocą **groźby bezprawnej –** pojęcie groźby bezprawnej odpowiada pojęciu groźby opisanej w art. 115§12 kk, tj. nie tylko groźby karalnej z art. 190 kk, ale i groźby spowodowania postępowania karnego lub rozgłoszenia wiadomości uwłaczających czci zagrożonego lub jego osoby najbliższej,

j. Zakaz stosowania hipnozy, środków chemicznych oraz technicznych wpływających na procesy psychiczne przesłuchiwanego - art. 171§7 w zw. z § 5 pkt 2 kpk.

Zakaz ten uniemożliwia pozyskanie dowodów z wypowiedzi osób:

- poddanych narkoanalizie (pod wpływem podanych im środków, zwykle o charakterze narkotycznym, które powodują zmniejszenie lub wyłączenie świadomości, a także mogą zagrażać zdrowiu przesłuchiwanego). Środki chemiczne, czyli narkoanaliza jest to wprowadzenie człowieka w tzw. stan subnarkozy za pomocą środków farmakologicznych. W tym stanie traci on kontrolę nad swoimi wypowiedziami,[129]
- poddanych hipnozie w związku z przesłuchaniem (ze względu na brak wiarygodnego, naukowego potwierdzenia co do jej skuteczności oraz poziomu możliwości kontroli jej rezultatów). Hipnoza jest to metoda ujawniania śladów pamięciowych. W stanie hipnozy osoba badana traci kontrolę nad swoją wypowiedzią, zmniejsza się jej krytycyzm i poprawia pamięć, jednakże osoba w transie nie traci kontroli nad sobą i najczęściej pamięta co działo się podczas seansu,[130]
- przesłuchiwanych z użyciem poligrafu/warigrafu – ta metoda może zostać użyta jedynie w trakcie sporządzania ekspertyzy przez biegłego, ale nigdy w trakcie przesłuchania.

3.2. Podział zakazów dowodowych niezupełnych względnych.

Zakaz dowodowy względny oznacza, iż może być uchylony przez uprawniony podmiot i po spełnieniu warunków określonych przez przepis prawa. Zakazy dowodowe funkcjonują w procesie karnym ze względu na potrzebę ochrony pewnych wartości, stawiając te wartości przed podstawową zasadą procesu karnego jaką jest zasada prawdy materialnej. W tym przypadku tą wartością jest tajemnica zawodowa i wynikający z niej obowiązek zachowania dyskrecji, a z drugiej strony dobro wymiaru sprawiedliwości. Obowiązek dyskrecji związany z wykonywaniem zawodu w przypadku tajemnicy zawodowej *sensu largo* dotyczy art. 179 i 180 kpk, wiąże źródło dowodowe, natomiast bezwzględne zakazy dowodowe adresowane są do organu procesowego i ograniczają wykorzystanie tych źródeł dowodowych w ramach procesu.[131]

[129] http://www.kryminalistyka.fr.pl/psycho_narko.php
[130] Ibidem.
[131] P.K. Sowiński, *Prawo świadka* do odmowy zeznań w procesie karnym. Monografie prawnicze, Wydawnictwo CH Beck 2004, s. 70-71

Wyróżniamy następujące zakazy dowodowe niezupełne względne:

a. **Zakaz przesłuchania osób zobowiązanych do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli „tajne" lub „ściśle tajne" co do okoliczności objętych tą tajemnicą, chyba że zostaną zwolnione z tego obowiązku (art. 179 kpk).** Zakaz ten dotyczy również dokumentów zawierających tajemnicę państwową (art. 226 kpk).

Informacje niejawne objęte klauzulą „ściśle tajne" i „tajne" są to informacje określone w art. 5 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (tekst jednolity - Dz. U. 2019 r. poz. 742). Zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 1-2 tej ustawy informacją niejawną objętą klauzulą „ściśle tajne" i „tajne" jest informacja, której nieuprawnione ujawnienie może spowodować istotne zagrożenie dla podstawowych interesów Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności dla niepodległości lub nienaruszalności terytorium, zagrozi bezpieczeństwu wewnętrznemu lub porządkowi konstytucyjnemu Rzeczypospolitej Polskiej; sojuszom lub pozycji międzynarodowej Rzeczypospolitej Polskiej; osłabi gotowość obronną Rzeczypospolitej Polskiej; doprowadzi lub może doprowadzić do identyfikacji funkcjonariuszy. Organ uprawniony do zwolnienia od obowiązku zachowania w tajemnicy informacji niejawnych objętych klauzulą „ściśle tajne" i „tajne" bada wyłącznie skutki takiego zwolnienia w kontekście niedopuszczalności do powstania „poważnej szkody po stronie państwa", nie bada natomiast przydatności takiego dowodu w konkretnej sprawie karnej[132].

Zgodnie z art. 179 kpk zwolnienie osób zobowiązanych do zachowania w tajemnicy informacji objętych klauzulą „ściśle tajne" i „tajne" możliwe jest tylko po zwolnieniu tych osób od obowiązku zachowania tajemnicy przez uprawniony organ przełożony w stosunku do osoby obowiązanej do zachowania tajemnicy. W razie odmowy zwolnienia sąd lub prokurator mogą zwrócić się z wnioskiem o zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy do właściwego naczelnego organu administracji rządowej (art. 179§3 kpk). Zwolnienia można odmówić tylko wtedy, gdyby złożenie zeznania mogło wyrządzić państwu poważną szkodę. W przypadku stwierdzenia, iż świadek jest w posiadaniu informacji objętych klauzulą „ściśle tajne" i „tajne", należy odstąpić od przesłuchania, również wtedy, gdy świadek z własnej woli chce złożyć zeznanie.

b. **Zakaz przesłuchania osób zobowiązanych do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli „zastrzeżone" lub „poufne" oraz tajemnicy związanej z wykonywanym zawodem lub pełnioną funkcją** - art. 180§1 kpk.

Informacje niejawne objęte klauzulą „poufne" i „zastrzeżone" (dawna tajemnica służbowa) są to informacje niejawne określone w art. 5 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (tekst jednolity - Dz. U. 2019 r. poz. 742). Informacją niejawną oznaczoną klauzulą „poufne" i „zastrzeżone" są informacje nie będące informacjami niejawnymi objętymi klauzulą „ściśle tajne" i „tajne", uzyskaną w związku z czynnościami służbowymi, której nieuprawnione ujawnienie mogłoby narazić na szkodę interes państwa, interes publiczny lub prawnie chroniony interes obywateli. Zgodnie z ustawą informacjom niejawnym nadaje się **klauzulę „poufne**", jeżeli ich nieuprawnione ujawnienie spowoduje

[132] P. K. Sowiński, *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, Monografie prawnicze, Wydawnictwo C.H. Beck 2004, s. 136

szkodę dla RP, przez to, że utrudni prowadzenie bieżącej polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej; utrudni realizację przedsięwzięć obronnych lub negatywnie wpłynie na zdolność bojową Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej; zakłóci porządek publiczny lub zagrozi bezpieczeństwu obywateli; utrudni wykonywanie zadań służbom lub instytucjom odpowiedzialnym za ochronę bezpieczeństwa lub podstawowych interesów Rzeczypospolitej Polskiej; utrudni wykonywanie zadań służbom lub instytucjom odpowiedzialnym za ochronę porządku publicznego, bezpieczeństwa obywateli lub ściganie sprawców przestępstw i przestępstw skarbowych oraz organom wymiaru sprawiedliwości; zagrozi stabilności systemu finansowego Rzeczypospolitej Polskiej; wpłynie niekorzystnie na funkcjonowanie gospodarki narodowej. Natomiast informacjom niejawnym nadaje się **klauzulę „zastrzeżone**", jeżeli ich nieuprawnione ujawnienie może mieć szkodliwy wpływ na wykonywanie zadań przez organy władzy publicznej. Informacjom niejawnym nadaje się klauzulę „zastrzeżone", jeżeli nie nadano im wyższej klauzuli tajności, a ich nieuprawnione ujawnienie może mieć szkodliwy wpływ na wykonywanie przez organy władzy publicznej lub inne jednostki organizacyjne zadań w zakresie obrony narodowej, polityki zagranicznej, bezpieczeństwa publicznego, przestrzegania praw i wolności obywateli, wymiaru sprawiedliwości albo interesów ekonomicznych Rzeczypospolitej Polskiej.

Tajemnica zawodowa w szerokim tego słowa znaczeniu, obejmuje tajemnicę związaną z funkcjonowaniem jednostki organizacyjnej (tajemnica informacji niejawnych oznaczonych klauzulą „zastrzeżone" i „poufne"), wykonywaniem zawodu (tajemnica zawodowa *sensu stricte*) lub funkcji (chroniona jest w różnym zakresie, w zależności od tego, jakiej działalności zawodowej dotyczy). Wyróżniamy tajemnice: notarialną, sędziowską, prokuratorską, adwokacką, radcowską, notarialną, komorniczą, doradcy podatkowego, dziennikarską oraz związaną z wykonywaniem zawodów medycznych, bankową, statystyczną, skarbową, kontroli skarbowej i państwowej, ubezpieczeniową, przedsiębiorstwa, wynalazczą, pomocy społecznej, pracowniczą, autorską, geologiczną, maklerską oraz tajemnica dawcy krwi, które określone są ustawami szczególnymi. Przez tajemnicę zawodową rozumie się informację, z którą sprawca zapoznał się w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą, działalnością publiczną, społeczną, gospodarczą lub naukową[133].

Na definicję tajemnicy zawodowej składają się następujące elementy:

- niejawność informacji – gdy dana informacja nie jest dostępna ogółowi, a jedynie ograniczonemu kręgowi osób oraz istnieje zakaz ujawniania tej informacji (obowiązek zachowania w dyskrecji określonej wiadomości, znanej jedynie ograniczonemu kręgowi osób),[134]
- związek z wykonywaniem określonego zawodu.

[133] Kwestię sposobu postępowania z protokołami lub innymi dokumentami zawierającymi ww. tajemnice określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 września 2017 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji (Dz.U. 2017 r. poz. 1733)

[134] M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Oficyna a Wolters Kulwer business 2007 s. 17

Źródła tajemnicy zawodowej - tajemnica zawodowa związana z wykonywaniem zawodu lub funkcji może zostać określona w aktach prawnych rangi ustawy bądź rozporządzenia, np. ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2020 r. poz. 1651, 2320); ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza i lekarza dentysty (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 790, 1559); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2003 r. w sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzór kwestionariusza tego wywiadu (Dz.U. 2003 nr 108, poz. 1018), a także z przyjętego przez osobę zobowiązania nieujawnienia lub niewykorzystania informacji, z którą zapoznała się w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą, działalnością publiczną, społeczną, gospodarczą czy naukową.[135] Ustawa karnoprocesowa nie zawiera regulacji tajemnicy zawodowej, tak więc przy ustalaniu istnienia podstawy odmowy zeznań oraz zakresu jego uprawnienia konieczne jest oparcie się na regulacjach pozaprocesowych dotyczących poszczególnych rodzajów tajemnicy.

Wyróżniamy trzy kategorie osób, które podlegają zwolnieniu z tajemnicy zawodowej:

I Kategoria - pierwszy stopnień uprawnienia do tajemnicy zawodowej: osoby, które mogą zostać zwolnione z obowiązku zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub pełnioną funkcją i tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli tajności „zastrzeżone" lub „poufne" przez prokuratora lub sąd (art.180§1 kpk) w zakresie, w jakim zezwalają na to przepisy ustawy szczególnej. Wśród tych tajemnic możemy wyróżnić m.in. tajemnicę zawodową: sędziego, prokuratora, komorniczą, bankową, pracowniczą, kontroli skarbowej i państwowej.

Na podstawie art. 180§1 kpk świadkowi zobowiązanemu do zachowania tajemnicy przysługuje prawo do odmowy złożenia zeznań, gdy zeznanie miałoby dotyczyć wiadomości objętych tajemnicą zawodowa, związaną z pełnioną funkcją czy informacji niejawnych o klauzuli „zastrzeżone" lub „poufne". Oświadczenie to powinno być złożone wobec organu procesowego prowadzącego przesłuchanie, tj. sąd, prokurator, Policja. Oczywiście ciąży na nich obowiązek stawiennictwa na wezwanie, uprawdopodobnienia, że ciąży na nich tajemnica zawodowa, obowiązek składania prawdy na podstawie art. 233, jeśli zdecydują się zeznawać.[136]

II Kategoria - drugi stopnień uprawnienia do tajemnicy zawodowej: zgodnie z art. 180§2 kpk obejmuje osoby obowiązane do zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej, dziennikarskiej lub statystycznej oraz tajemnicy Prokuratorii Generalnej. Wymienione osoby zwolnić z obowiązku tajemnicy (a dokładniej podjąć wobec nich decyzję o dopuszczalności przesłuchania jako świadka) może tylko sąd i tylko wówczas, gdy (art. 182§2 kpk):

- jest to niezbędne dla wymiaru sprawiedliwości,

[135] W. Grzeszczyk, *Szczególny tryb ujawniania tajemnicy zawodowej w postępowaniu karnym*, Prokuratura i Prawo nr 6 z 2002 r. s. 123

[136] M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Oficyna Wolters Kulwer business s. 103-104

- a okoliczność, co do której mają zeznawać, nie może być ustalona na podstawie innego dowodu.

Z uwagi na wagę wartości chronionych tajemnicą zawodową, w orzecznictwie podkreślono, że zwolnienie musi zawsze dotyczyć konkretnych okoliczności i służyć udowodnieniu określonego faktu, zaś decyzja o zwolnieniu z obowiązku zachowania tajemnicy nie może mieć jedynie na celu nadania prowadzonemu postępowaniu określonego kierunku.[137]

III Kategoria - trzeci stopnień uprawnienia do tajemnicy zawodowej: obejmuje dziennikarzy, którzy również podlegają zwolnieniu na zasadach określonych w art. 182§2 kpk. Jak wynika z art. 180§3 kpk zwolnienie dziennikarza od obowiązku tajemnicy nie może dotyczyć:

- danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze,
- danych umożliwiających identyfikację osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych.

Powyższego ograniczenia w zwolnieniu dziennikarza z tajemnicy zawodowej nie stosuje się, jeżeli informacja dotyczy przestępstwa, o którym mowa w art. 240§1 kk, tzn. przestępstw, które są objęte prawnym obowiązkiem zawiadomienia o ich popełnieniu.

Procedura zwolnienia z tajemnicy zawodowej: osoba zobowiązana do zachowania tajemnicy zawodowej może zostać przesłuchana na wszystkie okoliczności nieobjęte obowiązkiem zachowania. Przed wystąpieniem z wnioskiem o zwolnienie organ prowadzący postępowanie powinien najpierw przesłuchać osobę podlegającą zwolnieniu, np. adwokata, lekarza celem ustalenia zakresu zwolnienia z tajemnicy zawodowej. Ustalenie zakresu zwolnienia to nic innego, jak zadanie pytań i ustalenie, na które osoba jest w stanie odpowiedzieć, a na które nie. Po przesłuchaniu i ustaleniu zakresu pytań, na które świadek odmawia udzielenia odpowiedzi powołując się na tajemnicę zawodowa, można wystąpić z wnioskiem o zwolnienie.[138]

c. Zakaz przesłuchania świadka, który skorzystał z prawa odmowy zeznań (art. 182 kpk) lub złożył wniosek o zwolnienie od złożenia zeznań (art. 185 kpk).

Przepis ten pozostaje w ścisłym związku z art. 182 kpk (prawo do odmowy składania zeznań) oraz art. 185 kpk (zwolnienie się od obowiązku składania zeznań). Osoba, której przysługują ww. prawa najpierw zeznaje w sprawie, a później w wyniku zmiany decyzji, chce skorzystać z przysługujące jej prawa do odmowy składania zeznań bądź zwolnienia się od składania zeznań, to uzyskane w tym trybie zeznania należy traktować jako niebyłe, pomimo że świadek złożył zeznania, a później skorzystał z przysługującego mu prawa. Zgodnie z art. 186§1 kpk osoba może skorzystać z przysługującego jej prawa do pierwszego zeznania

[137] por. postanowienie SA w Katowicach z 13.4.2011 r., II AKz 232/11, Legalis; wyrok SA w Krakowie z 21.4.2010 r., II AKz 129/10, KZS 2010, Nr 5, poz. 36
[138] Postanowienie SA w Katowicach z 17.2.2016 r., II AKz 64/16, Legalis

w postępowaniu sądowym, „wówczas poprzednio złożone zeznanie tej osoby nie będzie mogło służyć za dowód, ani być odtworzone”[139].

d. Zakaz przesłuchania osób korzystających z immunitetu dyplomatycznego lub konsularnego (art. 581§1 kpk).

Zakaz dotyczy osób korzystających z immunitetu dyplomatycznego (tj. uwierzytelnieni w RP szefowie przedstawicielstw dyplomatycznych państw obcych, osoby należące do personelu dyplomatycznego, administracyjnego i technicznego tych przedstawicielstw, członkowie ich rodzin pozostający z nimi we wspólnocie domowej, a także inne osoby korzystające z immunitetów dyplomatycznych na podstawie ustaw, umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych), a także immunitetu konsularnego (kierownicy urzędów konsularnych i inni urzędnicy konsularni państw obcych oraz osoby zrównane z nimi na podstawie umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych, jeśli składane przez nich zeznanie związane jest z wykonywaniem przez te osoby funkcji urzędowych lub służbowych, a na zasadzie wzajemności także w zakresie innych okoliczności). Zgodnie z art. 581 kpk osoby korzystające z immunitetu dyplomatycznego i konsularnego (których zeznania lub opinie związane są z wykonywaniem przez te osoby funkcji urzędowych lub służbowych, a na zasadzie wzajemności także w zakresie innych okoliczności) nie są obowiązane do składania zeznań w charakterze świadka, można jednak zwrócić się o wyrażenie przez te osoby zgody na złożenie zeznań albo na wystąpienie w charakterze biegłego lub tłumacza. W razie wyrażenia zgody, wezwania doręczone tym osobom nie mogą zawierać zagrożenia stosowaniem środków przymusu, a w razie niestawiennictwa na wezwanie lub odmowy złożenia zeznań, nie można wobec nich stosować tych środków.

[139] A. Baj *Wybrane zagadnienia przepisu art. 186 kpk*, Prokuratura i Prawo, nr 7-8 z 2008, s. 88

V. DORĘCZENIA

Doręczenie to czynność niezmiernie istotna dla postępowania karnego, pełni przede wszystkim rolę informacyjną, ponieważ celem doręczeń jest, by strony oraz inni uczestnicy postępowania zostali poinformowani o wydanych w jego toku orzeczeniach i zarządzeniach, o terminach wnoszenia pism procesowych, o wezwaniach, a także by uczestnicy postępowania uzyskali informacje o nałożonych na nich obowiązkach. Strona, wobec której nie dochowano przewidzianych w przepisach procedury warunków, może się na tę okoliczność powołać, zarzucając naruszenie jej praw.[140] Zasady doręczeń w postępowaniu karnym normują przepisy art. 128-142 kpk.

Z przepisów tych wynika, że doręczeniu w procesie karnym podlegają:

1) wezwania (dla świadka, oskarżonego, biegłego, tłumacza, specjalisty, tj. dla uczestnika postępowania, który ma obowiązek wzięcia udziału w czynności) i zawiadomienia (dla innych stron, ich przedstawicieli, podmiotów składających zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa i innych uczestników postępowania, tj. dla uczestnika, który jest uprawniony do wzięcia udziału w postępowaniu);
2) orzeczenia i zarządzenia, jeżeli ich doręczenie przewiduje ustawa;
3) inne pisma (np. odpis aktu oskarżenia dla oskarżonego – art. 338 § 1 kpk).

Wszelkie pisma przeznaczone dla uczestników procesu karnego **doręcza się w taki sposób, by ich treść nie została udostępniona osobom niepowołanym** (art. 128 § 2 kpk).

W wezwaniu lub zawiadomieniu należy oznaczyć organ wysyłający oraz podać, w jakiej sprawie, w jakim charakterze, miejscu i czasie ma się stawić adresat i czy jego stawiennictwo jest obowiązkowe, a także uprzedzić o skutkach niestawiennictwa (art. 129§1i2 kpk). Bardzo ważnym elementem wezwania jest kwestia pouczenia o obowiązku stawiennictwa na wezwanie w miejscu i w czasie określonym w wezwaniu. Bez tego elementu nałożenie kary porządkowej, np. na świadka za nieusprawiedliwione niestawiennictwo jest niemożliwe. Należy też zwrócić uwagę, iż karę porządkową można nałożyć na świadka w sensie procesowym, zgodnie z art. 177§1 kpk każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się i złożyć zeznania.

W art. 131§1 kpk wymienione są podmioty, które pośredniczą w doręczaniu pism w postępowaniu karnym. Tak więc podmioty uprawnione do doręczania pism, wezwań lub zawiadomień to:

- operator pocztowy w rozumieniu ustawy z 23 listopada 2012 r. - Prawo pocztowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 1041, 2320), tj. przedsiębiorca uprawniony do wykonywania działalności pocztowej, na podstawie wpisu do rejestru operatorów pocztowych,
- pracownik organu wysyłającego,
- organ procesowy dokonujący czynności procesowej – w toku tej czynności,

[140] M. Jachimowicz, *Doręczenia w procesie karnym*, „Edukacja Prawnicza", 6 (108) czerwiec 2009

- Policja, w razie niezbędnej konieczności - skorzystanie z tego sposobu doręczenia może być uzasadnione potrzebą niezwłocznego działania czy też wcześniejszymi trudnościami w doręczeniu pisma adresatowi, nie ma jednak bezwzględnej konieczności podjęcia próby doręczenia za pośrednictwem ww. wskazanych podmiotów.

1. **Rodzaje doręczeń:**

a. Doręczenie bezpośrednie

Zgodnie z brzmieniem art. 132§1 kpk bezpośrednie doręczenie ma miejsce, gdy pismo doręczone zostało **adresatowi osobiście** i takie doręczenie powinno być regułą. Doręczenie to powinno nastąpić:

- w miejscu zamieszkania adresata,
- w miejscu jego stałego zatrudnienia,
- w jakimkolwiek innym miejscu, gdzie zastanie się adresata.

Na wniosek adresata doręczenie może być dokonane na wskazany przez niego adres skrytki pocztowej. W tym wypadku pismo przesłane za pośrednictwem operatora pocztowego składa się w placówce pocztowej tego operatora, umieszczając zawiadomienie o tym w skrytce pocztowej adresata.

W przypadku, gdy pokrzywdzony jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo (art.51§2 kpk), pisma przeznaczone dla tej strony procesowej należy doręczyć do rąk przedstawiciela ustawowego lub osoby, pod której stałą pieczą pokrzywdzony pozostaje.

Pisma przeznaczone dla adresata niebędącego osobą fizyczną albo dla obrońcy lub pełnomocnika doręcza się **w biurze adresata** osobie tam zatrudnionej (art.134§3 kpk).

Datą doręczenia pisma adresatowi będzie data odbioru pisma przez przyjmującego.

Pismo może być także doręczone **za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej** i wtedy takie doręczenie również jest traktowane jako doręczenie bezpośrednie. Dowodem doręczenia jest potwierdzenie transmisji danych (tj. potwierdzenie, że przesyłka została zarejestrowana przez telefaks) lub zarejestrowanie wiadomości w komputerze nadawcy jako wysłanej (art.132§3 kpk). Tak uproszczony sposób doręczenia musi zostać odnotowany w aktach sprawy. Uczestnika postępowania należy pouczyć, iż wezwania mogą być mu doręczane przez telefaks lub pocztą elektroniczną i że jest to tryb doręczenia wywołujący takie same skutki procesowe, jak doręczenie na adres zamieszkania. Oczywiście warunkiem stosowania takiej formy doręczenia jest uzyskanie zgodny od świadka oraz numeru telefaksu lub adresu poczty elektronicznej, na który będzie wysyłana korespondencja. Przekazanie stosownych numerów lub adresu poczty elektronicznej jest równoznaczne z wyrażaniem zgody na taki sposób doręczenia. Bardzo ważnym elementem jest poinformowanie, iż na świadku ciąży obowiązek odbierania i odczytywania nadawanej w ten sposób korespondencji. Strona nie może podnosić, że nie otrzymała zawiadomienia telefonicznego lub za pośrednictwem poczty elektronicznej, tylko dlatego, że nie odczytała wiadomości.[141]

[141] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz.* Wyd. 9, Warszawa 2020

Jeżeli pisma nie można było doręczyć w sposób przewidziany w art. 132 kpk, można je pozostawić w miejscu stałego zatrudnienia adresata osobie upoważnionej do odbioru korespondencji. W tym wypadku odbierający pismo jest zobowiązany do niezwłocznego przekazania go adresatowi, a datą doręczenia pisma jest data przyjęcia pisma przez osobę upoważnioną do odbioru korespondencji.

b. Doręczenie pośrednie poprzez przekazanie pisma dorosłemu domownikowi, administracji domu, dozorcy domu lub sołtysowi.

W przypadku chwilowej nieobecności adresata w jego mieszkaniu, pismo doręcza się dorosłemu domownikowi, zgodnie z art. 132§2 kpk, **a w przypadku, gdyby w czasie chwilowej nieobecności w mieszkaniu nie było ww. dorosłego domownika, pismo doręcza się administracji domu, dozorcy domu lub sołtysowi, jeżeli podejmą się oddać pismo (art.132§2 kpk).**

Przyjęte jest tu domniemanie faktyczne, iż osoba, której doręczono pismo (dorosły domownik, administracja domu, dozorca domu lub sołtys), kierowane do danego adresata, wyrazi zgodę i przekaże mu je niezwłocznie. Jeśli jednak okaże się, iż dorosły domownik nie doręczył pisma adresatowi, to wtedy fakt doręczenia pisma może zostać obalony. Faktyczny adresat pisma nie może ponosić negatywnych konsekwencji procesowych zawinionego działania lub zaniechania osoby, która zobowiązała się pismo przekazać (dorosły domownik, administracja domu, dozorca lub sołtys). Domniemanie może zostać obalone w trybie art. 126 kpk, tj. przywrócenie terminu zawitego. Jedynym warunkiem przywrócenia terminu jest podanie przyczyn jego niezachowania, a więc w tym przypadku wykazanie przez adresata, iż on faktycznie pisma nie otrzymał. Datą doręczenia w ww. przypadkach jest data oddania pisma dorosłemu domownikowi, administracji domu, dozorcy lub sołtysowi.

W rozumieniu tego przepisu miejscem zamieszkania jest każde miejsce, w którym adresat przebywa z zamiarem dłuższego pobytu, a więc także schronisko dla bezdomnych, internat, bursa, hotel pracowniczy, dom opieki, hospicjum. Nie jest natomiast mieszkaniem miejsce pobytu, gdzie adresat nie przebywa z własnej woli (np. zakład leczniczy).[142] Pismo można doręczyć dorosłemu domownikowi „w razie chwilowej nieobecności adresata". Chwilowa nieobecność nie obejmuje zmiany miejsca zamieszkania, wyjazdu na stałe do innej miejscowości lub za granicę, a nawet wyjazdu z danej miejscowości na kilka dni (np. na urlop). Chodzi tu o nieobecność związaną z chwilowym opuszczeniem mieszkania przez adresata, bez zerwania więzi z dotychczasowym mieszkaniem jako ośrodkiem życia (wyjście z domu celem załatwienia spraw bieżących, przebywanie w danym dniu w zakładzie pracy).[143] Jeżeli jednak nieobecność oskarżonego w miejscu stałego zamieszkania nie jest "chwilowa" i nie ma żadnych podstaw do domniemania, że powróci on w najbliższych dniach do domu, obowiązkiem domownika jest odmówienie przyjęcia zawiadomienia i poinformowanie doręczyciela o przyczynie niemożliwości doręczenia wezwania.[144]

[142] J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postepowania karnego, LEX/el, 2012
[143] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Wyd. 9, Warszawa 2020
[144] Ibidem (por. wyrok SN z 28.6.2007 r., III KK 179/07, Legalis)

Status "domownika" adresata pisma mają zamieszkujący z nim w jednym mieszkaniu lub domu jego dorośli krewni i powinowaci, niezależnie od tego, czy równocześnie prowadzą z nim wspólne gospodarstwo domowe. Natomiast osoby obce adresatowi nie są jego domownikami, nawet gdy mieszkają w tym samym mieszkaniu (np. jako lokatorzy lub sublokatorzy), chyba że zostały przez adresata włączone do wspólnoty domowej i prowadzą z nim (jego rodziną) wspólne gospodarstwo. W przeciwnym razie osoby takie należy traktować jako sąsiadów adresata i o fakcie doręczenia im przeznaczonej dla niego przesyłki poinformować zainteresowanego przez umieszczenie odpowiedniego zawiadomienia na drzwiach jego mieszkania, względnie izby w jego mieszkaniu. Natomiast osobą dorosłą jest osoba, która uzyskała pełnoletność w świetle art. 10 kc.[145]

Natomiast zgodnie z art. 133§2a pisma pozostawione w placówce pocztowej adresowane do obrońcy albo pełnomocnika będącego adwokatem lub radcą prawnym, może zostać odebrane także przez osobę upoważnioną na podstawie pełnomocnictwa pocztowego do odbioru przesyłek pocztowych.

c. Doręczenie zastępcze poprzez pozostawienie pisma w najbliższej placówce pocztowej operatora publicznego, a przesłane w inny sposób - w najbliższej jednostce Policji albo we właściwym urzędzie gminy (art.133§1 kpk).

O pozostawieniu pisma w ww. sposób doręczający umieszcza zawiadomienie w skrzynce do doręczania korespondencji bądź na drzwiach mieszkania adresata lub w innym widocznym miejscu ze wskazaniem, gdzie i kiedy pismo pozostawiono oraz że należy je odebrać w ciągu 7 dni. W razie bezskutecznego upływu tego terminu, należy czynność zawiadomienia powtórzyć jeden raz. Tak samo należy postąpić w razie doręczenia pisma administracji domu, dozorcy domu lub sołtysowi (art.133§2 kpk).

Datą doręczenia jest:

- dzień rzeczywistego odbioru pisma z placówki pocztowej,
- dzień, w którym upłynął powtórzony (drugi) 7-dniowy termin jego odbioru, tj. 14. dnia od pozostawienia pisma (w przypadku braku odbioru pisma przez adresata w terminie). Strona nie może powołać się na nieotrzymanie pisma, jeżeli będąc zawiadomiona o możliwości odbioru pisma np. na poczcie, nie uczyniła tego.[146]

Pismo pozostawione w placówce pocztowej adresowane do:

- obrońcy albo pełnomocnika będącego adwokatem lub radcą prawnym - może zostać odebrane także przez upoważnią osobę na podstawie pełnomocnictwa pocztowego do odbioru przesyłek pocztowych w rozumieniu tej ustawy,

[145] A. Sakowicz (red.), *Kodeks...* op. cit.
[146] G. Artymiak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, *Proces karny. Część ogólna*, Wolters Kulwer business 2007, s. 186

- osoby, której stan zdrowia uniemożliwia lub w znacznym stopniu utrudnia osobiste odebrane pisma w placówce pocztowej – może zostać odebrane także przez upoważnioną osobę na podstawie **pełnomocnictwa pocztowego** do odbioru przesyłek pocztowych w rozumieniu tej ustawy. Stwierdzenie, że stan zdrowia osoby, która udzieliła pełnomocnictwa pocztowego następuje na podstawie zaświadczenia lekarza podstawowej opieki zdrowotnej wystawionego na czas określony albo bezterminowo. Czynności związane z wydaniem zaświadczenia oraz zaświadczenie są nieodpłatne.

Zgodnie z art. 38 ustawy Prawo pocztowe (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1041, 2320) **pełnomocnictwo pocztowe** to pisemne oświadczenie przyjęte przez operatora pocztowego od adresata o udzieleniu innej osobie pełnomocnictwa do odbioru przesyłek lub przekazów pocztowych. Pełnomocnictwa pocztowego adresat udziela w obecności pracownika operatora pocztowego w placówce pocztowej tego operatora lub, w przypadku gdy adresat nie jest w stanie poruszać się samodzielnie, w miejscu jego pobytu, okazując dokument potwierdzający tożsamość. Pełnomocnictwo pocztowe może być odwołane w każdym czasie. Celem wprowadzonego rozwiązania jest usprawnienie i ułatwienie odbioru przez profesjonalnych uczestników pism organu procesowego[147]. Pełnomocnictwo pocztowe obejmuje:

- imię i nazwisko oraz rodzaj, serię i numer dokumentu ze zdjęciem potwierdzającym tożsamość osoby udzielającej pełnomocnictwa;
- zakres pełnomocnictwa;
- imię i nazwisko oraz rodzaj, serię i numer dokumentu ze zdjęciem potwierdzającego tożsamość pełnomocnika.

Wzór pełnomocnictwa pocztowego znajduje się w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 października 2019 r. w sprawie zaświadczenia o stanie zdrowia osoby, która udzieliła pełnomocnictwa pocztowego do odbioru przesyłek pocztowych w placówce pocztowej (Dz. U. 2019 poz. 1893).

[147] D. Drajewicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-424*, Warszawa 2020

Załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 października 2019 r. (poz. 1893)

WZÓR
Pieczęć podmiotu leczniczego
Imię:
Nazwisko:
Numer PESEL:
Adres zamieszkania:

ZAŚWIADCZENIE
O STANIE ZDROWIA OSOBY, KTÓRA UDZIELIŁA PEŁNOMOCNICTWA POCZTOWEGO DO ODBIORU PRZESYŁEK POCZTOWYCH W PLACÓWCE POCZTOWEJ

Działając na podstawie art. 133 § 2b ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1987 i 2399 oraz z 2019 r. poz. 150, 679, 1255 i 1694) zaświadcza się, że stan zdrowia wyżej wymienionej osoby uniemożliwia lub w znacznym stopniu utrudnia osobiste odbieranie pism w postępowaniu karnym w placówce pocztowej.
Zaświadczenie wydaje się na*:
☐ czas określony do dnia ..... r.**
☐ bezterminowo.
.....
pieczęć i podpis lekarza
podstawowej opieki zdrowotnej

* Zaznaczyć właściwe pole. ** Miesiąc wpisać słownie.

2. Szczególne formy doręczenia.

Szczególne formy doręczeń mają miejsce w przypadku, gdy pismo przekazane jest adresatowi przez organ pośredniczący:

a. Przepis art. 134 § 1 kpk stanowi, że **można doręczać (forma fakultatywna)** adresatom za pośrednictwem ich przełożonych pisma skierowane do:
- żołnierzy,

wezwania przeznaczone dla żołnierzy pełniących zasadniczą służbę wojskową przesyła się do dowódcy jednostki wojskowej, w której żołnierz pełni służbę, w celu doręczenia i zarządzenia stawienia się stosownie do wezwania, ponieważ żołnierze ci nie mogą samowolnie opuścić jednostki wojskowej. Pozostałe pisma kierowane do takich żołnierzy doręczane są tak samo, jak nw. funkcjonariuszom:
- Policji,
- Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- Agencji Wywiadu,
- Służby Kontrwywiadu Wojskowego,

- Służby Wywiadu Wojskowego,
- Centralnego Biura Antykorupcyjnego,
- Straży Granicznej, Służby Celnej,
- Służby Więziennej,
- Służby Ochrony Państwa,
- Służy Celno-Skarbowej,
- Straży Marszałkowskiej.

Organ wysyłający pismo ma możliwość wyboru, czy skieruje je w "zwykłym" trybie na adres zamieszkania żołnierza lub funkcjonariusza, czy też skorzysta z pośrednictwa jego przełożonego.

Do wezwań skierowanych do wymienionych wyżej funkcjonariuszy dołączone powinno być pismo przewodnie skierowane do przełożonego, będące wezwaniem do doręczenia pisma zobowiązanemu do stawiennictwa.

Zgodnie z § 8 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 stycznia 2017 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu doręczania pism organów procesowych w postępowaniu karnym, (Dz.U. z 2018 r. poz. 553, 2020 r. poz. 608) jeżeli przesyłka ma być doręczona za pośrednictwem przełożonego, do przesyłki dołącza się dwa formularze pokwitowania odbioru – jeden dla adresata i jeden dla organu przełożonego adresata. Zasady te również stosuje się w razie doręczenia przesyłki osobie pozbawionej wolności za pośrednictwem administracji zakładu karnego lub aresztu śledczego. Organ przełożony adresata lub administracja właściwego zakładu karnego lub aresztu śledczego przekazują niezwłocznie potwierdzony egzemplarz formularza pokwitowania odbioru placówce pocztowej. Czynności związane z uzyskaniem potwierdzenia odbioru przez adresata albo właściwego zakładu karnego lub aresztu śledczego, który niezwłocznie po doręczeniu przesyłki adresatowi zwraca placówce pocztowej potwierdzony przez adresata formularz pokwitowania odbioru.

b. Pisma adresowane **do osób pozbawionych wolności** art. 134§2 kpk **doręcza się** (forma obligatoryjna) za pośrednictwem administracji odpowiedniego zakładu.

Tę formę doręczenia stosuje się do:

- osób pozbawionych wolności,[148]
- osób tymczasowo aresztowanych,
- tymczasowo aresztowanego w odpowiednim zakładzie leczniczym,
- osób umieszczonych w zakładzie leczniczym tytułem środka zabezpieczającego,
- osób przebywających na obserwacji psychiatrycznej,
- osób przebywających w schronisku dla nieletnich.[149]

[148] por. SN III KK 1/07, LEX nr 310195; SN III KK 257/02, LEX nr 82318; SA w Krakowie II AKz 347/04, KZS 2004, z. 10, poz. 21

[149] J. Grajewski (red.), L.K. Paprzycki, S. Steinborn, Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postepowania karnego, LEX/el, 2012

Datą doręczenia w przypadku szczególnych form doręczeń, o których mowa w art. 134§1 i 2 kpk jest data faktycznego odebrania pisma przez adresata, a nie data doręczenia przełożonemu lub dowódcy jednostki wojskowej. Wskazuje na to m.in. treść § 8 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 stycznia 2017 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu doręczania pism sądowych w postępowaniu karnym (Dz.U. z 2018 r. poz. 553, 2020 r. poz. 608 ze zm.).

W celu właściwego identyfikowania osób przebywających w zakładach karnych lub aresztach śledczych korespondencja do nich kierowana powinna wskazywać nie tylko imię i nazwisko adresata, ale także przynajmniej imię ojca.[150]

3. Doręczenie „w sytuacjach niecierpiących zwłoki".

Zgodnie z art. 137 kpk „w sytuacji niecierpiącej zwłoki", a więc w sytuacji, gdy zachodzi konieczność przekazania wezwania lub zawiadomienia w tak krótkim czasie, że nie ma możliwości jego doręczenia w trybie przewidzianym w art. 131-135 kpk, można wzywać lub zawiadamiać osoby telefonicznie albo w inny sposób stosownie do okoliczności, np. faksem, telegrafem, e-mailem, drogą radiową. Przepis ten definiuje tylko telefoniczny sposób wzywania lub zawiadamiania osób, natomiast inne sposoby zawiadamiania mają wykazywać się dostateczną skutecznością oraz być stosowane w zależności od okoliczności. **Osoba wzywana musi wiedzieć, w jakim charakterze jest wzywana, a w aktach sprawy powinien pozostać odpis nadanego komunikatu** - pocztowe potwierdzenie nadania telegramu, oryginał informacji przekazanej faksem i potwierdzenie jego dotarcia do adresata, komputerowy wydruk e-maila. W przypadku gdy wezwanie lub zawiadomienie zostało przekazane telefonicznie, udokumentowanie tego faktu następuje w formie notatki urzędowej. W notatce powinny znaleźć się te elementy, które zawierają formalne wezwanie lub zawiadomienie[151] (treść przekazanej telefonicznie informacji wraz z dokładnym czasem jej przekazania i danymi osoby, a także z informacją o pouczeniu osoby o obowiązku stawienia się na wezwanie).

Obok obowiązków nałożonych, w związku z doręczeniami, na organy procesowe ustawa procesowa nakłada również pewne obowiązki na adresatów. Istotnym elementem doręczeń jest pouczenie osoby o treści art. 138 i 139 kpk. Zgodnie z art. 138 kpk, jeśli strona, a także osoba niebędąca stroną, której prawa zostały naruszone, **przebywająca za granicą ani innym państwie członkowskim Unii Europejskiej,** ma obowiązek wskazać adresata dla doręczeń w kraju lub innym państwie członkowskim UE; w razie nieuczynienia tego pismo wysłane na ostatnio znany adres w kraju lub w innym państwie członkowskim UE albo, jeżeli adresu tego nie ma, załączone do akt sprawy uważa się za doręczone. Przepis wymaga wskazania nie adresu w kraju, ale adresata, tzn. osoby lub instytucji z danymi adresowymi, która będzie w imieniu uczestnika postępowania przyjmowała korespondencję. Przewidziane w tym przepisie doręczenia pisma na ostatnio znany adres krajowy lub pozostawienie go w aktach sprawy nie będzie miało zastosowania, pomimo przebywania strony za granicą i niewskazania

[150] Wyrok SN z 19.11.2007 r., IV KK 260/07, Legalis
[151] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz.* Wyd. 9, Warszawa 2020

adresata dla doręczeń w kraju, jeżeli możliwe będzie doręczenie bezpośrednie za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej (art. 132 § 3 kpk).

Ponadto strona **nie podając nowego adresu, zmienia miejsce zamieszkania lub nie przebywa pod wskazanym przez siebie adresem** (art.139 kpk) – pismo wysłane pod tym adresem uważa się za doręczone. Dotyczy to także strony, która zgłosiła wniosek o dokonanie doręczeń na adres oznaczonej skrytki pocztowej i nie zawiadomiła organu o zmianie tego adresu lub zaprzestaniu korzystania z niego.

Jeżeli w sprawie ustalono tylu pokrzywdzonych, że ich indywidualne zawiadomienie o przysługujących im uprawnieniach spowodowałoby poważne utrudnienie w prowadzeniu postępowania, zawiadamia się ich poprzez ogłoszenie w prasie, radiu lub telewizji.

Pisma doręcza się za pokwitowaniem odbioru. Odbierający potwierdza odbiór swoim czytelnym podpisem zawierającym imię i nazwisko na zwrotnym pokwitowaniu, na którym doręczający potwierdza swoim podpisem sposób doręczenia (art.130 kpk). Warunkiem prawidłowego doręczenia pisma jest więc potwierdzenie jego odbioru poprzez zamieszczenie na dołączonym do pisma zwrotnym pokwitowaniu odbioru własnoręcznego czytelnego podpisu odbiorcy i podpisu doręczającego, który stanowi potwierdzenie sposobu doręczenia. W przypadku odmowy przyjęcia pisma lub niemożności pokwitowania jego odbioru przez adresata bądź też odmowy albo niemożności pokwitowania odbioru przez adresata doręczający sporządza na zwrotnym pokwitowaniu odpowiednią wzmiankę. W takich sytuacjach pismo uważa się za doręczone. Pismo zaś nieprzyjęte przez adresata zwraca się organowi wysyłającemu.

VI. KARY PORZĄDKOWE

Kary porządkowe to procesowy środek przymusu nakładany na uczestników postępowania w celu zmuszenia ich do realizacji nałożonych na nich obowiązków procesowych. Kary porządkowe można podzielić na kary *sensu stricte* – np. kara pieniężna, która jest karą typowo represyjną, ponieważ wymierzana jest niezależnie od możliwości wyegzekwowania obowiązku procesowego od świadka, biegłego, tłumacza czy specjalisty oraz kary porządkowe o charakterze sankcji wymuszających, których najważniejszym celem jest wyegzekwowanie spełnienia obowiązku procesowego przez osobę uchylającą się od jego wykonania, np. zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie świadka.[152] Kary porządkowe mają charakter fakultatywny, tzn. nawet w przypadku zaistnienia okoliczności wskazanych w przepisach ani sąd, ani prokurator nie jest zobowiązany do ich orzeczenia[153]. Natomiast przy ocenie czy nałożyć np. karę pieniężną należy m.in. uwzględnić okoliczności sprawy, czy sytuację majątkową świadka. Kary porządkowe stosuje się wobec świadków, biegłych, tłumaczy, specjalistów i innych osób, na których spoczywa określony obowiązek procesowy. Natomiast kary porządkowe nie dotyczą stron procesowych (z wyjątkiem pokrzywdzonego, który jest świadkiem, jeżeli nie stawił się na wezwanie.[154]

Rozdział 31 kpk „Kary porządkowe" wymienia następujące kary porządkowe:

1. Kara pieniężna

Podstawą prawną nałożenia na świadka kary pieniężnej jest art. 285 § 1 kpk oraz art. 287 § 1 kpk, które stanowią, iż można nałożyć kary pieniężne za:

a. Niestawiennictwo na wezwanie organu procesowego art. 285 § 1 kpk.

Kara pieniężna za niestawiennictwo nakładana jest na świadka, biegłego, lekarza, specjalistę. Natomiast zgodnie z art. 285§1a kpk odpowiednio w wypadkach szczególnych nakładamy karę na obrońcę lub pełnomocnika ze względu na ich wpływ na przebieg czynności. Warunkiem nałożenia kary pieniężnej w przypadku niestawiennictwa świadka (biegłego, specjalisty, tłumacza) na wezwanie jest:

- **Doręczenie świadkowi prawidłowo wypełnionego wezwania.**

Skuteczność wezwania związana jest nie tylko z jego doręczeniem, ale także z prawidłowym wypełnieniem wezwania. Prawidłowo wypełnione wezwanie lub zawiadomienie powinno zawierać zgodnie z art. 129 kpk:

- oznaczenie organu wysyłającego,

[152] I. Wereśniak-Masri *Bezpodstawna odmowa złożenia zeznania*, „Prokuratura i Prawo" nr 11, 2006 r., s. 86
[153] Ibidem s. 87
[154] S. Waltoś *Proces Karny. Zarys systemu,* Wydawnictwo Lexis Nexis, Warszawa 2003 r., s. 434

- podanie, w jakiej sprawie, w jakim charakterze, miejscu i czasie ma stawić się adresat – wskazanie sprawy polega na podaniu sygnatury sprawy oraz czego sprawa dotyczy, natomiast określenie charakteru, w którym osoba jest wzywana następuje poprzez wskazanie roli procesowej, w której adresat ma wystąpić (np. oskarżony, świadek),
- wskazanie, czy jego stawiennictwo jest obowiązkowe,
- uprzedzenie o skutkach niestawiennictwa – jeżeli stawiennictwo jest obowiązkowe, skutkiem niestawiennictwa może być zastosowanie środków przymusu (np. zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie, nałożenie kary pieniężnej), jeżeli zaś stawiennictwo nie jest obowiązkowe, to skutek niestawiennictwa może być związany z tokiem postępowania (np. wydanie wyroku zaocznego)[155].

Jeśli osoba wezwana stawi się pomimo wadliwego wezwania, to nie ma przeszkód do przeprowadzenia czynności przesłuchania z jej udziałem i w zasadzie osoba nie może powołać się na wadliwość wezwania w celu żądania przełożenia czynności przesłuchania na inny termin. Wyjątek dotyczy sytuacji, gdy przesłuchanie dotyczy oskarżonego, a w wezwaniu zostało zaznaczone, iż ma się stawić w innych charakterze (np. świadka). W takiej sytuacji czynność przesłuchania powinna zostać przeprowadzona w innym terminie, jeśli oskarżony tego zażąda, gdyż przesłuchanie jego wbrew jego woli byłoby naruszeniem jego prawa do obrony, gdyż nie mógł się do niej przygotować ze względu na to, że został wezwany w charakterze świadka.[156]

- **Brak należycie usprawiedliwionego niestawiennictwa** – zgodnie z art. 117§2a kpk usprawiedliwienie niestawiennictwa z powodu choroby, m.in. oskarżonych, świadków, obrońców, pełnomocników wymaga przedstawienia zaświadczenia potwierdzającego niemożność stawienia się na wezwanie lub zawiadomienie organu prowadzącego postępowanie, wystawionego przez lekarza sądowego.

Należy jeszcze zwrócić uwagę na art. 285§1a kpk, zgodnie z którym można nałożyć karę pieniężną na obrońcę lub pełnomocnika „w wypadkach szczególnych" ze względu na ich wpływ na przebieg czynności. Po tego rodzaju sankcję wolno sięgnąć zupełnie wyjątkowo, gdy z jednej strony jest oczywiste, że obrońca lub pełnomocnik strony w sposób rażący lekceważy swoje obowiązki, z drugiej zaś jego niestawiennictwo powoduje znaczne utrudnienia w prowadzeniu sprawy (np. wielokrotną konieczność przerywania lub odraczania rozpraw na etapie postępowania sądowego). W praktyce przykładem takiego rażącego naruszenia obowiązków może być unikanie wyznaczenia innego adwokata lub radcy prawnego celem powierzenia mu substytucji, unikanie odbioru korespondencji, rażąco zbyt długie zaznajamianie się z materiałami postępowania, ale także obraźliwy stosunek do organu prowadzącego postępowanie. Nie daje jednak podstaw do nałożenia na obrońcę lub pełnomocnika ich jednorazowe

[155] L.K. Paprzycki (red.), J. Grajewski, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeksu postępowania karnego*. LEX/El, 2012
[156] Ibidem

zachowanie, bez uprzedniej próby wyjaśnienia przyczyn lub powodów niestawiennictwa lub wydalenia się z miejsca czynności bez zezwolenia organu czynność prowadzącego.[157]

b. Wydalenie się z miejsca czynności przed jej zakończeniem - art. 285§1 kpk.

Kara pieniężna może również zostać nałożona w przypadku, gdy świadek bez zezwolenia organu opuścił miejsce czynności przed jej zakończeniem.

c. Zgodnie z art. 287§1 kpk karę pieniężną określoną w art. 285§1 kpk można nałożyć także w przypadku:

- **bezpodstawnego uchylania się od złożenia zeznań** - oczywiście nie jest dopuszczalne nałożenie kary pieniężnej na świadka, który odmawia złożenia zeznania, korzystając z przysługujących mu uprawnień procesowych (art. 182,183 i art. 185 kpk). W takiej bowiem sytuacji odmowa złożenia nie może być uznana za bezpodstawną.
- **bezpodstawnego uchylania się od wykonania czynności** - nie jest dopuszczalne nałożenie kary pieniężnej na osobę, która ma prawo odmówić wyrażenia zgody na przeprowadzenie określonej czynności procesowej. Na przykład nie wolno w tym trybie ukarać świadka za odmowę poddania się oględzinom ciała lub badaniu lekarskiemu (art. 192 § 1)[158],
- **bezpodstawnego odmawiania złożenia wymaganego przyrzeczenia**,
- **bezpodstawnego odmawiania wydania przedmiotu,**
- **uchylania się od dopełnienia obowiązków wynikających z poręczenia**,
- **bezpodstawnego odmawiania spełnienia innego obowiązku ciążącego na niej w toku postępowania,**
- **bezpodstawnego nieudzielenia pomocy w wyznaczonym terminie** – kara ta nakładana jest na przedstawiciela lub kierownika instytucji, osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, która obowiązana była udzielić w wyznaczonym terminie pomocy organowi prowadzącemu postępowanie. Zgodnie z art. 15 kpk instytucje państwowe i samorządowe są zobowiązane w zakresie swojego działania do udzielenia pomocy organom prowadzącym postępowanie karne w terminie wyznaczonym przez te organy. Natomiast art. 15§3 kpk stanowi, iż osoby prawne i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, a także osoby fizyczne są obowiązane do udzielania pomocy na wezwanie organów prowadzących postępowanie karne w zakresie i terminie przez nie wyznaczonym, jeżeli bez tej pomocy przeprowadzenie czynności procesowej jest niemożliwe albo znacznie utrudnione.

Przepis określa jedynie maksymalny **wymiar kary pieniężnej do 3 000 złotych**, nie określa zaś minimalnego, pozostawiając organowi prowadzącemu postępowanie swobodę w tym zakresie. Na tego samego świadka można w tej samej sprawie nałożyć karę pieniężną

[157] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do 1-296.* Tom I. Wyd. 4, Warszawa 2011
[158] Ibidem

kilkakrotnie. Gdy nałożonej na świadka kary pieniężnej nie można wyegzekwować, to przepisy kpk nie przewidują zmiany jej na areszt.

2. Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie świadka.

Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie świadka zgodnie z art. 285§2 kpk następuje, podobnie jak w przypadku podstaw do nałożenia kary pieniężnej, gdy świadek:

- nie stawi się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie,
- oddali się z miejsca wykonywania czynności przed jej zakończeniem.

Zarządzenie przymusowego doprowadzenia świadka może mieć miejsce, gdy była już wcześniej nałożona kara pieniężna, jak i wtedy, gdy uznano, że nałożenie kary nie jest celowe ze względu na sytuację materialną świadka lub organowi wzywającemu jest wiadome, że nie odniesie ona pożądanego skutku[159]. Warunki zarządzenia zatrzymania i przymusowego doprowadzenia są takie same, jak w przypadku nałożenia kary pieniężnej, jednakże należy pamiętać, że z jednej strony zarządzenie zatrzymania i przymusowego doprowadzenia wkracza w ograniczenie swobód obywatelskich, będąc jednak bardziej skutecznym od kary pieniężnej środkiem egzekwowania nałożonych na świadka obowiązków. Ta kara porządkowa częściej stosowana jest na etapie postępowania przygotowawczego niż kara pieniężna, ponieważ ułatwia wykonywanie obowiązków służbowych. Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie biegłego, specjalisty lub tłumacza stosuje się wyjątkowo (art. 285§2 kpk).

Podstawą wystąpienia do prokuratora z wnioskiem o wydanie zarządzenia dotyczącego zatrzymania i doprowadzenia świadka celem wykonania czynności jest udokumentowane nieusprawiedliwione niestawiennictwo. Osoba zatrzymana na podstawie takiego zarządzenia nie może być jednak pozbawiona wolności dłużej niż to jest absolutnie niezbędne w celu wykonania zarządzenia, tj. w celu doprowadzenia na miejsce czynności. Za naruszającą prawo uznać należy zwłaszcza praktykę zatrzymywania osób wieczorem w celu doprowadzenia ich rano następnego dnia do organu procesowego **Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie** zawsze występuje łącznie. Zatrzymanie dopuszczalne jest bowiem wyłącznie w celu przymusowego doprowadzenia. [160]

Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie następuje na podstawie zarządzenia prokuratora (w postępowaniu przygotowawczym), a realizacja decyzji należy do Policji. Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie może być zarządzone **przez sąd lub prokuratora i podlega zaskarżeniu**. Sąd wydaje w tym przedmiocie postanowienie (sąd nigdy nie wydaje zarządzeń – art. 93 § 1 kpk), prokurator zaś zarządzenie (co wynika wprost z art. 290 § 2 kpk). Należy przyjąć, że zatrzymania i przymusowego doprowadzenie nie może zarządzić nieprokuratorski organ postępowania przygotowawczego. Katalog osób, w stosunku do których dopuszczalne jest zarządzenie zatrzymania i przymusowego doprowadzenia jest węższy niż krąg osób, na które wolno nałożyć karę pieniężną. W zasadzie ogranicza się do świadka, biegłego, tłumacza i specjalisty. Zarządzenie zatrzymania i przymusowego doprowadzenia biegłego, tłumacza lub specjalisty może nastąpić w **wypadkach wyjątkowych**. Wypadek taki zachodzi

[159] M. P. Krysia, *Przesłuchanie świadka*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie 2007, s. 57
[160] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek*, Kodeks postępowania karnego. Komentarz do 1-296*. Tom I. Wyd. 4, Warszawa 2011

zwłaszcza wówczas, gdy brak jest możliwości zastąpienia dowodu z opinii biegłego dowodem z opinii innego biegłego, względnie nie jest możliwe skorzystanie z usług innego tłumacza lub specjalisty niż tego, który został wezwany do stawiennictwa.

3. Obciążenie dodatkowymi kosztami postępowania.

Obciążenie dodatkowymi kosztami postępowania z art. 289§ 1 kpk dotyczy osoby, która spowodowała dodatkowe koszty postępowania, w tym obrońcy, pełnomocnika lub **oskarżyciela publicznego.** Osobę, która nie wykonała obowiązków procesowych (stawiennictwa, pozostawania do dyspozycji organu, zeznawania, złożenia przyrzeczenia, wykonania ekspertyzy, tłumaczenia i innych wynikających z art. 285§1 i art. 287§1 kpk, a także obrońcę, pełnomocnika i oskarżyciela publicznego. Obciążenie kosztami powoduje, że kosztów tych nie ponosi oskarżony czy Skarb Państwa i co istotne dotyczy tylko kosztów dodatkowych, które nie powstałyby, gdyby obowiązek procesowy został spełniony[161].

4. Aresztowanie.

Aresztowanie jest najbardziej dotkliwą karą porządkową stosowaną wobec świadków. Aresztowanie stosuje się w sytuacji **uporczywego** uchylania się od:

- złożenia zeznania,
- wykonania czynności biegłego, tłumacza lub specjalisty,
- wydania przedmiotu.

Uporczywość określona w art. 287 § 2 kpk zawiera w sobie element wielokrotności w niewywiązywaniu się ze swoich obowiązków osób występujących w postępowaniu oraz świadome działanie zmierzające do zniweczenia zaplanowanej czynności procesowej przesłuchania mimo obiektywnych możliwości takiego przesłuchania[162]. Uporczywość oznacza, że zastosowana kara pieniężna czy przymusowe doprowadzenie nie spełniły określonego celu. Aresztowanie może nastąpić już po dwukrotnej odmowie złożenia zeznania, nie można natomiast stosować tej kary bez jednoczesnego lub wcześniejszego nałożenia na świadka kary pieniężnej. Aresztowanie można zastosować na czas nieprzekraczający 30 dni.

W postępowaniu przygotowawczym kary porządkowe nakłada i uchyla prokurator (nadzorujący dane postępowanie) z własnej inicjatywy lub na wniosek funkcjonariusza Policji. Tylko aresztowanie leży w gestii sądu rejonowego, w którego okręgu prowadzi się postępowanie. Na postanowienie i zarządzenie w zakresie stosowania kar porządkowych przysługuje zażalenie. Podstawą nałożenia kary pieniężnej będzie udokumentowanie faktu niestawiennictwa się osoby wezwanej. Nałożoną na świadka (biegłego, tłumacza, specjalistę) karę pieniężną należy uchylić, gdy ukarany dostatecznie usprawiedliwi swoje niestawiennictwo

[161] A. Choromańska, M. Porwisz *Wybrane zagadnienia prawa karnego procesowego,* Wydawnictwo WSPol. Szczytno 2015, s. 113

[162] Postanowienie SA w Krakowie z dnia 19.04.2006 II AKz 117/06, KZS 2006/4/36; por. Postanowienie SA w Katowicach z dnia 15.05.2002 II AKz 476/02, Prok. I Pr.-wkł.2003/1/24

lub oddalenie z miejsca wykonywania czynności w ciągu tygodnia od daty doręczenia postanowienia wymierzającego karę pieniężną (art. 286 kpk).

Kary porządkowe to jeden z trzech rodzajów środków wymuszających spełnienie obowiązków procesowych, które nakłada się na uczestników postępowania. Kary porządkowe stosuje się wobec świadków, biegłych, tłumaczy, specjalistów i innych osób, na których spoczywa określony obowiązek procesowy. Wyjątkowo można zarządzić zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie oskarżonego na podstawie art. 247 kpk. Natomiast kary porządkowe nie dotyczą stron procesowych (z wyjątkiem pokrzywdzonego, który jest świadkiem, jeżeli nie stawił się na wezwanie).[163]

Kary porządkowe mają charakter fakultatywny, ponieważ nawet w przypadku zaistnienia podstaw do wymierzenia kary pieniężnej, czy zastosowania kary porządkowej aresztu, to sąd lub prokurator nie jest zobowiązany do ich orzeczenia.[164]

KARY PORZĄDKOWE

Podstawa prawna	**Podmiot, wobec którego stosujemy karę porządkową**	**Podstawa faktyczna**	**Rodzaj i wysokość kary**	**Organ uprawniony do nałożenia kary**
285 § 1 kpk	Świadek Biegły Tłumacz Specjalista	• nieusprawiedliwione niestawiennictwo, • wydalenie z miejsca czynności przed jej zakończeniem	Kara pieniężna do 3 000 zł	Prokurator – w postępowaniu przygotowawczym, sąd – w postępowaniu sądowym.
285§1a kpk	Obrońca Pełnomocnik	• nieusprawiedliwione niestawiennictwo, • wydalenie z miejsca czynności przed jej zakończeniem	Kara pieniężna do 3 000 zł	Nakłada sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie przygotowawcze, na wniosek prokuratora.
285§2 kpk	Świadek Biegły Specjalista Tłumacz	• nieusprawiedliwione niestawiennictwo, • wydalenie z miejsca czynności przed jej zakończeniem	Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie	Prokurator – w postępowaniu przygotowawczym, sąd – w postępowaniu sądowym.
287§1 kpk	• Świadek [także pokrzywdzony wezwany w charakterze świadka] • Biegły • Tłumacz • Specjalista • Osoba zobowiązana do: - złożenia przyrzeczenia,	Uchylanie się od: • złożenia zeznania, • wykonania czynności biegłego, • wykonania czynności tłumacza, • wykonania czynności specjalisty, • złożenia przyrzeczenia, • wydania przedmiotu,	Kara pieniężna do 3 000 zł	Prokurator – w postępowaniu przygotowawczym, sąd – w postępowaniu sądowym.

[163] S. Waltoś *Proces Karny. Zarys systemu*, Wydawnictwo Lexis Nexis, Warszawa 2003 r., s. 434
[164] Ibidem s. 87

	- wydania przedmiotu, - dopełnienia obowiązku poręczyciela, - dopełnienia innego obowiązku • Przedstawiciel lub kierownik: - instytucji, - osoby prawnej, - jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej.	• wykonania obowiązku poręczyciela, • spełnienia innego ciążącego obowiązku w toku postępowania, • bezpodstawne nieudzielanie pomocy organowi prowadzącemu postępowanie karne w wyznaczonym terminie.		
287§2 kpk	Świadek Biegły Tłumacz Specjalista Osoba zobowiązana do wydania przedmiotu	Uporczywe uchylanie się od: • złożenia zeznania, • wykonania czynności biegłego, tłumacza, specjalisty, • wydania przedmiotu	Aresztowanie	Sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie przygotowawcze, na wniosek prokuratora.
289§1 kpk	Wszystkie ww. podmioty, w tym: - obrońca, - pełnomocnik - oskarżyciel publiczny	Niewykonanie obowiązków z art. 285§1 i 1a lub art. 287§1 kpk oraz spowodowanie przez to dodatkowych kosztów postępowania	Obciążenie dodatkowymi kosztami postępowania	Prokurator – w postępowaniu przygotowawczym, sąd – w postępowaniu sądowym.

VII. PRZESŁUCHANIE ŚWIADKA – kryminalistyczne aspekty przesłuchania świadka

1. Wprowadzenie.

Przesłuchanie jest sztuką, umiejętnością przede wszystkim słuchania i obserwowania przesłuchiwanego. W rozumieniu psychologii społecznej przesłuchanie jest procesem komunikacji interpersonalnej, gdzie uczestniczy co do zasady osoba przesłuchująca oraz osoba przesłuchiwana, podczas którego istnieje wzajemne oddziaływanie, wzajemna percepcja, postawy, różne stany psychologiczne oraz przekaz informacji o charakterze werbalnym i pozawerbalnym.[165] Przesłuchanie jest czynnością procesową polegającą na uzyskaniu przez organ prowadzący postępowanie karne zeznań od świadka co do okoliczności mających znaczenie dla sprawy karne. Podstawowym celem przesłuchującego jest uzyskanie od świadka jak największej liczby rzetelnych i wiarygodnych informacji o zdarzeniu, osobach, miejscach, zjawiskach, faktach, które mogą być przydatne do ustalenia prawdy obiektywnej w konkretnej sprawie.

Prawidłowość przeprowadzenia przesłuchania zależy od bardzo wielu elementów, m.in. od przestrzegania zasad procesowych, ale również taktyki przesłuchania. Przez taktykę rozumie się ogół sposobów, metod, środków wykorzystywanych do uzyskania postawionego celu przesłuchania. Taktyka obejmuje ogólny zbiór wskazówek i czynności dotyczących samego przesłuchania, jak i wcześniejszych procedur, np. zapoznanie się z ustalonymi okolicznościami popełnionego przestępstwa, czy samego świadka. Przepisy prawa zawierają ogólne ramy dozwolonego prawnie sposobu przesłuchania, natomiast nie określają poszczególnych elementów czynności przesłuchania[166]. Od świadków organy ścigania oczekują najcenniejszego materiału, od nich chcą uzyskać jak najwięcej informacji, dlatego taktyka przesłuchania jest bardzo ważnym elementem czynności. Warunkiem zaś realizacji postawionego celu przesłuchania jest dobra znajomość posiadanego materiału dowodowego oraz opracowanie planu przesłuchania[167], jeśli jest to konieczne, a także wiedza o osobie przesłuchiwanej w charakterze świadka.

2. Proces formowania się zeznań

Proces formowania się zeznań zależy między innymi od pamięci ze wszystkimi jej ograniczeniami, na którą wpływa m.in. ogół zdolności danej osoby, jej przeszłość, środowisko, czy motywy. To, co dana osoba zeznaje, nigdy nie jest wynikiem tego, co spostrzegła, ponieważ obserwując zdarzenie, pobiera ona fragmenty informacji, na które zwróciła uwagę, a to, co zarejestrowała, „przetwarza", następnie dochodząc do określonych wniosków na podstawie dotychczasowych doświadczeń, wiedzy, nastawienia, uprzedzeń, czy oczekiwań.[168]

[165] Z. Niezgoda, *Kryminalistyczne aspekty przesłuchania świadka*, „Prokuratura i Prawo" nr 2 z 2007 r.
[166] B. Hołyst, *Psychologia kryminalistyczna*, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, 2004, s. 936
[167] Ibidem, s. 938
[168] E. Gruza, *Psychologia sądowa dla prawników*, LEX a Wolters Kulwer business, s. 45

Proces formowania się zeznań przebiega w trzech płaszczyznach, tj. spostrzegania, zapamiętywania (wraz z przechowywaniem pamięci) oraz odtwarzania.

2.1. Spostrzeganie.

Z procesem spostrzegania nieuchronnie wiąże się uwaga, która jest stanem koncentracji. To właśnie dzięki uwadze jesteśmy w stanie zapamiętać to, co się wydarzyło. Wyróżniamy dwa rodzaje uwagi:

- **uwaga mimowolna** - skierowana odruchowo, powstała i utrzymująca się niezależnie od świadomego zamiaru człowieka. Czynniki wpływające na uwagę:

- bodźce - bodziec wzbudzający uwagę może być intensywny, silny, np. krzyk, wzywanie pomocy, pisk opon, jaskrawe światło, nagły rozbłysk, wyróżniająca się wielkość przedmiotu, kontrasty, często od momentu zadziałania bodźca, zeznanie świadka jest świadome,
- postawa osoby spostrzegającej - wynikająca z zainteresowania i potrzeb; wiąże się ona główne z wykonywanym zawodem, hobby, potrzebami wynikającymi z danej sytuacji życiowej,
- nastawienie obserwatora, czyli akomodacja uwagi, przyczyniająca się do lepszej obserwacji. Jeżeli proces obserwacji poprzedzał komunikat „patrz", „przyjrzyj się temu", „zwróć uwagę na to".

- **uwaga dowolna** - świadomie utrzymująca się na danym przedmiocie, wzbudzana przez świadomość i podlegająca stałej kontroli. W tej sytuacji odbiór bodźców pochodzących z innych przedmiotów jest ograniczony, a przy bardzo silnej koncentracji, nawet wyłączony.

Przy formowaniu się zeznań bardzo ważną właściwością uwagi jest zdolność do jej koncentracji, tj. umiejętność do świadomego i zamierzonego nastawienia się na obserwację zjawiska. Kształtuje się ona wraz z wiekiem (uwaga jest w dużym stopniu uzależniona od indywidualnych zdolności osobniczych, płci, wieku i zainteresowań, a także emocji).

2.2. Zapamiętywanie.

Materiał, aby mógł być później odtworzony, musi zostać zapamiętany. Czas pomiędzy spostrzeganiem a odtwarzaniem może być bardzo różny, od kilku minut do kilkunastu lat. Pierwszym warunkiem dobrego funkcjonowania pamięci jest prawidłowe funkcjonowanie kory mózgowej. Najłatwiej zapamiętujemy te fakty, z którymi wiązały się wzruszenia, którym poświęciliśmy swoją uwagę i te, które możemy kojarzyć z innymi, wcześniej znanymi.

Etap zachowywania w pamięci wcześniej poznanych treści przebiega w dwóch fazach.

- zapamiętywania, czyli mniej lub bardziej świadomego utrwalania osiągniętego w danej chwili doznania,
- przechowywania w pamięci treści informacyjnych. Faza zapamiętywania bardzo silnie związana jest z zapominaniem.

Proces zapamiętywania przebiega w trzech systemach pamięciowych – pamięci ultrakrótkiej, krótkotrwałej i trwałej:

- **Pamięć ultrakrótka (sensoryczna)** cechuje się stosunkowo dużą pojemnością. Rejestruje się tu odebrane informacje niezależnie od procesu uwagi, jednak nie rejestruje się w niej znaczenia tych bodźców. Jest to bufor, przetwarza bodźce przez krótki czas, maksymalnie do 3 sekund, potrzebny do wykonania prostych operacji polegających na wyodrębnieniu cech fizycznych. Mniej więcej po sekundzie pierwotnie zachowana treść ulega usunięciu. Jeśli jakaś informacja ma być dłużej zachowana, to z rejestru sensorycznego musi zostać szybko odczytana i przeniesiona do pamięci krótkotrwałej, gdzie podlega dalszemu przetwarzaniu.
- **Pamięć krótkotrwała** – rejestrujemy dane na okres około 18 sekund i jeśli chcemy przedłużyć przechowywanie ich w pamięci, to należy wciąż je powtarzać (na głos lub w pamięci), co nie oznacza automatycznego przeniesienia tych informacji do pamięci długotrwałej. Aby doszło do przeniesienia tych informacji musi być uwaga. I właśnie od uwagi zależy, czy informacje z rejestru sensorycznego przejdą do pamięci krótkotrwałej.
- **Pamięć długotrwała** – jest nieograniczona, a w zasadzie jest ograniczona jedynie trwaniem życia osoby i odnosi się do przeszłości. Informacje mogą być w zasadzie przechowywane w nieograniczonym czasie, bo w praktyce nie wiadomo, czy ulegają one całkowitemu zapomnieniu. Przechowujemy w niej całą naszą wiedzę, kwestia, czy będziemy potrafili do niej dotrzeć.

W tej pamięci obowiązuje tzw. kod semantyczny, co oznacza, że informacje porządkowane są w układzie znaczeń, tak jak w bibliotekach, np. pamięć proceduralna, deklaratywna, autobiograficzna (odnosi się do własnej przeszłości).

Pamięć autobiograficzna występuje w postaci narracji, czyli historii przedstawiających ciąg zdarzeń, a informacje kodowane są we wszystkich trzech rodzajach kodów – obrazowym, werbalnym i abstrakcyjnym.

Zapamiętywanie uzależnione jest od wielu złożonych czynników:

- rodzaju i typu pamięci,
- indywidualnych przeżyć,
- intensywności myślenia o danym zdarzeniu czy warunków czynienia spostrzeżeń, liczby elementów do zapamiętania. Osoba dokonująca spostrzeżeń nie ma możliwości dokonywania powtórek, nie ma też wpływu na obszerność materiału, jaki powinna zapamiętać.
- intensywność bodźca, czyli jego nasilenie kontrastując z tłem (ważne, czy zapamiętaniu towarzyszy zainteresowanie),
- zaangażowanie emocjonalne – zbyt duże zaangażowanie emocjonalne dezorganizuje uwagę. W przypadkach dużego napięcia uczuciowego, silnego lęku czy złości zdolność zapamiętania ulega przejściowemu zmniejszeniu. Podobnie uczucie niepokoju, rozdrażnienia przygnębienia (tu pamiętamy negatywne emocje).

2.3. Odtwarzanie.

Odtwarzanie przebiega za pomocą:

- **Reprodukcji -** polega na samodzielnym formułowaniu odpowiedzi na pewne pytania, wywoływaniu wyobrażeń dawniej spostrzeganych przedmiotów, bez aktualnego ich spostrzegania. Reprodukcja może mieć charakter niezamierzony (spontaniczny), gdy zjawia się sama przez się, niejako niezależnie od nas, i zamierzony (dowolny), gdy wywołujemy ją aktem woli, np. usiłując przypomnieć sobie okoliczności, o które pyta przesłuchujący. W tej formie odtwarzania wykorzystuje się przede wszystkim tzw. pamięć autobiograficzną, która wiąże się z osobistą przeszłością, dotyczy faktów, które potrafimy zlokalizować czasowo i przestrzennie.
- **Rozpoznawania** – ta forma odtwarzania jest wykorzystywana przede wszystkim w czynności okazania. Polega ona na identyfikacji bodźca aktualnie prezentowanego z zapamiętanym. Pierwotną formą jest rozpoznanie w działaniu, które przejawia się właściwą reakcją na znany bodziec – rozpoznajemy drogę, wiedząc, którędy mamy iść, chociaż nie znamy adresu, nie możemy opisać, jak coś wygląda, ale rozpoznajemy to w otoczeniu. Następnym stopniem rozpoznania jest poczucie, że coś jest nam znane, ale połączone z niemożliwością zidentyfikowania obiektu. Spotykamy kogoś i wiemy, że go znamy, ale nie możemy powiedzieć, w jakich warunkach spostrzegaliśmy go wcześniej. Ostatnim stopniem rozpoznania jest identyfikacja, czyli stwierdzenie tożsamości obiektów – najistotniejsza z punktu widzenia potrzeb procesowych.[169]

Proces formowania się zeznań zależny jest od wielu czynników, w tym od pamięci, ze wszystkimi jej ograniczeniami. Dlatego bardzo istotne znaczenie ma umiejętne wydobywanie informacji od świadka, takie poprowadzenie przesłuchania, które wyeliminuje możliwość integrowania nowej informacji (zawartej np. w pytaniach sugerujących) z dotychczasową wiedzą. Niestety, rzadko kiedy przesłuchujący uświadamiają sobie, że pamięć ludzka jest wybiórcza i nie jest możliwe fotograficzne odtworzenie zapamiętanej rzeczywistości.

3. Przygotowanie do przesłuchania

Przygotowanie do przesłuchania jest bardzo ważną czynnością, która w wielu sytuacjach wpływa na skuteczność przesłuchania, jego poziom, umiejętność zadawania pytań, a jednocześnie eliminuje pominięcie pewnych faktów w trakcie przesłuchania, czy konieczność ponownego przesłuchania. W wielu sytuacjach do przesłuchania przygotowuje się nie tylko przesłuchujący, ale również świadek, który dokładnie obmyśla, w jakim zakresie będzie chciał udzielić odpowiedzi na pytania.

Zgodnie z § 17 ust 1 Wytycznych nr 3 KGP przesłuchanie powinno być poprzedzone przygotowaniem się policjanta do dokonania tej czynności, w szczególności przez:

[169] Zagadnienia określone w podrozdziale 2 „Proces formowania się zeznań" związane ze spostrzeganiem, zapamiętywaniem, odtwarzaniem opracowano na podstawie rozdziału 3 „Proces formowania się zeznań" książki E. Gruza, *Psychologia sądowa dla prawników*, wyd. 2, 2012.

- zapoznanie się z całością materiałów dotyczących przedmiotu przesłuchania oraz osoby przesłuchiwanej - przestudiowanie akt postępowania przygotowawczego i zebranego materiału w sprawie, co pozwoli ustalić na jakie okoliczności należy przesłuchać świadka, czy nie zachodzi potrzeba zapoznania się z jakąś dziedziną prawa, gdy przesłuchanie dotyczy sprawy skomplikowanej świadka, czy wymagającej bardziej szczegółowej wiedzy,
- w razie potrzeby zapoznanie się z topografią miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie stanowiące przedmiot przesłuchania;
- określenie ramowo zakresu zagadnień, do ustalenia których będzie zmierzać przesłuchanie oraz w razie potrzeby przygotowanie pytań, które zamierza się zadać przesłuchiwanemu;
- ustalenie taktyki przesłuchania - poznanie osobowości świadka na tyle, na ile jest to możliwe, ponieważ może być to przydatne do wyboru sposobu przesłuchania,
- ustalenie czasu i miejsca przesłuchania;
- ustalenie, w miarę możliwości, czy w przesłuchaniu powinni brać udział biegli potrzebnych w danym wypadku specjalności, w szczególności: psycholog, psychiatra, lekarz sądowy;
- ustalenie zakresu i sposobu wykorzystania technicznych środków utrwalających przebieg czynności i techniczne przygotowanie miejsca przesłuchania.

Przed przesłuchaniem policjant powinien również sprawdzić, czy:

- nie występują przeszkody wynikające z art. 178 i art. 178 a kpk oraz okoliczności, o których mowa w art. 179 lub art. 180 kpk,
- nie zachodzi potrzeba zachowania w tajemnicy danych umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka i wystąpienia z wnioskiem do prokuratora o wydanie postanowienia, o którym mowa w art. 184 kpk,
- nie zachodzi potrzeba stosowania środków ochrony i pomocy dla świadka oraz osób mu najbliższych, w związku z istnieniem zagrożenia dla ich życia.

Przesłuchanie powinno być czynnością jednorazową, chyba że zostaną ujawnione nowe okoliczności uzasadniające kolejne przesłuchanie tej samej osoby. Każde przesłuchanie powinno odbyć się w miejscu i czasie wskazanym w wezwaniu, bez narażenia wezwanego na zbędne oczekiwanie[170].

[170] §17 ust. 2 i 3 Wytycznych nr 3 KGP w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów

4. Etapy przesłuchania świadka

Po przygotowaniu się do przesłuchania można przejść do poszczególnych etapów przesłuchania. Warunki, zasady i sposób procesowego przesłuchania określone zostały w art. 171 kpk.

4.1. Etap przesłuchania wstępnego

Etap czynności wstępnych ma charakter organizacyjny, orientacyjno-rozpoznawczy, a ma na celu nawiązanie kontaktu z przesłuchiwanym i stworzenie atmosfery sprzyjającej przesłuchaniu świadka. Etap wstępny zawiera sprawdzenie tożsamości, ustalenie niezbędnych danych o osobie i powiadomienie, w jakim charakterze ma uczestniczyć w postępowaniu. Etap ten polega na przeprowadzeniu swobodnej, niezobowiązującej rozmowy ze świadkiem, która ma na celu jego poznanie, przełamanie w nim strachu, uspokojenie, ale także zapoznanie się z osobowością świadka, czy ustalenie innych istotnych elementów, które rzutować mogą na przebieg przesłuchania. Podstawami dobrej komunikacji międzyludzkiej jest nastawienie na słuchanie, życzliwość i otwartość, co ma przede wszystkim duże znaczenie podczas pierwszego kontaktu z przesłuchiwanym. W wielu przypadkach o dalszym prowadzeniu czynności decyduje pierwsze wrażenie, czy sposób potraktowania świadka na przysłowiowe „dzień dobry".[171] Ta rozmowa ma uzmysłowić świadkowi, iż postępowanie przygotowawcze nie jest prowadzone przeciwko niemu, że jest on istotnym źródłem informacji. Przesłuchujący na podstawie przeprowadzonej rozmowy ze świadkiem powinien rozpoznać:

- cechy osobowości świadka,
- stan emocjonalny, poziom umysłowy, kondycję psychiczną i fizyczną,
- czy nie należy przesłuchać świadka w obecności biegłych,
- jak dostosować poziom i rodzaj zadawanych pytań do poziomu świadka,

Etap ten rozpoczynamy od zapytania świadka o imię i nazwisko, ale jeszcze bez sformalizowanego odpytywania o wszystkie niezbędne dane osobowe.[172]

Należy pamiętać, aby rozmowy wstępnej nie rozpoczynać od uprzedzenia świadka o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy z art. 233 kk, ponieważ uprzedzenie już na początku rozmowy może spowodować, że świadek „wystraszy się", powstanie bariera, która uniemożliwi przesłuchanie bądź znacznie je utrudni. Dlatego też najpierw należy przeprowadzić luźną rozmowę.

Przed przesłuchaniem policjant jest obowiązany poinformować świadka o celu przesłuchania.

Następnie etap rozmowy wstępnej wchodzi w **fazę formalną przesłuchania wstępnego.** Przed przesłuchaniem policjant sprawdza dane osobowe przesłuchiwanego na podstawie dowodu osobistego lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość, czyniąc o tym wzmiankę w protokole przesłuchania. Brak dowodu osobistego lub innego dokumentu

[171] E. Gruza, *Psychologia sądowa dla prawników*, LEX Wolters Kulwer 2012, wyd. 2 s. 85
[172] E. Gruza, *Ocena wiarygodności zeznań*….., s.209; Z. Niezgoda *Kryminalistyczne aspekty przesłuchania świadka*, Prokuratura i Prawo nr 2 z 2007 r.

stwierdzającego tożsamość należy również odnotować. Jeżeli tożsamość przesłuchiwanej osoby budzi wątpliwości lub występuje niemożność jej ustalenia, należy w chwili dokonywania czynności procesowej posłużyć się uzyskanymi od przesłuchiwanej osoby danymi, a następnie ustalić jej tożsamość[173].

W protokole z pierwszego przesłuchania świadka odnotowuje się fakt pouczenia o ciążących obowiązkach i przysługujących uprawnieniach. Wręczając świadkowi pisemne pouczenie, o którym mowa w art. 300 kpk, należy równocześnie wyjaśnić zawarte w nim treści w sposób adekwatny do wieku, stanu rozwoju intelektualnego i emocjonalnego zapoznawanego. Przesłuchiwany w protokole z czynności potwierdza odbiór pouczenia. Kopię podpisanego przez pokrzywdzonego, świadka lub podejrzanego pouczenia załącza się do akt głównych postępowania. Świadkowi, który nie włada językiem polskim, policjant wręcza przetłumaczone na język dla niego zrozumiały pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach. Jeżeli tekst obcojęzyczny nie jest dostępny, w protokole z czynności należy odnotować fakt ustnego przetłumaczenia przez tłumacza, pouczając jednocześnie o możliwości żądania doręczenia pisemnego zestawienia uprawnień i obowiązków w języku zrozumiałym dla osoby pouczanej.[174]

Zgodnie z art. 190 kpk, świadek powinien być uprzedzony o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy z art. 233§1 i 1a kk. Przesłuchujący powinien upewnić się, czy świadek zrozumiał treść pouczenia, a jeśli dojdzie do wniosku, że nie zrozumiał, należy mu wytłumaczyć treść tego przepisu oraz grożące mu konsekwencje.

Przesłuchanie rozpoczyna się od zapytania świadka o imię, nazwisko, wiek, zajęcie, karalność za fałszywe zeznania lub fałszywe oskarżenie, stosunek do stron (art. 191§1 kpk). Miejsce zamieszkania świadka ustala się na podstawie dokumentu tożsamości lub pisemnego oświadczenia świadka. Pytania zadawane świadkowi nie mogą zmierzać do ujawienia jego miejsca zamieszkania ani miejsca pracy, chyba że ma to znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

Zgodnie z art. 191§2 kpk świadka należy uprzedzić o treści art. 182 kpk, a o treści art. 183 oraz art. 185 kpk, jeżeli ujawnią się okoliczności objęte tymi przepisami. W przypadku, gdy przebieg przesłuchania świadka zamierzamy rejestrować w formie obrazu lub dźwięku, uprzedzamy go o tym (art. 147§1 kpk). Uprzedzenie to jest konieczne, natomiast nie jest wymagana zgoda zeznającego.

W podanych stadiach przesłuchania funkcjonariusz powinien się zorientować, czy nie ma potrzeby przesłuchania świadka z udziałem lekarza czy psychologa (art.192§2 kpk), a także czy nie należy go poddać oględzinom za jego zgodą określonym w art.194§4 kpk.

4.2. Etap swobodnej wypowiedzi – faza merytoryczna.

Etap swobodnej wypowiedzi (zeznań spontanicznych) jest najważniejszym etapem przesłuchania świadka, bo właśnie podczas tego etapu świadek przedstawia nam okoliczności zdarzenia, którego był świadkiem albo o którym dowiedział się z relacji innych osób. Swobodne zeznanie dostarcza materiałów do formułowania pytań. Etap ten powinien zacząć się

[173] §18 Wytycznych nr 3 KGP w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów
[174] §19 Wytycznych nr 3 KGP... op. cit.

od krótkiego pytania otwartego: „Co Pani/Panu wiadomo w danej sprawie …?". Jest to etap spontanicznych zeznań, więc należy umożliwić świadkowi swobodne wypowiedzenie się, określone celem danej czynności, w trakcie którego nie należy mu przerywać. Jeżeli świadek zaczyna odbiegać od tematu, należy go spokojnie naprowadzić na właściwy tor wypowiedzi, przypominając jednocześnie, co jest celem przesłuchania, a jeśli np. mówi niewyraźnie lub zbyt cicho, to można zwrócić mu uwagę. Podczas spontanicznych zeznań przesłuchujący powinien stworzyć taką atmosferę, w której świadek mógłby swobodnie opowiadać wszystko, co ma związek ze sprawą. Wypowiedź swobodna nie oznacza wypowiedzi dowolnej, lecz wypowiedź mieszczącą się w granicach celu procesu, czyli danej czynności procesowej.

Policjant lub protokolant spisując protokół z przesłuchania przyjmuje dla wypowiedzi osoby przesłuchiwanej formę gramatyczną pierwszej osoby czasu przeszłego i zamieszcza w protokole charakterystyczne określenia lub zwroty użyte przez osobę przesłuchiwaną oraz wzmianki dotyczące szczególnego zachowania się tej osoby[175].

4.3. Etap pytań i odpowiedzi – faza merytoryczna.

Zgodnie z art. 171§1 kpk, po swobodnym wypowiedzeniu się można świadkowi zadawać pytania zmierzające do uzupełnienia (pytania uzupełniające mają na celu uzyskanie dodatkowych informacji o szczegółach pominiętych przez świadka[176]), wyjaśnienia (pytania wyjaśniające stawiane są, gdy w swojej wypowiedzi świadek wyraził się w sposób niejasny lub ogólnikowy, a zeznanie świadka nasuwa pewne trudności interpretacyjne) lub kontroli wypowiedzi (pytania kontrolne zadawane są w celu sprawdzenia prawdziwości zeznań na podstawie spostrzeżeń, tj. np. czas, miejsce, odległość, a także uzyskania informacji o innych źródłach, które mogłyby potwierdzić zeznania świadka).

Zasady dotyczące formułowania pytań:

- indywidualizowane do poziomu, mentalności i możliwości percepcyjnych każdego świadka. Przygotowując pytania przesłuchujący musi wziąć pod uwagę osobowość, charakter, inteligencję świadka, jego wiedzę ogólną, a nawet środowisko, z którego pochodzi,
- formułowane prosto i jasno dla przesłuchiwanego, z uniknięciem używania pojęć wieloznacznych, nieostrych, niezrozumiałych zgodnie z zasadą jedno pytanie - jedna kwestia do wyjaśnienia,
- przesłuchujący powinien zadawać pytania tonem neutralnym, z zachowaniem powagi, bez uszczypliwości, zniecierpliwienia, czy podnoszenia głosu,
- należy eliminować pytania nieostre, wieloznaczne, nie należy zadawać pytań zbędnych, dotyczących spraw nieistotnych z punktu prowadzonego postępowania, a mających jedynie zaspokoić ciekawość przesłuchującego[177],
- unikać złośliwości, ironii, emocji,
- nie wolno zadawać pytań sugerujących treść odpowiedzi (art. 171 § 4 kpk).

[175] §20 ust. 1 Wytycznych nr 3 KGP w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów
[176] B. Hołyst, *Psychologia kryminalistyczna*, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, 2004 s. 940
[177] E. Gruza, *Ocena wiarygodności zeznań*…., s. 220-221

Faza pytań jest co do zasady protokołowaną częścią przesłuchania, która jednocześnie kończy merytoryczną część przesłuchania.

4.4. Etap czynności uzupełniających i końcowych

Etap czynności uzupełniających i końcowych jest ostatnią fazą przesłuchania, podczas której funkcjonariusz:

- zapoznaje świadka ze sporządzonym protokołem, co może odbyć się poprzez podanie protokołu do osobistego odczytania, albo wyjątkowo poprzez odczytanie treści przez funkcjonariusza,
- wprowadza do protokołu ewentualne poprawki i uzupełnienia,
- przedkłada do podpisu protokół przez osoby uczestniczące w czynności,
- poucza świadka o obowiązku zachowania w tajemnicy wiadomości uzyskanych podczas przesłuchania, zgodnie z art. 241 kk,
- poucza o możliwości zwrotu kosztów stawiennictwa,
- dziękuje świadkowi za stawiennictwo i złożenie zeznań.

Każdą stronę protokołu, niezwłocznie po zakończeniu czynności, podpisują wszystkie osoby biorące udział w czynności. Odmowę złożenia podpisu lub przeszkodę w jego złożeniu należy odnotować na końcu protokołu. Jeżeli protokół nie został należycie podpisany bezpośrednio po zakończeniu czynności, brakujące podpisy mogą być złożone później, ze wskazaniem daty ich złożenia i przyczyn opóźnienia[178].

5. DOKUMENTOWANIE ZEZNAŃ ŚWIADKA

5.1. Protokół przesłuchania świadka

Protokół przesłuchania świadka jest podstawową i obligatoryjną formą protokołowania zeznań, o czym mówi art. 143§1 pkt 2 kpk. Jednocześnie art. 148§1 kpk wymienia elementy, które powinien zawierać każdy protokół.

Przy sporządzaniu protokołu przesłuchania świadka należy wziąć pod uwagę następujące kryteria:

- protokół przesłuchania świadka powinien zawierać wypowiedzi świadka spisane w sposób jak najbardziej **dokładny** i odzwierciedlający rzeczywistość, co nie oznacza obowiązku ujęcia w pisemną formę wszystkiego, o czym mówi przesłuchiwany świadek. Do protokołu wciąga się tylko te wypowiedzi, które są związane z prowadzonym postępowaniem,
- protokół powinien być **napisany językiem zrozumiałym,** wulgaryzmy zapisujemy tylko wtedy, gdy wypełniają one znamiona przestępstwa będącego przedmiotem toczącego się postępowania, np. przy przestępstwie znęcania się nad rodziną art. 207 kk,

[178] § 20 ust. 2 i 3 Wytycznych nt 3 KGP w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów

znieważenia funkcjonariusza publicznego art. 226 kk, groźbie karalnej art. 190 kk. Nie należy używać skrótów, z wyjątkiem tych powszechnie znanych,

- treść zeznań należy formułować w pierwszej osobie czasu przeszłego,
- protokół **powinien być czytelny**, może być sporządzony pismem ręcznym, na maszynie lub komputerze, a także powinien charakteryzować się poprawnością ortograficzną, stylistyczną i interpunkcyjną.

Protokół powinien zawierać oprócz wymagań dotyczących treści, również okoliczności dotyczące przebiegu przesłuchania, czy charakterystycznego zachowania się świadka w toku przesłuchania np. w przypadkach widocznego wahania się świadka, gdy świadek długo zastanawia się nad udzieleniem odpowiedzi, odwołuje zeznania, krzyczy, milczy. Protokołu zeznań świadka nie wolno zastępować treścią pism i zapisków (art. 174 kpk). Mogą one natomiast stanowić załącznik do protokołu przesłuchania. W protokole nie wolno również zastępować zapisów treści zeznań odwołaniem się do innych protokołów (art. 148§4 kpk). Protokół powinien zostać przedstawiony do podpisu osobie zeznającej niezwłocznie po złożeniu zeznania, na każdej stronie protokołu przez osoby biorące udział w przesłuchaniu. Jeżeli jednak nie zostanie on podpisany bezpośrednio po zakończeniu czynności, brakujące podpisy mogą zastać złożone później, ze wskazaniem daty ich złożenia i przyczyny opóźnienia (art. 151 § 2 kpk).

W protokole z czynności należy zakreślić wolne miejsca (pola) w sposób uniemożliwiający ich późniejsze wypełnienie. Niedopuszczalne jest wymazywanie, zamazywanie lub czynienie w inny sposób nieczytelnym pierwotnego zapisu w protokole. Tekst błędny należy przekreślić i zastosować przepis art. 151 § 1 k.p.k. Jeżeli protokół został sporządzony pismem ręcznym w sposób mało czytelny lub nieczytelny, należy sporządzić jego odpis pismem maszynowym lub przy wykorzystaniu komputerowego edytora tekstu. Oryginał protokołu i jego odpis po uwierzytelnieniu dołącza się do akt postępowania[179].

5.2. Foniczne i audiowizualne środki utrwalania zeznań świadka.

Oprócz formy protokolarnej przesłuchanie świadka może być również utrwalone za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk, o czym należy przed uruchomieniem urządzenia uprzedzić osoby uczestniczące w czynności (art. 147§1 kpk). Kodeks postępowania karnego dopuszcza rejestrację przebiegu przesłuchania za pomocą urządzeń, jednakże zapis dźwiękowy i jego przekład lub zapis obrazu stają się załącznikami do protokołu, a wtedy protokół przesłuchania świadka można ograniczyć do zapisu najbardziej istotnych oświadczeń osób biorących udział w czynności (art. 147§3 kpk).

Przesłuchanie świadka utrwala się za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk (art. 147§2 kpk), gdy:

- zachodzi niebezpieczeństwo, że przesłuchanie tej osoby nie będzie możliwe w dalszym postępowaniu,
- przesłuchanie następuje w trybie określonym w art. 396 kpk.

[179] § 20 ust. 3-5 Wytycznych nr 3 KGP w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów

Przesłuchanie pokrzywdzonego, o którym mowa w art. 185a i art. 185c, oraz świadka, o którym mowa w art. 185b, utrwala się za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk (art. 147§3 kpk).

Organ procesowy decydując się na utrwalenie przebiegu przesłuchania świadka za pomocą wymienionej aparatury, powinien uwzględnić m.in. wagę prowadzonego postępowania, znaczenie składanych zeznań dla sprawy, osobowość świadka. Utrwalona w ten sposób czynność dokładnie odzwierciedla przebieg przesłuchania, zachowanie się świadka, przesłuchującego i innych osób w niej uczestniczących, stanowi znaczne ułatwienie w ocenie wartości dowodowej tak złożonych zeznań. Strona, obrońca, pełnomocnik i przedstawiciel ustawowy ma prawo otrzymać odpłatnie jedną kopię zapisu obrazu lub dźwięku. Nie dotyczy to przebiegu rozprawy lub innej czynności odbywającej się z wyłączeniem jawności albo czynności w postępowaniu przygotowawczym.

Zapis obrazu lub dźwięku staje się załącznikiem do protokołu. W wypadku ograniczenia protokołu do zapisu najbardziej istotnych oświadczeń osób biorących udział w czynności sporządza się przekład zapisu dźwięku, który również staje się załącznikiem do protokołu.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 stycznia 2017 r. w sprawie utrwalania obrazu lub dźwięku dla celów procesowych w postępowaniu karnym[180] określa rodzaje urządzeń i środków technicznych służących do utrwalania obrazu lub dźwięku dla celów procesowych; sposób przechowywania, odtwarzania i kopiowania zapisu obrazu lub dźwięku; sposób i tryb udostępniania kopii zapisu obrazu lub dźwięku; wysokość opłaty za sporządzenie i przekazanie kopii zapisu obrazu lub dźwięku; zakładanie kont w systemie informatycznym w celu przekazywania kopii zapisu obrazu lub dźwięku.

6. Przesłuchanie małoletniego świadka, jako szczególna forma przesłuchania.

Świadkiem w postępowaniu karnym może być każdy człowiek, bez względu na wiek i stan zdrowia. Młody wiek świadka, a także odbiegający od normy stan zdrowia, także psychicznego, w zasadzie, nie stanowi przeszkody do jego przesłuchania w tym charakterze, a jedynie powinien uświadomić i ukierunkować wykonującego czynność przesłuchania na różne aspekty psychologiczne tej czynności. Odmiennego podejścia psychologicznego wymaga przesłuchanie w charakterze świadka osoby małoletniej, głuchej, niewidomej, nieznającej języka polskiego, w podeszłym wieku czy chorej.

Kodeks postepowania karnego nie przewiduje ograniczeń wiekowych osób przesłuchiwanych. Jednakże w każdym przypadku należy rozważyć indywidualnie, czy osoba nadaje się do występowania w takiej roli z uwagi na tempo rozwojowe, czy umiejętność dokonywania spostrzeżeń. Przed podjęciem decyzji co do wezwania takiego świadka organ procesowy musi się skoncentrować nie na jego wieku, a ocenie, czy osiągnął on taki stopień rozwoju, że ma

[180] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 stycznia 2017 r. w sprawie utrwalania obrazu lub dźwięku dla celów procesowych w postępowaniu karnym (Dz. U. z 2017, poz. 93)

zdolność do zapamiętywania i odtwarzania określonych faktów związanych z popełnieniem przestępstwa.[181]

Specyfika przesłuchania małoletniego świadka jest bardzo złożona. Składanie zeznań przez małoletniego jest bardzo intensywnym przeżyciem, dlatego umiejętność przesłuchania dziecka małoletniego ma bardzo duże znacznie. Już na etapie przygotowania się do przesłuchania należy więcej uwagi poświęcić dokładnym danym o małoletnim, o stopniu jego rozwoju, zainteresowaniach, kontaktowości, wrażliwości itp. Rozmawiając z małoletnim, trzeba pamiętać, że najczęściej jest to jego pierwszy kontakt z organem ścigania, należy więc unikać oschłości, popadania w rutynę, a okoliczności zdarzenia ustalać w sposób umiejętny i taktowny. Najtrudniejszy dla przesłuchującego będzie etap pytań i odpowiedzi, dlatego też powinien on zachować formę swobodnej rozmowy. Pytania muszą być krótkie, jasne i zrozumiałe dla małoletniego. Należy też pamiętać o tym, że dzieci używają innych określeń na pewne zjawiska, niż dorośli. Istotna jest konieczność dostosowania pytań do okresu rozwoju małoletniego, bo różne są jego właściwości. Przesłuchanie osoby małoletniej powinno trwać jak najkrócej.

Zgodnie z art. 171 § 3 kpk przesłuchanie osoby, która nie ukończyła 15 lat, powinno być w miarę możliwości przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub opiekuna faktycznego, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie, np. w grę wchodzi przestępstwo znęcania się nad małoletnim. Przepis ten dotyczy takich osób, które występują w procesie jako świadkowie lub pokrzywdzeni.[182] Natomiast art. 185a i 185b kpk wprowadza regulacje dotyczące szczególnej formy przesłuchania małoletniego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, ponieważ wprowadza dodatkowe wymogi proceduralne, ustanawiając w ten sposób zasadę jednorazowego przesłuchania przez sąd z udziałem biegłego psychologa.[183] Warunki przesłuchania małoletnich dzieci określa art. 185 a – c kpk oraz aktualne Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2020 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a-185c Kodeksu postępowania karnego (Dz.U. 2020 poz. 1691)

Warunki przesłuchania	Tylko raz w toku całego postępowania, z obowiązkową rejestracją audio i wideo przesłuchania (ponowne przesłuchanie jest możliwe w przypadku, gdy wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania lub żąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego). W przyjaznym pokoju przesłuchań. Zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

[181] D. Jagiełło, *Przesłuchanie jako czynność dowodowa*, Monografie Prawnicze, Wydawnictw C.H. Beck, Warszawa 2017 s. 335

[182] J. Skorupka (red) *Kodeks postępowania karnego. Komentarz,* Legalis 2020

[183] I. Bembas, *Jednorazowość sądowego przesłuchania małoletniego świadka w postępowaniu przygotowawczym w trybie art. 185a kpk w:Czynności dochodzeniowo-śledcze i działania operacyjne Policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym,* Materiały pokonferencyjne, pod red. S. Lelentala, J. Kudrelka, I. Nowickiej, Wydawnictwo WSPol. w Szczytnie.

Kto przesłuchuje	Sąd w przyjaznym pokoju przesłuchań na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa.
Kto uczestniczy	Prokurator, obrońca oskarżonego, pełnomocnik pokrzywdzonego – w pokoju technicznym oraz rodzic/opiekun prawny/kurator procesowy/ osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego – w pokoju technicznym lub poczekalni (na podstawie decyzji sędziego).

<table>
<tr><th colspan="2">Przesłuchanie małoletniego, który nie ukończył 15 lat</th></tr>
<tr><td colspan="2">Zgodnie z art. 171§3 kpk, jeżeli przesłuchiwany świadek nie ukończył 15 lat – czynności z jego udziałem, w miarę możliwości powinny być przeprowadzane w obecności przedstawiciela ustawowego lub opiekuna faktycznego, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie.</td></tr>
<tr>
<td>art. 185 a § 1 kpk stanowi, iż przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego w charakterze świadka, który <u>w chwili przesłuchania</u> nie ukończył 15 lat, o przestępstwa określone w rozdziałach:
1. Przestępstwa określone w rozdziale XXIII, tj. przestępstwa p-ko rodzinie i opiece:
- art. 189 kk – pozbawienie wolności
- art. 190 kk – groźba karalna
- art. 191 kk – zmuszanie do określonego zachowania
- art. 192 kk – zabieg leczniczy
- art. 193 kk – naruszenie miru domowego.
2. Przestępstwa określone w rozdziale XXV tj. przestępstwa p-ko wolności seksualnej i obyczajności:
- art. 197 kk – zgwałcenie
- art. 198 kk – wykorzystanie seksualne osoby bezradnej lub niepoczytalnej,
- art. 199 kk – seksualne wykorzystanie zależności
- art. 200 kk – seksualne wykorzystanie małoletniego (pedofilia)
- art. 200 a kk – uwodzenie małoletniego poniżej lat 15 z wykorzystaniem systemu teleinformatycznego (tzw. grooming)
- art. 200 b kk – propagowanie pedofilii
- art. 201 kk - kazirodztwo
- art. 202 kk - pornografia</td>
<td>Art. 185 b kpk stanowi, iż świadka, który <u>w chwili przesłuchania</u> nie ukończył 15 lat, przesłuchuje sąd w warunkach określonych w art. 185 a §1-3 kpk, jeżeli zeznania te mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, w sprawach o:
1. Przestępstwa określone w rozdziale XXV tj. przestępstwa p-ko wolności seksualnej i obyczajności:
- art. 197 kk – zgwałcenie
- art. 198 kk – wykorzystanie seksualne osoby bezradnej lub niepoczytalnej,
- art. 199 kk – seksualne wykorzystanie zależności
- art. 200 kk – seksualne wykorzystanie małoletniego (pedofilia)
- art. 200 a kk – uwodzenie małoletniego poniżej lat 15 z wykorzystaniem systemu teleinformatycznego (tzw. grooming)
- art. 200 b kk – propagowanie pedofilii
- art. 201 kk - kazirodztwo
- art. 202 kk - pornografia
- art. 203 kk - zmuszanie do prostytucji
- art. 204 kk – czerpanie zysku z cudzego nierządu
2. Przestępstwa określone w rozdziale XXVI, tj. przestępstwa p-ko rodzinie i opiece.
- art. 206 kk – bigamia
- art. 207 kk – znęcanie się
- art. 208 kk – rozpijanie małoletniego
- art. 209 kk – niealimentacja</td>
</tr>
</table>

- art. 203 kk - zmuszanie do prostytucji - art. 204 kk – czerpanie zysku z cudzego nierządu 3. **Przestępstwa określone w rozdziale XXVI tj. przestępstwa p-ko rodzinie i opiece.** - art. 206 kk – bigamia - art. 207 kk – znęcanie się - art. 208 kk – rozpijanie małoletniego - art. 209 kk – niealimentacja - art. 210 kk – porzucenie małoletniego albo osoby nieporadnej - art. 211 kk – uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego albo osoby nieporadnej - art. 211 a kk – nielegalna adopcja **lub o przestępstwa z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej.** Przesłuchuje sąd, tylko wówczas, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy i tylko raz, co do zasady (chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub żąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego). Przesłuchanie przeprowadza sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa niezwłocznie, nie później niż w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku.	- art. 210 kk – porzucenie małoletniego albo osoby nieporadnej - art. 211 kk – uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego albo osoby nieporadnej - art. 211 a kk – nielegalna adopcja **lub o przestępstwa z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej.**
Art. 185 a § 4 kpk stanowi, iż małoletniego pokrzywdzonego o przestępstwa ww., który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat, przesłuchuje się, gdy zachodzi uzasadniona obawa że przesłuchanie w innych okolicznościach będzie mieć negatywny wpływ na jego stan psychiczny. Przesłuchanie następuje w warunkach określonych jak w art. 185 a § 1-3. W takim przypadku nie stosuje się art. 185 c kpk.	**Art. 185 b § 2 kpk** W sprawach o przestępstwa wymienione w § 1 małoletniego świadka, który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat, przesłuchuje się w trybie określonym w art. 177 § 1a, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że bezpośrednia obecność oskarżonego przy przesłuchaniu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka lub wywierać negatywny wpływ na jego stan psychiczny. § 3. Przepisów § 1 i 2 nie stosuje się do świadka współdziałającego w popełnieniu czynu zabronionego, o który toczy się postępowanie karne, lub świadka, którego czyn pozostaje w związku z czynem, o który toczy się postępowanie karne.

Załącznik nr 1 – Załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 września 2020 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka w postępowaniu (Dz. U. 2020 r. poz. 1620)

ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
z dnia 14 września 2020 r.
w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach
i obowiązkach świadka w postępowaniu

Załącznik

POUCZENIE O UPRAWNIENIACH I OBOWIĄZKACH ŚWIADKA W POSTĘPOWANIU KARNYM

Jako świadek w postępowaniu karnym posiadasz następujące uprawnienia i obowiązki:

1. Wezwania i sposób przesłuchania

- Jeżeli zostaniesz wezwany/wezwana w charakterze świadka, masz obowiązek stawić się i złożyć zeznania (art. 177 § 1).
- W wyjątkowych sytuacjach (np. gdy należy się obawiać, że obecność oskarżonego mogłaby oddziaływać na Ciebie krępująco) możesz zostać przesłuchany/przesłuchana w drodze wideokonferencji (art. 177 § 1a i art. 390 § 3).
- Jeżeli nie możesz się stawić na wezwanie z powodu choroby, kalectwa lub innej niedającej się pokonać przeszkody, możesz zostać przesłuchany/przesłuchana w miejscu Twojego pobytu (art. 177 § 2).
- Przed rozpoczęciem przesłuchania zostaniesz pouczony/pouczona o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy. W postępowaniu przygotowawczym fakt pouczenia potwierdzasz, podpisując stosowne oświadczenie (art. 190).
- W postępowaniu sądowym przed rozpoczęciem zeznań masz obowiązek złożenia przyrzeczenia, chyba że sąd przy braku sprzeciwu obecnych stron od tego odstąpi. Jeżeli jesteś osobą niemą lub głuchą, przyrzeczenie składasz przez podpisanie tekstu tego przyrzeczenia (art. 187 i art. 188 § 3).

2. Usprawiedliwienie nieobecności

Jeżeli zostałeś/zostałaś wezwany/wezwana do stawiennictwa w charakterze świadka, usprawiedliwienie nieobecności z powodu choroby (gdy pozostajesz na wolności) jest możliwe wyłącznie po przedstawieniu zaświadczenia wystawionego przez lekarza sądowego. Inne zaświadczenie lub zwolnienie jest niewystarczające (art. 117 § 2a). Nieusprawiedliwione niestawiennictwo może spowodować nałożenie na Ciebie kary pieniężnej, zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie lub aresztowanie (art. 285–287).

3. Zwrot kosztów

Na Twój wniosek złożony ustnie do protokołu lub złożony na piśmie, w terminie 3 dni od dnia zakończenia czynności z Twoim udziałem, przysługuje Ci zwrot kosztów stawiennictwa na wezwanie (art. 618a–618e i art. 618k).

4. Przesłuchanie z udziałem biegłego i badania

- Jeżeli istnieje wątpliwość co do Twojego stanu psychicznego, rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania postrzeżeń, możesz być przesłuchany/przesłuchana bez Twojej zgody z udziałem biegłego lekarza lub psychologa, chyba że odmówiłeś/odmówiłaś składania zeznań lub zostałeś/zostałaś od nich zwolniony/zwolniona z powodu relacji łączących Cię z oskarżonym (art. 192 § 2 i 3).
- Jeżeli wyrazisz zgodę, możesz być poddany/poddana oględzinom ciała i badaniu lekarskiemu lub psychologicznemu (art. 192 § 4).
- Jeżeli istnieje potrzeba ograniczenia kręgu osób podejrzanych lub ustalenia wartości dowodowych ujawnionych śladów, mogą zostać pobrane od Ciebie bez Twojej zgody odciski palców, wymaz ze śluzówki policzków, włosy, ślina, próby pisma, zapach. Możesz również zostać sfotografowany/sfotografowana oraz może zostać nagrany Twój głos. W tym samym celu, ale tylko za Twoją zgodą, biegły może zastosować wobec Ciebie środki techniczne mające na celu kontrolę nieświadomych reakcji Twojego organizmu, czyli tak zwany „wykrywacz kłamstw" (art. 192a § 1 i 2).

5. Przesłuchanie w zakresie informacji objętych tajemnicą

- Jeżeli przesłuchanie ma dotyczyć posiadanych przez Ciebie informacji tajnych lub ściśle tajnych, możesz złożyć zeznania dopiero po zwolnieniu Cię przez uprawnionego przełożonego od obowiązku zachowania tajemnicy (art. 179 § 1).
- Jeżeli przesłuchanie ma dotyczyć posiadanych przez Ciebie informacji zastrzeżonych lub poufnych albo objętych tajemnicą zawodową, możesz odmówić zeznań, chyba że sąd lub prokurator zwolni Cię od obowiązku zachowania tajemnicy (art. 180 § 1).
- Jeżeli przesłuchanie ma dotyczyć posiadanych przez Ciebie informacji objętych tajemnicą notarialną, adwokacką, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarską, dziennikarską, statystyczną lub tajemnicą Prokuratorii Generalnej, możesz być przesłuchany/przesłuchana tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu. Decyzję o zezwoleniu na przesłuchanie podejmuje sąd (art. 180 § 2).
- Jeżeli jesteś dziennikarzem, zwolnienie od obowiązku zachowania tajemnicy nie może obejmować identyfikacji autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego podobnego materiału, ani identyfikacji osób, które zastrzegły swoje dane, chyba że chodzi o przestępstwa, wobec których istnieje obowiązek denuncjacji (art. 180 § 3 i 4).
- Jeżeli jesteś osobą, która została zwolniona z obowiązku zachowania tajemnicy, sąd przesłucha Cię na rozprawie z wyłączeniem jawności, chyba że zwolnienie dotyczyło tajemnicy lekarskiej lub medycznej, za zgodą pacjenta lub innego uprawnionego podmiotu (art. 181).
- Nie możesz być przesłuchany/przesłuchana, jeżeli jesteś:

1) obrońcą albo adwokatem lub radcą prawnym udzielającym porady prawnej zatrzymanemu − co do faktów, o których dowiedziałeś/dowiedziałaś się, udzielając porady prawnej (art. 178 pkt 1);
2) duchownym − co do faktów, o których dowiedziałeś się przy spowiedzi (art. 178 pkt 2);
3) mediatorem − co do faktów, o których dowiedziałeś/dowiedziałaś się od oskarżonego lub pokrzywdzonego, prowadząc postępowanie mediacyjne, z wyłączeniem informacji o przestępstwach, wobec których istnieje obowiązek denuncjacji (art. 178a).

6. Odmowa składania zeznań albo odpowiedzi na pytanie

- Możesz odmówić składania zeznań, jeżeli jesteś osobą najbliższą dla oskarżonego (np. małżonkiem, rodzicem, dzieckiem, osobą pozostającą we wspólnym pożyciu lub w stosunku przysposobienia). Prawo to przysługuje Ci również po ustaniu małżeństwa lub przysposobienia (art. 182 § 1 i 2).
- Możesz odmówić składania zeznań również wtedy, gdy w innej sprawie jesteś oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem (art. 182 § 3).
- Możesz odmówić odpowiedzi na pytanie, jeżeli odpowiedź mogłaby narazić Ciebie lub osobę dla Ciebie najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (art. 183 § 1).
- Możesz żądać, aby rozprawa była niejawna, jeżeli treść zeznań mogłaby narazić Ciebie lub osobę dla Ciebie najbliższą na hańbę (art. 183 § 2).
- Jeżeli przysługuje Ci prawo do odmowy składania zeznań, możesz z niego skorzystać do chwili rozpoczęcia pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym; zeznanie poprzednio przez Ciebie złożone nie może wówczas służyć za dowód ani być odtworzone. Ujawnione natomiast będą protokoły oględzin Twojego ciała sporządzone w postępowaniu karnym (art. 186 § 1 i 2).
- Posiadanie prawa do odmowy składania zeznań nie zwalnia Cię z obowiązku stawiennictwa na wezwanie prowadzącego postępowanie (art. 177 § 1).

7. Zwolnienie od złożenia zeznań lub odpowiedzi na pytanie

- Możesz zostać zwolniony od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytanie, jeżeli pozostajesz z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym (art. 185).
- Wniosek o zwolnienie od złożenia zeznania możesz złożyć do chwili rozpoczęcia pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym; zeznanie poprzednio przez Ciebie złożone nie może wówczas służyć za dowód ani być odtworzone (art. 186 § 1).

8. Przesłuchanie świadka, który nie ukończył 15 lat

- Jeżeli nie ukończyłeś/ukończyłaś 15 lat i jesteś pokrzywdzonym w sprawie o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub przestępstwo przeciwko wolności, przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności lub przestępstwo przeciwko rodzinie i opiece, możesz zostać przesłuchany/przesłuchana w charakterze świadka, ale tylko raz i tylko przez sąd, w odpowiednio przystosowanym, przyjaznym pokoju. Przesłuchanie jest nagrywane. W przesłuchaniu może

wziąć udział wskazana przez Ciebie osoba dorosła, jeżeli nie ograniczy to swobody Twojej wypowiedzi. Tylko wyjątkowo możesz być przesłuchany/przesłuchana ponownie (art. 185a § 1–3 i art. 185d).

- Jeżeli nie ukończyłeś/ukończyłaś 15 lat i posiadasz istotne informacje w sprawie o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności lub przeciwko rodzinie i opiece, możesz zostać przesłuchany/przesłuchana, ale tylko raz i tylko przez sąd, w odpowiednio przystosowanym, przyjaznym pokoju. Przesłuchanie jest nagrywane. W przesłuchaniu może wziąć udział wskazana przez Ciebie osoba dorosła, jeżeli nie ograniczy to swobody Twojej wypowiedzi. Tylko wyjątkowo możesz być przesłuchany/przesłuchana ponownie. Ten sposób przeprowadzenia przesłuchania nie będzie miał zastosowania, jeżeli współdziałałeś/współdziałałaś w popełnieniu czynu zabronionego, o który toczy się postępowanie karne, lub jeżeli popełniony przez Ciebie czyn pozostaje w związku z czynem, o który toczy się postępowanie karne (art. 185b § 1 i 3 oraz art. 185d).

9. Przesłuchanie świadka pokrzywdzonego w wyniku zgwałcenia

Jeżeli jesteś pokrzywdzonym w sprawie o przestępstwo zgwałcenia albo wykorzystania seksualnego, możesz być przesłuchany/przesłuchana w charakterze świadka, ale tylko raz i tylko przez sąd, w odpowiednio przystosowanym, przyjaznym pokoju. Przesłuchanie jest nagrywane. W przesłuchaniu może wziąć udział wskazana przez Ciebie osoba dorosła, jeżeli nie ograniczy to swobody Twojej wypowiedzi. W razie potrzeby ponownego przesłuchania, co może nastąpić tylko w wyjątkowych przypadkach, na Twój wniosek przesłuchanie zostanie przeprowadzone w drodze wideokonferencji. Na Twój wniosek sąd zapewnia również, aby biegły psycholog biorący udział w przesłuchaniu był osobą tej samej płci co Ty, chyba, że będzie to utrudniać postępowanie (art. 185c i art. 185d).

10. Przesłuchanie małoletniego świadka, który ukończył 15 lat

- Jeżeli jesteś małoletni, ale ukończyłeś/ukończyłaś 15 lat i jesteś pokrzywdzonym w sprawie o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub przestępstwo przeciwko wolności, przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności lub przestępstwo przeciwko rodzinie i opiece, możesz zostać przesłuchany/przesłuchana w charakterze świadka, ale tylko raz i tylko przez sąd, w odpowiednio przystosowanym, przyjaznym pokoju, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wywrzeć negatywny wpływ na Twój stan psychiczny. Przesłuchanie jest nagrywane. W przesłuchaniu może wziąć udział wskazana przez Ciebie osoba dorosła, jeżeli nie ograniczy to swobody Twojej wypowiedzi. Tylko wyjątkowo możesz być przesłuchany/przesłuchana ponownie (art. 185a § 4 i art. 185d).
- Jeżeli jesteś małoletni, ale ukończyłeś/ukończyłaś 15 lat i posiadasz informacje w sprawie o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności lub przeciwko rodzinie i opiece, a zachodzi obawa, że bezpośrednia obecność oskarżonego przy przesłuchaniu mogłaby oddziaływać krępująco na Twoje zeznania, zostaniesz przesłucha-

ny/przesłuchana w drodze wideokonferencji. Ten sposób przeprowadzenia przesłuchania nie będzie miał zastosowania, jeżeli współdziałałeś/współdziałałaś w popełnieniu czynu zabronionego, o który toczy się postępowanie karne, lub jeżeli popełniony przez Ciebie czyn pozostaje w związku z czynem, o który toczy się postępowanie karne (art. 185b § 2 i 3).

11. Dane osobowe świadka

- Twoich danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy, a także numeru telefonu, telefaksu ani adresu poczty elektronicznej nie ujawnia się w aktach sprawy. Zamieszcza się je w odrębnym załączniku wyłącznie do wiadomości organu prowadzącego postępowanie i ujawnia się tylko wyjątkowo (art. 148a).
- Jeżeli istnieje niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach Twojego lub Twoich najbliższych, można zachować w tajemnicy także okoliczności umożliwiające ujawnienie Twojej tożsamości. Do czasu zamknięcia przewodu sądowego przed sądem pierwszej instancji, możesz wystąpić do sądu z wnioskiem o uchylenie tej decyzji (art. 184 – tak zwany świadek anonimowy).
- Pytania zadawane Ci w trakcie przesłuchania nie mogą zmierzać do ujawnienia Twojego miejsca zamieszkania ani miejsca pracy, chyba że ma to znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 191 § 1b).

12. Ochrona i pomoc dla świadka

- W razie zagrożenia dla życia lub zdrowia Twojego lub Twoich najbliższych możesz otrzymać ochronę Policji na czas czynności procesowej, a jeżeli stopień zagrożenia jest wysoki, możecie otrzymać ochronę osobistą lub pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu. Wniosek o udzielenie ochrony należy skierować do komendanta wojewódzkiego Policji, za pośrednictwem organu prowadzącego postępowanie albo sądu (art. 1–17 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. z 2015 r. poz. 21)).
- Ty i Twoi najbliżsi możecie otrzymać bezpłatną pomoc psychologiczną w Sieci Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przestępstwem (art. 43 § 8 pkt 2a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 523 i 568).

13. Pełnomocnik

- Jeżeli wymagają tego Twoje interesy w toczącym się postępowaniu, możesz ustanowić pełnomocnika, którym może być adwokat lub radca prawny. Jeżeli wykażesz, że nie stać Cię na pełnomocnika, sąd może na Twój wniosek wyznaczyć pełnomocnika z urzędu (art. 87 § 2 i art. 88 § 1).
- Sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może odmówić udziału w postępowaniu ustanowionego przez Ciebie pełnomocnika, jeżeli uzna, że nie wymaga tego obrona Twoich interesów (art. 87 § 3).

14. Przesłuchanie przez konsula

Jeżeli przebywasz za granicą, możesz być przesłuchany/przesłuchana przez konsula. Przesłuchanie może się odbyć tylko wtedy, gdy wyrazisz na to zgodę. W takim przypadku nie stosuje się przepisów o obowiązku stawiennictwa i konsekwencji z tym związanych czy też przepisów pozwalających na przesłuchanie w drodze wideokonferencji, przepisów o ochronie świadka, przepisów o udziale w przesłuchaniu innych osób, jak biegły lekarz czy psycholog (art. 26 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne (Dz. U. z 2020 r. poz. 195 i 1086)).

Pamiętaj, że jeżeli przedstawione pouczenie wydaje Ci się niejasne lub niepełne, masz prawo żądać od prowadzącego postępowanie dodatkowych, szczegółowych informacji o Twoich uprawnieniach i obowiązkach.

Masz obowiązek złożenia w aktach sprawy oświadczenia potwierdzającego otrzymanie niniejszego pouczenia.

Załącznik nr 2 – wyciąg z Wytycznych nr 3 KGP z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (rozdz. 2, 4 i 5)

WYTYCZNE nr 3
Komendanta Głównego Policji
z dnia 30 sierpnia 2017 r.
w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych
przez policjantów

/wyciąg/

Rozdział 2 - Przyjmowanie zawiadomienia o przestępstwie, prowadzenie postępowania sprawdzającego i wykonywanie czynności procesowych w niezbędnym zakresie dla zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem

§ 4. 1. Ustne zawiadomienie o przestępstwie powinno być przyjęte od każdej osoby, która w tym celu przybyła do jednostki organizacyjnej Policji, zwanej dalej „jednostką Policji", również wtedy, gdy inna jednostka Policji lub inny organ ścigania jest właściwy miejscowo lub rzeczowo do prowadzenia postępowania przygotowawczego, zwanego dalej „postępowaniem".
2. Policjant może odstąpić od sporządzenia protokołu przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie, jeżeli okoliczności przytoczone w oświadczeniu osoby, o której mowa w ust. 1, podczas swobodnego wypowiadania się, o którym mowa w art. 171 § 1 k.p.k., jednoznacznie wskazują na brak znamion czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2016 r. poz. 1137, z późn. zm.3)), zwanej dalej „k.k.", lub są wysoce nieprawdopodobne albo zbyt ogólnikowe, aby dać podstawę do przeprowadzenia postępowania sprawdzającego. Osobę, w miarę możliwości, poucza się o dalszym sposobie jej postępowania, np. o możliwości wytoczenia procesu cywilnego, złożenia skargi do innego uprawnionego organu, zawiadomienia właściwego organu o utracie dokumentu. W takiej sytuacji policjant sporządza notatkę urzędową, którą pozostawia się bez biegu. Protokół należy jednak sporządzić, jeżeli osoba zawiadamiająca, po jej pouczeniu, zażąda jego sporządzenia.
3. Policjant przyjmujący od pokrzywdzonego zawiadomienie o przestępstwie w sprawach o przestępstwa określone w art. 197-199 k.k., powinien ograniczyć się do uzyskania od niego najważniejszych faktów i dowodów, którymi w szczególności mogą być dane dotyczące daty i miejsca popełnienia przestępstwa, dane identyfikujące sprawcę, w tym jego opis, dane świadków i dokumentacja medyczna będąca w dyspozycji pokrzywdzonego (art. 185c § 1 k.p.k.).
4. Policjant kierując się wskazówkami zawartymi w wytycznych Prokuratora Generalnego z dnia 18 grudnia 2015 r. dotyczących zasad postępowania w sprawach o przestępstwa zgwałcenia nr PG VII G 012/58/15, może przyjąć zawiadomienie o przestępstwie od pokrzywdzo-

nego w sprawie o przestępstwo określone w art. 197 k.k., jeżeli nie jest możliwe osobiste przyjęcie tego zawiadomienia przez prokuratora.
5. W przypadku przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności stosuje się „Procedury postępowania Policji z osobą, która doświadczyła przemocy seksualnej".
6. Podczas przyjmowania zawiadomienia o przestępstwie od pokrzywdzonego, może być obecna osoba przez niego wskazana, jeżeli nie uniemożliwia to przeprowadzenia czynności albo nie utrudnia jej w istotny sposób, co wynika z przepisu art. 299a k.p.k. Osobą tą w szczególności może być osoba najbliższa, przedstawiciel instytucji lub organizacji społecznej wspierającej ofiary przestępstw.
7. O obecności osoby wskazanej przez pokrzywdzonego decyduje policjant przeprowadzający czynność. Fakt odmowy dopuszczenia obecności tej osoby w czynności odnotowuje się w protokole z czynności.
8. W związku z tym, iż zgodnie z art. 304a k.p.k., jednocześnie z przyjęciem ustnego zawiadomienia o przestępstwie można osobę zawiadamiającą przesłuchać w charakterze świadka, należy pamiętać o zastrzeżonej w art. 171 § 3 k.p.k. obecności przedstawicieli ustawowych lub faktycznych opiekunów podczas przyjmowania zawiadomień o przestępstwach i przesłuchiwaniu w charakterze świadków małoletnich w wieku do 15 lat, a także o wyłącznej kompetencji sądu do przesłuchiwania w charakterze świadków małoletnich w wieku do 15 lat pokrzywdzonych przestępstwami popełnionymi z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub przestępstwami kwalifikowanymi z rozdziałów XXIII, XXV i XXVI k.k. (art. 185a § 1 i 2 oraz art. 185b § 1 k.p.k.), a także pokrzywdzonych przestępstwami określonymi w art. 197–199 k.k. (art. 185c § 2 k.p.k.).
9. Jeżeli o przestępstwie zawiadamia osoba małoletnia, która nie ukończyła jeszcze 17 lat, należy tę osobę najpierw zapoznać z treścią art. 233, art. 234 i art. 238 k.k., z uprzedzeniem nie o odpowiedzialności karnej za naruszenie tych przepisów (za składanie fałszywych zeznań, fałszywe oskarżenie lub fałszywe zawiadomienie przestępstwie), lecz o konsekwencjach prawnych ich naruszenia przewidzianych w art. 6 u.p.n.
10. Protokół przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie od osoby niewładającej językiem polskim sporządza się zawsze z udziałem tłumacza, a od osoby głuchej, niemej lub głuchoniemej – z udziałem tłumacza języka migowego (daktylologa). Należy jednak zaznaczyć, że zgodnie z art. 204 § 1 pkt 1 k.p.k., można bez udziału daktylologa przyjąć od osoby głuchej lub niemej zawiadomienie o przestępstwie w formie pisemnej, a także przesłuchać taką osobę wyłącznie na piśmie.
11. Jeżeli nie można sporządzić protokołu przyjęcia zawiadomienia o przestępstwie wobec niemożności dostatecznie komunikatywnego porozumienia się z zawiadamiającym z powodu jego specyficznego stanu psychofizycznego albo nieznajomości języka polskiego, przy jednoczesnej niemożności natychmiastowego sprowadzenia tłumacza – policjant sporządza jedynie notatkę urzędową wskazującą taki powód i zawierającą opis informacji na temat zgłaszanego przestępstwa, jakie udało się uzyskać. Na podstawie danych zawartych w notatce urzędowej Policja podejmuje odpowiednie czynności.
12. W przypadku, o którym mowa w ust. 11, protokół można spisać w odpowiednim do okoliczności terminie późniejszym, na który należy wezwać osobę zawiadamiającą o przestępstwie, jeżeli potrzeba jego sporządzenia nadal występuje.

13. Nie sporządza się protokołu przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie, jeżeli zawiadomienie zostało złożone na piśmie. Uzupełnienie danych zawartych w takim zawiadomieniu może nastąpić przez przesłuchanie w charakterze świadka osoby zawiadamiającej.
14. Na wniosek pokrzywdzonego składającego zawiadomienie o przestępstwie, wydaje mu się nieodpłatnie potwierdzenie złożenia zawiadomienia, zawierające dane wymienione w art. 304b k.p.k. Z uprawnienia tego może także skorzystać pełnomocnik, przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której stałą pieczą pokrzywdzony pozostaje, a w myśl art. 52 k.p.k., w przypadku śmierci pokrzywdzonego, do złożenia wniosku są uprawnione osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu. O prawie tym należy pokrzywdzonego lub innych uprawnionych pouczyć.

§ 5. 1. W razie otrzymania zawiadomienia o przestępstwie ściganym na wniosek, należy uzyskać taki wniosek od podmiotu uprawnionego do jego złożenia. W przypadku, gdy pokrzywdzony nie jest osobą fizyczną, wniosek należy uzyskać od organu uprawnionego do działania w jego imieniu.
2. W myśl art. 51 k.p.k., w przypadkach określonych w tym przepisie, do złożenia wniosku o ściganie jest uprawniony przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której stałą pieczą pokrzywdzony pozostaje, a w myśl art. 52 k.p.k. w przypadku śmierci pokrzywdzonego do złożenia wniosku są uprawnione osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu, a w wypadku ich braku lub nieujawnienia – prokurator, który działa z urzędu.
3. Wniosek o ściganie może być złożony ustnie do protokołu lub na piśmie, przy czym k.p.k. nie wymaga żadnej szczególnej formy tego pisma. Nie jest wystarczające samo zawiadomienie o przestępstwie złożone przez pokrzywdzonego, jeżeli nie zawiera wyraźnego żądania ścigania sprawcy. W takim przypadku należy uzyskać wyraźne oświadczenie pokrzywdzonego, czy składa wniosek o ściganie, które może być zamieszczone w protokole przesłuchania pokrzywdzonego w charakterze świadka albo w odrębnym protokole przyjęcia wniosku o ściganie.
4. Wniosek o ściganie można przyjąć także od osoby, która nie ukończyła 18 lat, jeśli osoba ta nabyła pełną zdolność do czynności prawnych przez zawarcie małżeństwa, chociażby nawet małżeństwo zostało unieważnione.
5. Jeżeli pokrzywdzona osoba dorosła nie jest ubezwłasnowolniona chociażby częściowo, ale z okoliczności faktycznych wynika, że nie składa wniosku o ściganie dlatego, że z uwagi na zaburzenia psychiczne może nie rozumieć swojej sytuacji prawnej, Policja powinna wystąpić do sądu opiekuńczego o ustanowienie kuratora w tym zakresie. Należy również wystąpić do sądu opiekuńczego z wnioskiem o wydanie zarządzenia zastępującego wniosek o ściganie, jeśli przedstawiciel ustawowy lub opiekun małoletniego pokrzywdzonego nie chce złożyć wniosku o ściganie i przez to narusza jego dobro, albo jest sprawcą danego przestępstwa.

§ 6. 1. W postępowaniu sprawdzającym, o którym mowa w art. 307 k.p.k., mogą być wykonywane w szczególności następujące czynności:
1) skierowanie do odpowiedniej instytucji pisemnego żądania udzielenia w wyznaczonym terminie informacji o określonym fakcie lub zdarzeniu;
2) przyjęcie od przedstawiciela pokrzywdzonej instytucji lub organu kontroli pisemnych lub ustnych i udokumentowanych w notatce urzędowej uzupełniających informacji;

3) zażądanie od zawiadamiającego przedstawienia w wyznaczonym terminie dodatkowych dokumentów albo informacji, niezbędnych dla prawidłowej oceny zdarzenia;
4) uzyskanie od osoby pokrzywdzonej kopii posiadanej przez tę osobę dokumentacji medycznej, istotnej dla oceny zdarzenia, którego dotyczy zawiadomienie o przestępstwie, w szczególności skierowania do szpitala, innego podmiotu leczniczego lub osoby wykonującej zawód medyczny, skierowania na badania diagnostyczne i konsultacje, zaświadczenia, orzeczenia, opinii lekarskiej, karty przebiegu ciąży oraz karty informacyjnej z leczenia szpitalnego;
5) skierowanie do prokuratora wniosku o wystąpienie do odpowiedniego podmiotu leczniczego o udostępnienie dokumentacji medycznej istotnej dla oceny zdarzenia, którego dotyczy zawiadomienie o przestępstwie, w szczególności dokumentacji medycznej indywidualnej wewnętrznej w postaci historii zdrowia i choroby oraz historii choroby, pod warunkiem, że potrzeba dostępu jest związana z celem prowadzonego postępowania;
6) skierowanie do prokuratora wniosku o wystąpienie do odpowiedniej instytucji o udostępnienie informacji o określonym fakcie lub zdarzeniu;
7) skierowanie do właściwej instytucji żądania przeprowadzenia kontroli w określonym zakresie.
2. W postępowaniu sprawdzającym, uzupełnienia informacji zawartych w zawiadomieniu o przestępstwie przez przesłuchanie w charakterze świadka osoby zawiadamiającej powinno się dokonać raz, chyba że przed wydaniem postanowienia kończącego to postępowanie osoba zawiadamiająca sama zgłosi zamiar uzupełnienia swoich zeznań lub taka potrzeba pojawi się w związku z informacjami nadesłanymi w trybie określonym w art. 307 § 1 k.p.k. albo innymi czynnościami podjętymi na podstawie danych zawartych w zawiadomieniu o przestępstwie.
3. Wskazane jest podejmowanie decyzji o wszczęciu lub odmowie wszczęcia postępowania przed upływem terminu określonego w art. 307 § 1 k.p.k., bowiem jeśli zawiadamiający o przestępstwie lub pokrzywdzony ujawniony w trakcie postępowania sprawdzającego nie otrzymają informacji o decyzji, co do wszczęcia postępowania w ciągu sześciu tygodni od złożenia zawiadomienia – mogą wystąpić z zażaleniem na opieszałość organu ścigania.
4. Policja nie jest obowiązana do zawiadamiania prokuratora o rozpoczęciu postępowania sprawdzającego. Nadzór prokuratora nad tym postępowaniem ma więc zasadniczo charakter następczy i polega na zatwierdzaniu wydanego przez Policję postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego, zgodnie z art. 325e § 2 k.p.k. Może to być jednak nadzór bieżący, jeśli prokurator w trybie art. 326 § 1 k.p.k. zawiadomi o wdrożeniu nadzoru bieżącego organ Policji prowadzący postępowanie sprawdzające.
5. W postępowaniu sprawdzającym policjant nie może wykraczać poza ustalenia, które są niezbędne do podjęcia decyzji, co do wszczęcia lub odmowy wszczęcia postępowania i nie może realizować żadnego z jego celów określonych w art. 297 § 1 k.p.k. Jeżeli występuje jedna z okoliczności wyłączających ściganie i wymienionych w art. 17 § 1 k.p.k. lub art. 151 ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 2016 r. poz. 2137, z późn. zm.4)), nie przeprowadza się postępowania sprawdzającego, a gdy już podjęto czynności w tym postępowaniu – należy je niezwłocznie zakończyć.
6. Jeżeli w toku postępowania sprawdzającego okaże się, że czyn będący przedmiotem tego postępowania stanowi tylko wykroczenie, wydaje się postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania i podejmuje dalsze czynności w trybie przewidzianym dla wykroczeń, według

procedury ustalonej w ustawie z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2016 r. poz. 1713 i 1948 oraz z 2017 r. poz. 708, 962 i 966). W tym celu należy wykonać uwierzytelnione odpisy materiałów postępowania sprawdzającego i po uprawomocnieniu się postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania, przekazać do właściwej miejscowo komórki organizacyjnej jednostki Policji prowadzącej sprawy o wykroczenia.
7. W razie potrzeby weryfikowania informacji o przestępstwie uzyskanej z innego źródła, niż zawiadomienie o przestępstwie, np. własnych informacji Policji nasuwających przypuszczenie popełnienia przestępstwa lub doniesień prasowych, sprawdzeń dokonuje się przede wszystkim przez wykonanie odpowiednich czynności, także operacyjno-rozpoznawczych.
8. Nie wydaje się postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania, jeżeli postępowanie sprawdzające, które nie dostarczyło podstaw do wszczęcia postępowania, podjęto na podstawie zawiadomienia anonimowego. Jeżeli anonimowe zawiadomienie złożone bezpośrednio do Policji dotyczyło przestępstwa, dla którego właściwą formą postępowania jest dochodzenie – sporządza się notatkę urzędową uzasadniającą odstąpienie od jego wszczęcia. Kopię tej notatki należy dostarczyć prokuratorowi, jeśli to on przekazał Policji anonimowe zawiadomienie.
9. Notatkę, o której mowa w ust. 8, można także sporządzić w przypadku zakończonych negatywnym wynikiem sprawdzeń w trybie określonym w art. 307 § 5 k.p.k. własnych informacji Policji nasuwających przypuszczenie popełnienia przestępstwa.

§ 7. 1. Policjant jest obowiązany wykonywać polecenia i wytyczne prokuratora obecnego podczas dokonywania czynności, o których mowa w art. 308 § 1 k.p.k., w zakresie dotyczącym przebiegu tych czynności, przy czym w razie uznania takiej potrzeby może zwrócić się do prokuratora o potwierdzenie wydanych poleceń lub wytycznych w odręcznej notatce urzędowej.
2. Wykonywane w trybie art. 17 § 2 k.p.k. czynności zabezpieczające ślady i dowody przestępstwa nie mogą polegać na przesłuchaniu w jakimkolwiek charakterze osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa.
3. Nie jest konieczne wydawanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów w dochodzeniu prowadzonym po uprzednim wykonaniu czynności niecierpiących zwłoki w trybie art. 308 § 2 k.p.k. Jeżeli natomiast w toku dalszego dochodzenia okaże się, że zarzut postawiony w trybie art. 308 § 2 k.p.k. jest niezasadny wobec danej osoby, to należy wydać, podlegające zatwierdzeniu przez prokuratora, postanowienie o umorzeniu dochodzenia wobec tej osoby na podstawie art. 322 k.p.k., który odnosi się wprost do śledztwa, ale przez art. 325a k.p.k. normuje także umarzanie dochodzenia.

§ 8. 1. W razie otrzymania zawiadomienia o przestępstwie ściganym z oskarżenia prywatnego, Policja na podstawie art. 488 § 1 k.p.k., przyjmując na żądanie pokrzywdzonego ustną lub pisemną skargę o przestępstwie ściganym z oskarżenia prywatnego, dąży do uzyskania informacji, o których mowa w art. 487 k.p.k.
2. Policja na podstawie art. 488 § 1 k.p.k., zabezpiecza dowody przestępstwa ściganego z oskarżenia prywatnego, w szczególności przez dokonanie oględzin, zatrzymania rzeczy lub danych informatycznych, lub przeszukania.

3. Po przyjęciu skargi, o której mowa w ust. 1, Policja przesyła ją do właściwego sądu dołączając dowody, jeśli zaistniała potrzeba ich zabezpieczenia. O przesłaniu skargi zawiadamia się pokrzywdzonego.
4. Jeżeli skarga dotyczy sprawy osób podlegających orzecznictwu sądów wojskowych, Policja występuje z wnioskiem do prokuratora o przekazanie skargi właściwemu prokuratorowi do spraw wojskowych.
5. Jeżeli Policja przeprowadziła czynności dowodowe na polecenie sądu wydane na podstawie art. 488 § 2 k.p.k. – do materiałów przekazywanych sądowi załącza się materiały z czynności przeprowadzonych w trybie art. 308 k.p.k., jeżeli były dokonywane.
6. Jeżeli wystąpią okoliczności, o których mowa w pkt 4 i 5 wytycznych nr PG VII G 021/42/15Prokuratora Generalnego z dnia 9 września 2015 r. w sprawie udziału prokuratora w sprawach o przestępstwa prywatnoskargowe, kopię skargi, o której mowa w ust. 1, należy niezwłocznie przesłać prokuratorowi z wnioskiem o rozważenie podjęcia decyzji w przedmiocie wszczęcia postępowania z urzędu.
7. Jeżeli w toku postępowania wszczętego w sprawie o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego okaże się, że czyn będący przedmiotem postępowania jest przestępstwem ściganym z oskarżenia prywatnego, Policja występuje do prokuratora z zawierającym uzasadnienie wnioskiem o kontynuowanie ścigania z urzędu z uwagi na wymagający tego interes społeczny, albo umorzenie postępowania, gdy interes społeczny nie wymaga objęcia tego przestępstwa ściganiem z urzędu.

§ 9. 1. W sprawach karnych związanych z pomocą prawną dla państwa obcego, Policja dokonuje czynności dowodowych tylko na polecenie prokuratora lub sądu.
2. Na polecenie prokuratora lub sądu Policja dokonuje doręczeń i ustaleń oraz sprawdzeń w administrowanych zbiorach danych, przestrzegając następujących zasad:
1) czynności dokonuje się w zakresie wskazanym przez prokuratora lub sąd;
2) czynności dokonuje się poza zwykłą kolejnością spraw wpływających do jednostki Policji lub komórki organizacyjnej jednostki Policji;
3) dokumenty powinny być, w miarę możliwości, sporządzane pismem maszynowym lub za pomocą komputerowego edytora tekstu oraz opatrzone pieczęcią urzędową; w treści pism nie używa się skrótów nazw aktów prawnych i nazw własnych, w szczególności nazw instytucji lub organów.
3. W przypadku polecenia dokonania sprawdzeń i ustaleń w zbiorach danych, których administratorem jest organ inny niż Policja, informuje się pisemnie prokuratora lub sąd o braku możliwości wykonania polecenia, wskazując właściwy organ.
4. Skierowany do Policji wniosek o udział w czynnościach przedstawiciela zagranicznego organu ścigania, bez rozpatrzenia przekazuje się niezwłocznie właściwemu prokuratorowi lub sądowi.
5. Jeżeli policjant uzna, że w prowadzonym przez niego postępowaniu zachodzi konieczność dokonania za granicą czynności lub uzyskania niezbędnego materiału dowodowego, zwraca się pisemnie do prokuratora o wystąpienie z wnioskiem o udzielenie pomocy prawnej w tej sprawie. W piśmie należy podać informacje, o których mowa w § 260 ust. 2 regulaminu prokuratury, w szczególności należy przytoczyć, w miarę możliwości, dane personalne oraz adresy podejrzanych i świadków, z których udziałem mają być przeprowadzone czynności,

określić zwięźle stan faktyczny sprawy ze wskazaniem kwalifikacji prawnej czynu którego postępowanie dotyczy, wskazać czynności wraz z uzasadnieniem konieczności ich przeprowadzenia.
6. W piśmie, o którym mowa w ust. 5, można także zamieścić wniosek o dopuszczenie do obecności podczas czynności dokonywanej za granicą, policjanta prowadzącego postępowanie lub innego policjanta.
7. W razie istnienia okoliczności, o których mowa w art. 607a k.p.k., z zastrzeżeniem przepisu art. 607b k.p.k., Policja zwraca się pisemnie do prokuratora o wystąpienie do właściwego sądu okręgowego o wydanie europejskiego nakazu aresztowania. W piśmie, poza uzasadnieniem, należy zamieścić informacje niezbędne do sporządzenia europejskiego nakazu aresztowania, określone w załączniku do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 lutego 2012 r. w sprawie określenia wzoru europejskiego nakazu aresztowania (Dz. U. poz. 266).
8. W razie istnienia okoliczności, o których mowa w art. 589b i art. 589c k.p.k., Policja zwraca się pisemnie do właściwego miejscowo prokuratora o wystąpienie do Prokuratora Generalnego o powołanie wspólnego zespołu śledczego w drodze porozumienia z właściwym organem państwa obcego. W piśmie tym, poza uzasadnieniem, należy zamieścić informacje przewidziane w art. 589b § 3 k.p.k. oraz zalecane we wzorze załączonym do rezolucji Rady z dnia 26 lutego 2010 r. w sprawie wzoru umowy o powołaniu wspólnego zespołu dochodzeniowo-śledczego (JIT) (Dz. Urz. UE C 70 z 19.03.2010, str. 1).

Rozdział 4 Czynności dowodowe – objaśnienia ogólne

§ 14. W razie zmiany formy postępowania z dochodzenia w śledztwo, przeprowadzonych czynności nie powtarza się. Należy jednak dokonać czynności, które nie były wymagane w dochodzeniu.

§ 15. 1. W śledztwie powierzonym w całości lub w określonym zakresie oraz dochodzeniu powierzonym Policji, złożone przez strony, ich obrońców i pełnomocników wnioski o przeprowadzenie określonych dowodów rozpatruje policjant, jeżeli prokurator na podstawie art. 311 § 5 k.p.k. nie zastrzegł tego do osobistego wykonania. W dochodzeniu wszczętym przez Policję wnioski rozpatruje policjant prowadzący postępowanie.
2. W śledztwie powierzonym w całości lub w określonym zakresie oraz dochodzeniu powierzonym Policji, złożone przez strony, ich obrońców i pełnomocników wnioski o dopuszczenie do udziału w czynnościach, policjant przekazuje do rozpatrzenia nadzorującemu postępowanie prokuratorowi. W dochodzeniu wszczętym przez Policję, z zastrzeżeniem przepisu art. 317 § 2 k.p.k., wnioski rozpatruje policjant prowadzący postępowanie.

§ 16. 1. Czynności należy przeprowadzać w sposób powodujący jak najmniejsze uciążliwości dla stron, z dbałością o zapewnienie ochrony ich interesów przy jednoczesnym poszanowaniu ich godności. Przy każdej czynności z udziałem małoletniego, policjant powinien kierować się przede wszystkim jego dobrem.
2. Podczas każdej czynności z udziałem pokrzywdzonego, może być obecna osoba przez niego wskazana, jeżeli jej obecność nie uniemożliwia przeprowadzenia czynności albo nie utrudnia jej w istotny sposób. Zalecenia wskazane w § 4 ust. 6 i 7 stosuje się odpowiednio.

3. Niedopuszczalne jest równoczesne prowadzenie w jednym pomieszczeniu czynności w tej samej lub w innej sprawie w obecności osoby podejrzanej lub podejrzanego, jeżeli nie jest to konieczne z uwagi na rodzaj czynności.

§ 17. 1. Przesłuchanie powinno być poprzedzone przygotowaniem się policjanta do dokonania tej czynności, w szczególności przez:
1) zapoznanie się z całością materiałów dotyczących przedmiotu przesłuchania oraz osoby przesłuchiwanej;
2) w razie potrzeby zapoznanie się z topografią miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie stanowiące przedmiot przesłuchania;
3) określenie ramowo zakresu zagadnień, do ustalenia których będzie zmierzać przesłuchanie oraz w razie potrzeby przygotowanie pytań, które zamierza się zadać przesłuchiwanemu;
4) ustalenie taktyki przesłuchania;
5) ustalenie czasu i miejsca przesłuchania;
6) ustalenie, w miarę możliwości, czy w przesłuchaniu powinni brać udział biegli potrzebnych w danym wypadku specjalności, w szczególności: psycholog, psychiatra, lekarz sądowy;
7) ustalenie zakresu i sposobu wykorzystania technicznych środków utrwalających przebieg czynności i techniczne przygotowanie miejsca przesłuchania.
2. Przesłuchanie powinno być jednorazowe, chyba że zostaną ujawnione nowe okoliczności uzasadniające kolejne przesłuchanie tej samej osoby.
3. Każde przesłuchanie powinno odbyć się w miejscu i czasie wskazanym w wezwaniu, bez narażania wezwanego na zbędne oczekiwanie.

§ 18. 1. Przed przesłuchaniem policjant sprawdza dane osobowe przesłuchiwanego na podstawie dowodu osobistego lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość, czyniąc o tym wzmiankę w protokole przesłuchania. Brak dowodu osobistego lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość należy również odnotować.
2. Jeżeli tożsamość przesłuchiwanej osoby budzi wątpliwości lub występuje niemożność jej ustalenia, należy w chwili dokonywania czynności procesowej posłużyć się uzyskanymi od przesłuchiwanej osoby danymi, a następnie ustalić jej tożsamość.

§ 19. 1. Przed przesłuchaniem policjant jest obowiązany poinformować każdą osobę przesłuchiwaną o celu przesłuchania.
2. W protokole z pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego, podejrzanego lub świadka odnotowuje się fakt ich pouczenia o ciążących obowiązkach i przysługujących uprawnieniach.
3. Wręczając pokrzywdzonemu lub podejrzanemu albo świadkowi pisemne pouczenie, o którym mowa w art. 300 k.p.k., należy równocześnie wyjaśnić zawarte w nim treści w sposób adekwatny do wieku, stanu rozwoju intelektualnego i emocjonalnego zapoznawanego. Przesłuchiwany w protokole z czynności potwierdza odbiór pouczenia. Kopię podpisanego przez pokrzywdzonego, świadka lub podejrzanego pouczenia załącza się do akt głównych postępowania.
4. Pokrzywdzonemu i podejrzanemu oraz świadkowi, który nie włada językiem polskim, policjant wręcza przetłumaczone na język dla niego zrozumiały pouczenie o uprawnieniach

i obowiązkach. Jeżeli tekst obcojęzyczny nie jest dostępny, w protokole z czynności należy odnotować fakt ustnego przetłumaczenia przez tłumacza, pouczając jednocześnie o możliwości żądania doręczenia pisemnego zestawienia uprawnień i obowiązków w języku zrozumiałym dla osoby pouczanej.
5. Powołanie biegłego do udziału w przesłuchaniu wymaga wydania postanowienia, chyba że jego udział w tej czynności ma związek z uprzednio wydaną opinią. Biegły może zadawać przesłuchiwanemu pytania oraz udzielać odpowiedzi na pytania przesłuchującego.
6. Pytania zadawane przez biegłego i inne osoby uczestniczące w przesłuchaniu powinny być protokołowane ze wskazaniem osoby zadającej pytania. Pytania zadawane przez przesłuchującego mogą być protokołowane, zwłaszcza gdy dotyczą kwestii kluczowych dla wyjaśnienia okoliczności zdarzenia będącego przedmiotem postępowania.

§ 20. 1. Policjant lub protokolant spisując protokół z przesłuchania przyjmuje dla wypowiedzi osoby przesłuchiwanej formę gramatyczną pierwszej osoby czasu przeszłego i zamieszcza w protokole charakterystyczne określenia lub zwroty użyte przez osobę przesłuchiwaną oraz wzmianki dotyczące szczególnego zachowania się tej osoby.
2. Każdą stronę protokołu, niezwłocznie po zakończeniu czynności, podpisują wszystkie osoby biorące udział w czynności. Odmowę złożenia podpisu lub przeszkodę w jego złożeniu należy odnotować na końcu protokołu. Jeżeli protokół nie został należycie podpisany bezpośrednio po zakończeniu czynności, brakujące podpisy mogą być złożone później, ze wskazaniem daty ich złożenia i przyczyn opóźnienia.
3. W protokole z czynności należy zakreślić wolne miejsca (pola) w sposób uniemożliwiający ich późniejsze wypełnienie.
4. Niedopuszczalne jest wymazywanie, zamazywanie lub czynienie w inny sposób nieczytelnym pierwotnego zapisu w protokole. Tekst błędny należy przekreślić i zastosować przepis art. 151 § 1 k.p.k.
5. Jeżeli protokół został sporządzony pismem ręcznym w sposób mało czytelny lub nieczytelny, należy sporządzić jego odpis pismem maszynowym lub przy wykorzystaniu komputerowego edytora tekstu. Oryginał protokołu i jego odpis po uwierzytelnieniu dołącza się do akt postępowania.

§ 21. 1. Przebieg czynności utrwalony za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk, jak również przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie przesłuchania świadka na odległość, na żądanie osoby w niej uczestniczącej należy odtworzyć bezpośrednio po jej dokonaniu i fakt ten odnotować w protokole czynności.
2. Jeżeli podczas przesłuchania policjant odtwarza osobie przesłuchiwanej przebieg innej czynności utrwalonej na nośniku, okazuje nagranie obrazu i dźwięku, zdjęcie lub inne przedmioty albo odczytuje protokoły z czynności lub ich fragmenty, w protokole przesłuchania zamieszcza stosowną wzmiankę o tym, ze wskazaniem sposobu, w jaki nastąpiło odtworzenie lub okazanie.
3. Nośniki, na których utrwalono obraz lub dźwięk dla celów procesowych, zgodnie z § 8 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 stycznia 2017 r. w sprawie utrwalania obrazu lub dźwięku dla celów procesowych w postępowaniu karnym (Dz. U. poz. 93), przed dołączeniem do akt postępowania zabezpiecza się przed ich uszkodzeniem.

§ 22. 1. Protokół z czynności sporządza się w jednym egzemplarzu, chyba że przepis szczególny stanowi o większej liczbie egzemplarzy.
2. Kopie protokołów, jeżeli zostały sporządzone, można włączyć do akt głównych postępowania sprawdzającego, przygotowawczego lub akt kontrolnych albo akt wyłączonych z postępowania.
3. Kopie mogą być przekazane osobom, o których mowa w art. 156 § 5 k.p.k., a także policjantowi lub pracownikowi Policji prowadzącym czynności służbowe w ramach zwierzchniego nadzoru służbowego, kontroli lub innego badania akt postępowania przygotowawczego lub sprawdzającego.
4. Gdy obowiązek spisania protokołu nie wynika z art. 143 § 1 k.p.k. lub przepisu szczególnego, dopuszczalne jest sporządzenie notatki urzędowej. Notatka urzędowa może stanowić wyłącznie źródło informacji o dowodzie lub informację o czynnościach dokonywanych przez policjanta.
5. Nie sporządza się notatek urzędowych stanowiących relacje o przebiegu i wynikach czynności utrwalonych w protokole.
6. Notatka urzędowa powinna zawierać:
1) stopień, imię i nazwisko policjanta sporządzającego oraz nazwę jednostki Policji lub komórki organizacyjnej jednostki Policji;
2) datę i miejsce sporządzenia;
3) numer sprawy, do jakiej notatka została sporządzona;
4) dane identyfikujące osoby, których notatka dotyczy;
5) stwierdzenie okoliczności, których notatka dotyczy;
6) podpis sporządzającego.

§ 23. 1. Zgodę osoby badanej na przeprowadzenie badań, o których mowa w art. 192a § 2 k.p.k., odbiera się na piśmie i dołącza do dokumentacji z przeprowadzonego badania.
2. W razie dokonywania w dochodzeniu czynności, o których mowa w art. 192a § 1 i 2 k.p.k., przed usunięciem z akt sprawy i zniszczeniem pobranego lub utrwalonego materiału zbędnego dla postępowania, policjant prowadzący postępowanie i policjant prowadzący czynności operacyjno-rozpoznawcze w tej sprawie dokonują analizy zgromadzonej dokumentacji w celu potwierdzenia definitywnego wyeliminowania z kręgu osób podejrzanych osoby, od której pobrano lub utrwalono materiał. W przedmiocie usunięcia i zniszczenia policjant wydaje zarządzenie.
3. W śledztwie powierzonym Policja występuje do prokuratora z pisemnym wnioskiem o wydanie zarządzenia o usunięciu z akt sprawy i zniszczeniu pobranego lub utrwalonego materiału zbędnego dla postępowania.
4. Zarządzenie, o którym mowa w ust. 2, wydaje się albo z wnioskiem, o którym mowa w ust. 3, występuje się niezwłocznie po wykorzystaniu materiału i uznaniu jego zbędności dla postępowania.

§ 24. 1. Świadka, osobę mu towarzyszącą, o której mowa w art. 618d k.p.k., biegłego, tłumacza oraz specjalistę niebędącego funkcjonariuszem organów procesowych, policjant poucza o prawie zgłoszenia do protokołu lub na piśmie, w terminie zawitym 3 dni od dnia zakończe-

nia czynności wniosku o zwrot należności, o których mowa w art. 618a, art. 618b, art. 618d oraz art. 618f-618h k.p.k. oraz o skutkach niezachowania terminu na jego zgłoszenie.
2. Policjant udostępnia uprawnionym, o których mowa w ust. 1, formularze pomocne w realizacji ich uprawnienia.
3. Policjant wydaje postanowienie w przedmiocie kosztów stawiennictwa osób, o których mowa w ust. 1, oraz przyznania biegłemu lub specjaliście niebędącemu funkcjonariuszem organów procesowych wynagrodzenia za wykonaną pracę i zwrotu poniesionych wydatków niezbędnych do wydania opinii biegłego.
4. Podejmując decyzję o przyznaniu biegłemu należności, policjant ocenia, czy opinia jest pełna i jasna oraz sporządzona w sposób rzetelny, a nadto czy jest oparta na prawidłowych przesłankach i czy jest zgodna z zasadami logicznego rozumowania. Wynagrodzenie biegłego może ulec obniżeniu, jeżeli opinia jest wadliwa, niezgodna z postanowieniem policjanta lub została złożona ze znacznym nieusprawiedliwionym opóźnieniem.
W szczególnie uzasadnionych wypadkach, jeżeli opinia jest w sposób rażący wadliwa, nierzetelna lub niezgodna z postanowieniem policjanta albo została złożona z rażącym opóźnieniem, lub biegły uchyla się od jej złożenia, policjant może wydać postanowienie o nieprzyznaniu biegłemu należności.
5. Policjant powinien wydać postanowienie w przedmiocie kosztów postępowania także w innych przypadkach niż określone w ust. 3, jeżeli kwota należności wnioskowana przez uprawnionego różni się od kwoty należności przyznanej w wyniku merytorycznej lub formalno-rachunkowej kontroli dokumentów będących dowodami potwierdzającymi jej powstanie.
6. Nie jest wymagane wydanie postanowienia w przedmiocie kosztów postępowania, jeżeli kwota należności jest określona w przepisach wykonawczych (np. ryczałty) lub została wcześniej uzgodniona z podmiotem uprawnionym do jej otrzymania (np. umowa przechowania).
7. Na postanowienia, o których mowa w ust. 3 i 5, przysługuje zażalenie do prokuratora właściwego do sprawowania nadzoru nad postępowaniem prowadzonym przez Policję, co wynika z przepisu art. 626a k.p.k.

Rozdział 5 Przesłuchanie świadka

§ 25. 1. Jeżeli podczas przesłuchania policjant stwierdzi niebezpieczeństwo niemożności przesłuchania świadka na rozprawie, niezwłocznie po zakończeniu czynności zwraca się do prokuratora prowadzącego lub nadzorującego postępowanie pisemnie lub w innej formie uzgodnionej przez kierownika jednostki Policji i kierownika nadzorującej prokuratury, o wystąpienie do sądu z wnioskiem o przesłuchanie.
2. Jeżeli podczas przesłuchania policjant powezmie wątpliwości, o których mowa w art. 192 § 2 k.p.k., przerywa przesłuchanie świadka, czyniąc o tym wzmiankę w protokole i zwraca się do prokuratora z wnioskiem o zarządzenie przesłuchania przy udziale biegłego lekarza lub psychologa.
3. Wniosek, o którym mowa w ust. 2, powinien zawierać określenie sprawy i osoby, której dotyczy oraz wskazanie okoliczności faktycznych uzasadniających wnioskowaną czynność.

§ 26. Przed pierwszym przesłuchaniem policjant poucza świadka o jego uprawnieniach i obowiązkach określonych w art. 177–192a k.p.k. oraz dostępnych środkach ochrony i pomocy dla świadka oraz osób mu najbliższych, o których mowa w ustawie z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. z 2015 r. poz. 21).

§ 27. 1. Przed lub podczas przesłuchania świadka policjant sprawdza, czy:
1) nie występują przeszkody wynikające z art. 178 i art. 178a k.p.k. albo okoliczności, o których mowa w art. 179 lub art. 180 k.p.k.;
2) nie zachodzi potrzeba zachowania w tajemnicy danych umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka i wystąpienia z wnioskiem do prokuratora o wydanie postanowienia, o którym mowa w art. 184 § 1 k.p.k., a także zastosowania trybu określonego w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania o zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka oraz sposobu postępowania z protokołami zeznań tego świadka (Dz. U. z 2016 r. poz. 1869);
3) nie zachodzi potrzeba stosowania środków ochrony i pomocy dla świadka oraz osób mu najbliższych, w związku z istnieniem zagrożenia dla ich życia lub zdrowia.

§ 28. 1. Przy wszystkich czynnościach z udziałem świadka, należy przestrzegać procedur zapewniających zachowanie w tajemnicy miejsca jego zamieszkania lub miejsca pracy, w szczególności pytania zadawane świadkowi nie mogą zmierzać do ujawnienia tych miejsc, chyba że ma to znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy albo przeprowadzający czynność stosownie do przepisu art. 148a § 4 k.p.k. odstąpił w całości lub w części od anonimizacji tych danych. Szczegółowy sposób postępowania w tymi danymi określają przepisy art. 148a k.p.k.
2. W przypadku odstąpienia od anonimizacji danych, o których mowa w art. 148a § 4 k.p.k., policjant wydaje zarządzenie, które doręcza się świadkowi.
3. Okoliczności, o których mowa w art. 148a § 4 pkt 1 k.p.k., powinny wynikać z niebudzących wątpliwości materiałów zgromadzonych w sprawie.
4. Przesłanka, o której mowa w art. 148a § 4 pkt 3 k.p.k., może zaistnieć w szczególności wtedy, gdy postępowanie nie dotyczy czynu z użyciem przemocy, lub groźby karalnej.
5. Mając na uwadze przepis art. 148a k.p.k., należy każdorazowo rozważać potrzebę zamieszczenia w postanowieniach, zarządzeniach, protokołach i innych dokumentach danych dotyczących miejsca zamieszkania lub miejsca pracy świadka i pokrzywdzonego.
6. Przy wszystkich czynnościach z udziałem świadka, o którym mowa w art. 184 § 1 k.p.k., należy ze szczególną starannością przestrzegać procedur zapewniających zachowanie w tajemnicy wizerunku, głosu, danych osobowych oraz innych informacji lub okoliczności, które mogłyby umożliwić ujawnienie jego tożsamości osobom nieupoważnionym. Do przesłuchania tego świadka ma zastosowanie przepis art. 184 § 3 k.p.k.

§ 29. 1. Policjant odnotowuje w protokole przesłuchania decyzję świadka, co do składania lub odmowy składania zeznań na podstawie art. 182 k.p.k. Prawo świadka, o którym mowa w art. 182 k.p.k., przysługuje tylko w takim zakresie, w jakim zeznania te miałyby dotyczyć podejrzanego będącego osobą najbliższą dla świadka i wskazanego przez świadka w oświadczeniu o korzystaniu z prawa odmowy zeznań.

2. Policjant odnotowuje w protokole przesłuchania uchylenie się świadka na podstawie art. 183 § 1 k.p.k. od odpowiedzi na pytania. Z gwarancji przewidzianej w art. 183 § 1 k.p.k. może korzystać także osoba najbliższa, która jest uprawniona do odmowy zeznań na podstawie art. 182 k.p.k., ale z tego prawa nie korzysta.
3. Jeżeli świadek wnosi o zwolnienie go od zeznania w całości lub od odpowiedzi na konkretne pytania na podstawie art. 185 k.p.k., wniosek złożony ustnie należy odnotować w protokole przesłuchania wraz z decyzją dotyczącą zwolnienia. Wniosek złożony na piśmie dołącza się do protokołu przesłuchania, a w treści protokołu przesłuchania należy umieścić adnotację o decyzji dotyczącej przedmiotowego zwolnienia.

§ 30. W sprawach o przestępstwa, o których mowa w art. 185a § 1, art. 185b § 1 i art. 185c § 1 k.p.k., Policja zwraca się do prokuratora prowadzącego lub nadzorującego postępowanie pisemnie lub w innej formie uzgodnionej przez kierownika jednostki Policji i kierownika nadzorującej prokuratury, o wystąpienie do sądu z wnioskiem o przesłuchanie w trybie pilnym pokrzywdzonego lub świadka. Policja występuje do prokuratora także w przypadku potrzeby dokonania w tych sprawach okazania lub konfrontacji.

Załącznik nr 3 – wzór europejskiego nakazu ochrony stanowiący załącznik do Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 stycznia 2015 r. w sprawie określenia wzoru europejskiego nakazu ochrony (Dz. U. 2015 r. poz. 123).

ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
z dnia 13 stycznia 2015 r.
w sprawie określenia wzoru europejskiego nakazu ochrony

Załącznik

WZÓR
EUROPEJSKI NAKAZ OCHRONY

Informacje zamieszczone w niniejszym formularzu należy traktować z zachowaniem należytej poufności.
Państwo wydające:
Państwo wykonujące:

a) Informacje o osobie podlegającej ochronie:
Nazwisko:
Imię (imiona):
Nazwisko rodowe lub poprzednie (jeżeli dotyczy):
Płeć:
Obywatelstwo:
Numer w systemie ewidencji ludności lub numer ubezpieczenia społecznego (jeżeli jest dostępny):
Data urodzenia:
Miejsce urodzenia:
Adresy/miejsca pobytu:
– państwie wydającym:
– w państwie wykonującym:
– w innym miejscu:
Język lub języki, które dana osoba rozumie (jeżeli są znane):
Czy osoba podlegająca ochronie otrzymała bezpłatną pomoc prawną w państwie wydającym (jeżeli można uzyskać
taką informację bez dokonywania dalszych ustaleń)?
□ Tak.
□ Nie.
□ Nie wiadomo.
W przypadku gdy osoba podlegająca ochronie jest małoletnia lub ubezwłasnowolniona, informacje dotyczące opiekuna
lub przedstawiciela danej osoby:
Nazwisko:
Imię (imiona):

Nazwisko rodowe lub poprzednie (jeżeli dotyczy):
Płeć:
Obywatelstwo:
Adres służbowy:

b) Osoba podlegająca ochronie postanowiła zamieszkać lub już mieszka w państwie wykonującym albo postanowiła przebywać lub już przebywa w wykonującym państwie członkowskim.
Data, od której osoba podlegająca ochronie planuje mieszkać lub przebywać w państwie wykonującym (jeżeli jest
znane):
Okres(y) pobytu (jeżeli są znane):

c) Czy osobie podlegającej ochronie lub osobie stwarzającej zagrożenie udostępniono jakiekolwiek urządzenia techniczne w celu wykonania środka ochrony:
□ Tak; proszę zamieścić krótki opis wykorzystanych urządzeń:
□ Nie.

d) Właściwy organ, który wydał europejski nakaz ochrony:
Oficjalna nazwa:
Pełny adres:
Nr tel.: (numer kierunkowy państwa) (numer kierunkowy miejscowości) (numer)
Nr faksu: (numer kierunkowy państwa) (numer kierunkowy miejscowości) (numer)
Dane osoby (osób) kontaktowej(-wych)
Nazwisko:
Imię (imiona):
Funkcja (stanowisko/stopień służbowy):
Nr tel.: (numer kierunkowy państwa) (numer kierunkowy miejscowości) (numer)
Nr faksu: (numer kierunkowy państwa) (numer kierunkowy miejscowości) (numer)
Adres poczty elektronicznej (jeżeli znany):
Języki, w których można się komunikować:

e) Opis środka ochrony, na podstawie którego wydany został europejski nakaz ochrony:
Środek został przyjęty w dniu (data: w formacie dd-mm-rrrr):
Środek ochrony stał się wykonalny w dniu (data: w formacie dd-mm-rrrr):
Sygnatura decyzji dotyczącej środka ochrony (jeżeli jest dostępna):
Organ, który przyjął środek ochrony:

f) Streszczenie faktów i opis okoliczności, w tym w stosownym przypadku kwalifikacja przestępstwa, które doprowadziły do nałożenia środka ochrony, o którym mowa w lit. e powyżej:

g) Informacje o zakazach lub ograniczeniach nałożonych za pomocą środka ochrony na osobę stwarzającą zagrożenie:
– Charakter zakazu(-zów) lub ograniczenia(-eń) (można zaznaczyć więcej niż jeden punkt):
 zakaz przebywania w niektórych lokalizacjach, miejscach lub określonych obszarach, na których mieszka lub które odwiedza osoba podlegająca ochronie;
– jeśli zaznaczyli Państwo to pole, proszę dokładnie wskazać, w których lokalizacjach, miejscach lub określonych obszarach nie wolno przebywać osobie stwarzającej zagrożenie:
 zakaz lub ograniczenie wszelkich form kontaktu z osobą podlegającą ochronie, w tym kontaktów telefonicznych, elektronicznych, korespondencyjnych, faksowych czy innych;
– jeśli zaznaczyli Państwo to pole, proszę przedstawić odpowiednie informacje:
 zakaz lub ograniczenie zbliżania się do osoby podlegającej ochronie na odległość mniejszą niż określona;
– jeśli zaznaczyli Państwo to pole, proszę dokładnie wskazać, na jaką odległość osoba stwarzająca zagrożenie może zbliżyć się do osoby podlegającej ochronie:
– Proszę wskazać, jaki okres ważności ma(ją) powyższy(-sze) zakaz(y) lub ograniczenie(-nia) nałożone na osobę stwarzającą zagrożenie:
– Określenie wymiaru sankcji (jeżeli ma zastosowanie) w razie naruszenia zakazu lub ograniczenia:

h) Informacje o osobie stwarzającej zagrożenie, na którą nałożono zakaz(y) lub ograniczenie(-nia) wymienione w lit. g:

Nazwisko:
Imię (imiona):
Nazwisko rodowe lub poprzednie (jeżeli dotyczy):
Pseudonim(y) (jeżeli dotyczy):
Płeć:
Obywatelstwo:
Numer w systemie ewidencji ludności lub numer ubezpieczenia społecznego (jeżeli jest dostępny):
Data urodzenia:
Miejsce urodzenia:
Adresy/miejsca pobytu:
– w państwie wydającym:
– w państwie wykonującym:
– w innym miejscu:
Język lub języki, które dana osoba rozumie (jeżeli są znane):
Proszę podać następujące informacje, jeżeli są dostępne:
– Rodzaj i numer dokumentu(-tów) tożsamości danej osoby (dowodu osobistego, paszportu):
Czy osoba stwarzająca zagrożenie otrzymała bezpłatną pomoc prawną w państwie wydającym (jeżeli można uzyskać taką informację bez dokonywania dalszych ustaleń)?
 Tak.
 Nie.
 Nie wiadomo.

i) Inne okoliczności, które mogłyby mieć wpływ na ocenę niebezpieczeństwa potencjalnie zagrażającego osobie podlegającej ochronie (informacje fakultatywne):

j) Inne przydatne informacje (takie jak, w razie dostępności i konieczności, informacje o innych państwach, gdzie podjęto uprzednio środki ochrony w odniesieniu do tej samej osoby podlegającej ochronie):

k) Proszę wypełnić:

 wyrok, w rozumieniu art. 2 decyzji ramowej 2008/947/WSiSW, został już przekazany innemu państwu członkowskiemu

– Jeśli zaznaczyli Państwo to pole, proszę podać dane kontaktowe właściwego organu, któremu przekazano wyrok:

 decyzja w sprawie środków nadzoru, w rozumieniu art. 4 decyzji ramowej 2009/829/WSiSW, została już przekazana innemu państwu członkowskiemu

– Jeśli zaznaczyli Państwo to pole, proszę podać dane kontaktowe właściwego organu, któremu przekazano decyzję w sprawie środków nadzoru;

Podpis w imieniu organu wystawiającego europejski nakaz ochrony lub podpis przedstawiciela tego organu potwierdzający zgodność treści nakazu z prawdą:
Imię i nazwisko:
Funkcja (stanowisko/stopień służbowy):
Data:
Sygnatura akt (jeżeli znana):
Pieczęć urzędowa (jeżeli dotyczy):

Załącznik nr 4 – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2020 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a–185c Kodeksu postępowania karnego

ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
z dnia 28 września 2020 r.
w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a–185c Kodeksu postępowania karnego

Na podstawie art. 185d § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 30, 413, 568, 1086 i 1458) zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. Rozporządzenie określa:
1) sposób przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a–185c ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, zwanego dalej „przesłuchaniem”;
2) warunki, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia przeznaczone do przeprowadzania przesłuchania.
2. Ilekroć w rozporządzeniu jest mowa o:
1) ustawie – rozumie się przez to ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego;
2) świadku – rozumie się przez to również pokrzywdzonego przesłuchiwanego w charakterze świadka.

§ 2. Jeżeli świadek jest małoletnim, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, planowane pora i czas przesłuchania uwzględniają potrzeby wynikające z jego wieku, potrzebę nawiązania z nim kontaktu przez biegłego psychologa przed przystąpieniem do przesłuchania oraz potrzebę ewentualnych przerw w prowadzonej czynności.

§ 3. 1. Przed rozpoczęciem przesłuchania biegły psycholog przeprowadza ze świadkiem wstępną rozmowę w pokoju przesłuchań w celu nawiązania z nim kontaktu, ustalenia indywidualnych potrzeb świadka oraz w razie potrzeby obniżenia poziomu lęku i niepokoju świadka.
2. Przed rozpoczęciem przesłuchania sędzia, w miarę potrzeby w uzgodnieniu z biegłym psychologiem ustala, czy obecność osoby, o której mowa w art. 51 § 2 ustawy, albo osoby pełnoletniej wskazanej przez pokrzywdzonego, o której mowa w art. 185a § 2 i art. 185c § 2 ustawy w pokoju przesłuchań podczas przesłuchania może ograniczać swobodę wypowiedzi świadka.

§ 4. 1. Przed rozpoczęciem przesłuchania małoletniego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, lub osoby cierpiącej na upośledzenie umysłowe, a także w innych przypadkach uzasadnionych stanem emocjonalnym lub właściwościami osobistymi świadka, sędzia, prokurator, obrońca i pełnomocnik pokrzywdzonego mogą uzgodnić z biegłym psychologiem

sposób formułowania zadawanych świadkowi pytań, w szczególności dotyczących sfery intymnej.
2. Przed rozpoczęciem przesłuchania, sędzia informuje o sposobie prowadzenia przesłuchania, określonym w niniejszym rozporządzeniu osoby, o których mowa w § 3 ust. 2.
3. Jeżeli świadek jest małoletnim, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, lub osobą cierpiącą na upośledzenie umysłowe, a także w innych przypadkach uzasadnionych stanem emocjonalnym lub właściwościami osobistymi, biegły psycholog w miarę potrzeby udziela sędziemu pomocy w wyjaśnieniu w sposób zrozumiały dla świadka zasad przesłuchania, w tym prawa odmowy składania zeznań, o ile prawo to świadkowi przysługuje, obowiązku mówienia prawdy oraz faktu utrwalania czynności w formie zapisu na nośnikach.

§ 5. 1. Na potrzeby prowadzenia przesłuchania wyodrębnia się pokój przesłuchań i pokój techniczny.
2. Wielkość pokoju przesłuchań powinna umożliwiać swobodne przeprowadzenie przesłuchania świadka przez sędziego z udziałem biegłego psychologa, tłumacza, jeżeli został powołany oraz w obecności osób, o których mowa w § 3 ust. 2.
3. Pokój techniczny może być:
1) pomieszczeniem przylegającym do pokoju przesłuchań i oddzielonym od niego lustrem obserwacyjnym albo
2) pomieszczeniem połączonym z pokojem przesłuchań za pomocą środków technicznych umożliwiających przeprowadzenie przesłuchania na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku – w takim przypadku pokój techniczny może znajdować się w innym budynku niż pokój przesłuchań.
4. Wielkość pokoju technicznego powinna umożliwiać swobodny udział w przesłuchaniu prokuratorowi, obrońcy, pełnomocnikowi pokrzywdzonego oraz swobodną obecność osobom, o których mowa w § 3 ust. 2, jeżeli ich obecność w pokoju przesłuchań mogłaby ograniczać swobodę wypowiedzi świadka. W pokoju technicznym przebywa również protokolant.
§ 6. Pokój przesłuchań może znajdować się w siedzibie sądu albo poza jego siedzibą, w szczególności w siedzibie prokuratury, Policji, instytucji państwowej lub samorządowej lub podmiotu, do którego zadań należy pomoc małoletnim lub ofiarom przestępstwa zgwałcenia, albo w siedzibie innego podmiotu, o ile posiada on pokój przesłuchań spełniający warunki określone w niniejszym rozporządzeniu.

§ 7. 1. Jeżeli warunki lokalowe to umożliwiają:
1) pokój przesłuchań znajdujący się w budynku sądu, prokuratury lub Policji posiada odrębne wejście lub zlokalizowany jest w taki sposób, aby dojście do niego nie prowadziło przez części budynku, gdzie przebywają oskarżeni, zatrzymani lub pokrzywdzeni innymi czynami;
2) w bezpośrednim sąsiedztwie pokoju przesłuchań powinna znajdować się toaleta;
3) możliwie najbliżej pokoju przesłuchań należy wyodrębnić poczekalnię.
2. Poczekalnia zapewnia możliwość oczekiwania świadka na przesłuchanie w miejscu, do którego nie mają wstępu osoby nieuprawnione do udziału w przesłuchaniu.
3. Poczekalnia wyposażona jest w książki, czasopisma, kredki, papier i inne przedmioty zapewniające świadkowi, w tym również będącemu małoletnim poniżej lat 15, możliwość ak-

tywnego spędzenia czasu oczekiwania. W poczekalni nie umieszcza się materiałów edukacyjnych i informacyjnych na temat przemocy i wykorzystywania seksualnego.

§ 8. 1. Pokój przesłuchań jest izolowany od odgłosów dobiegających z zewnątrz w stopniu wystarczającym, by zapewnić należytą jakość zapisu dźwięku.
2. Kolorystyka pokoju przesłuchań utrzymana jest w barwach jasnych i stonowanych.
3. Pokój przesłuchań wyposaża się w meble dostosowane dla osób dorosłych oraz meble dostosowane dla dzieci, a podłogę wykłada się miękką wykładziną.
4. W pokoju przesłuchań znajdują się materiały umożliwiające uzyskiwanie zeznań od świadka, w szczególności kredki, papier, a także materiały umożliwiające obniżenie poczucia lęku i napięcia u świadka, w szczególności poduszki, maskotki do przytulania.

§ 9. 1. Pokój przesłuchań wyposaża się w środki techniczne umożliwiające:
1) utrwalanie obrazu i dźwięku z przebiegu przesłuchania;
2) obserwowanie i słuchanie przebiegu przesłuchania przez uczestników czynności przebywających w pokoju technicznym;
3) przekazywanie sędziemu prowadzącemu przesłuchanie oraz biegłemu psychologowi pytań do świadka oraz wypowiedzi kierowanych przez uczestników czynności przebywających w pokoju technicznym;
4) utrwalanie pytań i wypowiedzi, o których mowa w pkt 3, w formie zapisu dźwięku;
5) zabezpieczenie utrwalonego obrazu i utrwalonego dźwięku, o których mowa w pkt 1 i 4, w taki sposób by dostęp do nich miały wyłącznie osoby upoważnione.
2. W miarę potrzeby pokój techniczny lub pokój przesłuchań mogą być wyposażone w urządzenia umożliwiające utrwalanie dźwięku z przebiegu przesłuchania na dodatkowym nośniku.

§ 10. 1. Środki techniczne instaluje się w pokoju przesłuchań w sposób umożliwiający uczestnikom znajdującym się w pokoju technicznym obserwację pokoju przesłuchań oraz osoby świadka ze szczególnym uwzględnieniem mimiki twarzy świadka.
2. Urządzenia służące do utrwalania obrazu i dźwięku z przebiegu przesłuchania umieszcza się w pokoju przesłuchań, jeżeli ich rozmiary i sposób pracy umożliwiają nagrywanie w sposób, który nie będzie rozpraszał uwagi świadka; w innym przypadku umieszcza się je w pokoju technicznym.
3. Urządzenia służące do utrwalania obrazu i dźwięku, o których mowa w ust. 2, zabezpiecza się w taki sposób by dostęp do nich miały wyłącznie osoby upoważnione.
§ 11. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 5 października 2020 r.1)

Załącznik nr 5 – Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania o zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka oraz sposobu postępowania z protokołami z zeznań tego świadka.

ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI

z dnia 18 czerwca 2003 r.
w sprawie postępowania o zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka oraz sposobu postępowania z protokołami z zeznań tego świadka

Na podstawie art. 184 § 9 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1987 i 2399) zarządza się, co następuje:

§ 1. Rozporządzenie określa sposób i warunki składania wniosku o wydanie postanowienia o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, w tym danych osobowych świadka, przesłuchania świadka, co do którego wydano takie postanowienie, oraz sporządzania, przechowywania i udostępniania protokołów zeznań tego świadka, a także dopuszczalny sposób powoływania się na jego zeznania w orzeczeniach i pismach procesowych.

§ 2. 1. Wniosek o wydanie postanowienia o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, w tym danych osobowych, może zostać złożony w pisemnym zawiadomieniu o przestępstwie do protokołu przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie, do protokołu przesłuchania świadka, a także ustnie lub na piśmie – odpowiednio sądowi, a w postępowaniu przygotowawczym prokuratorowi lub innemu organowi prowadzącemu postępowanie.
2. Jeżeli wniosek nie został złożony na piśmie albo ustnie do protokołu przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie lub przesłuchania świadka, z jego przyjęcia sporządza się protokół.
3. Wniosek powinien zawierać imię, nazwisko, numer ewidencyjny PESEL w przypadku jego posiadania, a także miejsce zamieszkania świadka oraz adres dla korespondencji, jak również wskazywać okoliczności uzasadniające obawę niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej.
3a.1) Wniosek, dotyczący świadka, który wykonywał czynności operacyjno-rozpoznawcze, o których mowa w art. 19a i art. 19b ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2017 r. poz. 2067, z późn. zm.2)), art. 9f i art. 9g ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 2365, z późn. zm.3)), art. 11o ustawy z dnia 21 czerwca 1996 r. o szczególnych formach sprawowania nadzoru przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2216 oraz z 2019 r. poz. 15), art. 29 i art. 30 ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz. U. z 2018 r. poz. 2387, 2245 i 2399 oraz z 2019 r. poz. 53), art. 33 i art. 34 ustawy z dnia

9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1978, z późn. zm.4)), art. 19 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. z 2018 r. poz. 2104 i 2399 oraz z 2019 r. poz. 53), art. 32 i art. 33 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz. U. z 2018 r. poz. 430, 650, 1544 i 2399 oraz z 2019 r. poz. 53) albo art. 119 i art. 120 ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz. U. z 2018 r. poz. 508, z późn. zm.5)), z wykorzystaniem dokumentów, które uniemożliwiają ustalenie danych go identyfikujących oraz środków, którymi posługuje się przy wykonywaniu zadań służbowych, zawiera wyłącznie indywidualny, niepowtarzalny numer ewidencyjny jednoznacznie identyfikujący policjanta, funkcjonariusza Straży Granicznej, funkcjonariusza Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, funkcjonariusza Służby Kontrwywiadu Wojskowego lub żołnierza wyznaczonego na stanowisko służbowe w Służbie Kontrwywiadu Wojskowego, funkcjonariusza Centralnego Biura Antykorupcyjnego, żołnierza Żandarmerii Wojskowej albo funkcjonariusza Służby Celno- -Skarbowej, nadany w związku z zakwalifikowaniem go do wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych, zwany dalej „numerem ewidencyjnym”, oraz adres do korespondencji wskazujący właściwą jednostkę organizacyjną Policji, Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Żandarmerii Wojskowej albo Krajowej Administracji Skarbowej. We wniosku wskazuje się także okoliczności uzasadniające obawę niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej.

4. Wniosek przyjęty przez inny, niż sąd lub prokurator, organ prowadzący postępowanie przekazuje się, z zachowaniem przepisów o ochronie informacji niejawnych, w postępowaniu sądowym sądowi, a w postępowaniu przygotowawczym prokuratorowi prowadzącemu postępowanie lub właściwemu miejscowo.

5. Sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, do którego wpłynął wniosek o wydanie postanowienia o zachowaniu w tajemnicy okoliczności, o których mowa w ust. 1, stosując przepis art. 16 § 2 Kodeksu postępowania karnego, powinien pouczyć wnioskodawcę o:

1) możliwości wystąpienia, aż do zamknięcia przewodu sądowego przed sądem I instancji, o uchylenie postanowienia o zachowaniu w tajemnicy okoliczności o których mowa w ust. 1;

2) możliwości uchylenia w postępowaniu przygotowawczym przez prokuratora, a w postępowaniu sądowym przez sąd, na wniosek prokuratora, postanowienia, o którym mowa w pkt 1, oraz o ujawnieniu protokołu jego przesłuchania w charakterze świadka w całości, jeżeli okaże się, że w czasie wydania postanowienia nie istniała uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej albo że złożył on świadomie fałszywe zeznania lub nastąpiło jego ujawnienie;

3) możliwości przesłuchania świadka z użyciem urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość, a także o konieczności dostosowania się podczas przesłuchania do poleceń prowadzącego postępowanie, w celu zachowania w tajemnicy okoliczności, o których mowa w ust. 1.

6. Fakt udzielenia pouczenia stwierdza sąd lub prokurator prowadzący postępowanie poprzez sporządzenie odrębnego protokołu, który podpisuje również świadek.

§ 3. 1. Wniosek, o którym mowa w § 2 ust. 1, wyłącza się z akt sprawy. Z akt sprawy wyłącza się również protokoły zawierające okoliczności umożliwiające ujawnienie tożsamości świadka, w tym jego danych osobowych.
2. Zakres wyłączeń, o których mowa w ust. 1, określa w formie zarządzenia sędzia, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator.
3. Wyłączonym protokołom i wnioskowi nadaje się klauzulę „ściśle tajne", zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 412, 650, 1000, 1083 i 1669).

§ 4. 1. Z wniosku oraz protokołów, o których mowa w § 3 ust. 1, sporządza się uwierzytelnione odpisy, z pominięciem imienia i nazwiska, numeru ewidencyjnego PESEL i miejsca zamieszkania, adresu dla korespondencji i innych okoliczności, o których mowa w § 2 ust. 1.
2. Na odpisach zamieszcza się wzmiankę o postanowieniu, o którym mowa w § 1, oraz o zarządzeniu, o którym mowa w § 3 ust. 2, z podaniem daty wydania postanowienia i zarządzenia oraz numeru porządkowego postanowienia w dzienniku korespondencji i w dzienniku ewidencji wykonanych dokumentów ściśle tajnych, pod którym dane osobowe zawarte we wniosku lub protokole zostały po raz pierwszy zarejestrowane.
3. Odpisy załącza się do akt sprawy.

§ 5. Przesłuchanie świadka przez prokuratora, a także przez sąd powinno odbywać się w specjalnie w tym celu przygotowanym pomieszczeniu, zapewniającym świadkowi bezpieczeństwo i zachowanie w tajemnicy okoliczności, o których mowa w § 2 ust. 1, zwanym dalej „pomieszczeniem".

§ 6. 1. Pomieszczenie może znajdować się również poza siedzibą sądu lub prokuratury prowadzących postępowanie.
2. Świadka, o którym mowa w § 2 ust. 3a, przesłuchuje się w pomieszczeniu znajdującym się poza siedzibą sądu lub prokuratury.

§ 6a. 1. Świadek, o którym mowa w § 2 ust. 3a, przed przesłuchaniem okazuje prokuratorowi albo sądowi dokument tożsamości, a właściwy organ wydaje i przedstawia do wglądu dokument, który zaświadcza nadanie mu numeru ewidencyjnego.
2. W protokole przesłuchania dane osobowe świadka zastępuje się numerem ewidencyjnym.

§ 7. Pomieszczenie powinno posiadać zabezpieczenia uniemożliwiające dostęp osób nieupoważnionych podczas przesłuchania, jak również wykluczające możliwość ujawnienia okoliczności, o których mowa w § 2 ust. 1.

§ 8. Pomieszczenie powinno być przystosowane do zainstalowania urządzeń technicznych do przekazywania obrazu lub dźwięku na odległość, a także do elektronicznego zapisu oraz odtwarzania obrazu lub dźwięku, zwanych dalej „urządzeniami technicznymi".

§ 9. 1. Sposób sprowadzenia świadka do pomieszczenia powinien zapewnić świadkowi bezpieczeństwo oraz zachowanie jego wizerunku, głosu i danych osobowych w tajemnicy.

2. Świadkowi nie doręcza się zawiadomień lub wezwań przez pocztę lub w inny sposób mogący umożliwić ujawnienie osobom nieupoważnionym tożsamości świadka.
3. Podczas opuszczania przez świadka pomieszczenia stosuje się odpowiednio przepis ust. 1.

§ 10. 1. Jeżeli przesłuchanie świadka odbywa się przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość, pytania do świadka zgłaszane przez oskarżonego lub obrońcę kieruje się za pośrednictwem sądu lub prokuratora prowadzącego postępowanie.
2. Odpowiedzi na pytania kierowane do świadka przekazuje się oskarżonemu i jego obrońcy bądź odtwarza tylko w takim zakresie, który nie spowoduje ujawnienia okoliczności, o których mowa w § 2 ust. 1.
3. W postępowaniu sądowym formę i sposób przekazywania odpowiedzi świadka określa przewodniczący składu lub sędzia wyznaczony do dokonania czynności przesłuchania, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator.

§ 11. 1. Przesłuchanie może odbywać się przy użyciu urządzeń technicznych do prowadzenia wideokonferencji lub konferencji telefonicznej.
2. Połączenia telefoniczne są realizowane w sposób uniemożliwiający identyfikację numerów telefonicznych, z których jest realizowane połączenie, w miarę możliwości poprzez pośrednie numery telefoniczne.

§ 12. 1. Urządzenia techniczne stosuje się w sposób zapewniający zachowanie w tajemnicy wizerunku, głosu, danych osobowych oraz innych okoliczności, które mogłyby umożliwić ujawnienie osobom nieupoważnionym tożsamości świadka, w szczególności poprzez zniekształcenie jego wizerunku i głosu.
2. W przypadku zmiany warunków przesłuchania świadka z użyciem urządzeń technicznych prowadzący postępowanie powinien udzielić świadkowi pouczeń odnośnie do nowych wymagań, stosownie do § 2 ust. 5 pkt 3. Przepis § 2 ust. 6 stosuje się odpowiednio.

§ 13. 1. Dokumenty i materiały zawierające okoliczności umożliwiające ujawnienie tożsamości świadka przesłuchiwanego w trybie art. 184 § 4 Kodeksu postępowania karnego wyłącza się z akt sprawy.
2. Do dokumentów i materiałów, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy § 4.
3. Przepis ust. 1 stosuje się również do nośników informacji, na których rejestruje się zeznanie świadka za pomocą urządzeń technicznych, jeżeli zawierają one zapis głosu lub wizerunku świadka, albo dane osobowe oraz inne okoliczności, które mogłyby umożliwić ujawnienie tożsamości świadka.

§ 14. Do przechowywania i udostępniania wniosku, o którym mowa w § 2 ust. 1, protokołów przesłuchania świadka oraz innych dokumentów i materiałów, w których wskazuje się okoliczności umożliwiające ujawnienie tożsamości świadka, stosuje się przepisy

o postępowaniu z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek ochrony informacji niejawnych lub ochrony tajemnicy służbowej albo związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji.

§ 15. Treść przesłuchania może być odtwarzana i udostępniana wyłącznie za zgodą sądu, a w postępowaniu przygotowawczym za zgodą prokuratora.

§ 16. 1. Protokołować zeznania świadka oraz sporządzać odpisy protokołów, a także wykonywać czynności specjalisty może wyłącznie osoba upoważniona do dostępu do informacji niejawnych oznaczonych klauzulą „ściśle tajne".
2. Danych protokolanta i specjalisty, którzy są obecni w miejscu składania przez świadka zeznań, nie ujawnia się w odpisach określonych w § 4 ust. 1.
§ 17. Przy powoływaniu się w orzeczeniach i pismach procesowych na zeznania świadka przesłuchiwanego w trybie określonym w art. 184 § 3 Kodeksu postępowania karnego zamiast danych osobowych tego świadka przytacza się numer porządkowy z dziennika korespondencji, o którym mowa w § 4 ust. 2.

§ 18. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 lipca 2003 r

Załącznik nr 6 – Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 września 2017 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji.

ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
z dnia 9 września 2017 r.

w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji

Na podstawie art. 181 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1749, z późn. zm.1) zarządza się, co następuje:

§ 1. Rozporządzenie określa sposób sporządzania, przechowywania i udostępniania protokołów przesłuchań oskarżonych, świadków, biegłych i kuratorów, a także innych dokumentów lub przedmiotów, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji, jak również dopuszczalny sposób powoływania się na takie przesłuchania, dokumenty i przedmioty w orzeczeniach i pismach procesowych.

§ 2. 1. Z przesłuchań oskarżonych, świadków, biegłych i kuratorów, obejmujących okoliczności, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji, sporządza się odrębny protokół.
2. Odrębny protokół sporządza się również w przypadku zatrzymania w postępowaniu karnym dokumentów lub przedmiotów, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji.
3. Odrębne protokoły, o których mowa w ust. 1 i 2, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych, wyłącza się z akt sprawy.
4. O sporządzeniu odrębnego protokołu czyni się wzmiankę w odpowiednim miejscu akt, wskazując w niej numer, pod którym został zarejestrowany w urządzeniu ewidencyjnym prowadzonym zgodnie z przepisami o ochronie informacji niejawnych, zwanym dalej „urządzeniem ewidencyjnym”.
5. Adnotację o protokołach, dokumentach i przedmiotach, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych lub tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji, umieszcza się na okładce akt.

§ 3. 1. Protokoły przesłuchań oraz dokumenty lub przedmioty, na które rozciąga się obowiązek zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji, przechowuje się

w aktach sprawy lub w miejscu przechowywania dowodów rzeczowych w sposób, który uniemożliwia zapoznanie się z nimi przez osoby nieuprawnione.
2. Każdorazowe udostępnienie protokołów, dokumentów i przedmiotów, o których mowa w ust. 1, podlega odnotowaniu w karcie zapoznania się z dokumentem znajdującej się w aktach sprawy.
§ 4. 1. Protokołom przesłuchań, dokumentom lub przedmiotom, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych, nadaje się odpowiednio do ich treści klauzule: „ściśle tajne", „tajne", „poufne" lub „zastrzeżone". Protokoły podlegają rejestracji w urządzeniu ewidencyjnym.
2. Prezes sądu, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, nadaje klauzulę: „ściśle tajne", „tajne", „poufne" lub „zastrzeżone" całym aktom albo poszczególnym ich tomom, jeżeli obejmują one okoliczności, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych.

§ 5. 1. Akta, protokoły przesłuchań, dokumenty lub przedmioty oznaczone klauzulą „poufne", przechowywane poza kancelarią tajną, umieszcza się i przechowuje w strefie ochronnej w rozumieniu przepisów o ochronie informacji niejawnych, przy zastosowaniu wyposażenia i urządzeń służących ochronie informacji niejawnych, którym przyznano certyfikaty.
2. Akta, protokoły przesłuchań, dokumenty lub przedmioty oznaczone klauzulą „zastrzeżone", przechowywane poza kancelarią tajną, umieszcza się i przechowuje w innych pomieszczeniach sądu lub prokuratury, w meblach biurowych zamykanych na zamek mechaniczny kluczowy.

§ 6. 1. Dokumenty, akta lub przedmioty oznaczone klauzulą tajności, z wyjątkiem tych, o których mowa w art. 184 § 1 i art. 156 § 5a Kodeksu postępowania karnego, są udostępniane stronom, właścicielom przedsiębiorstwa zagrożonego przepadkiem, obrońcom i pełnomocnikom oraz przedstawicielom ustawowym, a także podmiotom zobowiązanym, na podstawie zarządzenia prezesa sądu, a przed uprawomocnieniem się orzeczenia – na podstawie zarządzenia przewodniczącego składu orzekającego, a w postępowaniu przygotowawczym – na podstawie zarządzenia prokuratora.
2. W zarządzeniu, o którym mowa w ust. 1, należy wskazać osobę uprawnioną do przejrzenia dokumentów, akt lub przedmiotów oznaczonych klauzulą tajności, określić zakres, sposób, a także miejsce ich udostępnienia, zgodnie z przepisami o ochronie informacji niejawnych. Jeżeli osoba uprawniona o to wnosi, należy polecić założenie trwale oprawionego zbioru dokumentów do sporządzenia notatek i określić jego klauzulę tajności odpowiadającą najwyższej klauzuli tajności udostępnianych dokumentów, akt lub przedmiotów.
3. Trwale oprawiony zbiór dokumentów do sporządzania notatek z dokumentów i akt oraz do przejrzenia przedmiotów oznaczonych klauzulą tajności, zwany dalej „zbiorem dokumentów", tworzy się odrębnie dla każdej osoby uprawnionej, a także przechowuje się i udostępnia w kancelarii tajnej albo w innych pomieszczeniach sądu lub prokuratury zgodnie z przepisami o ochronie informacji niejawnych.
4. Zbiór dokumentów stanowi załącznik do akt sprawy i podlega rejestracji w urządzeniu ewidencyjnym.

5. Zbiór dokumentów udostępnia się wyłącznie osobie uprawnionej, dla której został utworzony.
6. Kopie, odpisy, wyciągi i zbiory dokumentów mogą być udostępnione przez sąd wskazanym osobom uprawnionym na zasadach określonych w art. 156 § 4 Kodeksu postępowania karnego poza kancelarią tajną lub innymi pomieszczeniami sądu, podczas rozprawy lub posiedzenia, wyłącznie na sali, gdzie odbywa się rozprawa lub posiedzenie.

§ 7. 1. Udostępnienie akt, dokumentów lub przedmiotów oznaczonych klauzulą tajności następuje w obecności wyznaczonego pracownika kancelarii tajnej lub sekretariatu w zależności od klauzuli tajności.
2. Podczas udostępniania akt, dokumentów lub przedmiotów oznaczonych klauzulą tajności osobie pozbawionej wolności obecna jest także, w warunkach uniemożliwiających jej zapoznanie się z tymi materiałami, osoba doprowadzająca osobę pozbawioną wolności.
3. W celu udostępnienia akt, dokumentów lub przedmiotów osobie pozbawionej wolności zarządza się sprowadzenie jej do siedziby sądu lub prokuratury.

§ 8. Przed udostępnieniem dokumentów, akt lub przedmiotów oznaczonych klauzulą tajności poucza się osobę uprawnioną o obowiązku zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji oraz o zasadach sporządzania kopii, odpisów, wyciągów i notatek, a także przyjmuje się od niej pisemne oświadczenie o udzieleniu jej pouczenia oraz o zobowiązaniu do zachowania w tajemnicy uzyskanych wiadomości.

§ 9. Każdy przypadek udostępnienia dokumentów, akt lub przedmiotów oznaczonych klauzulą „tajne", „ściśle tajne", „poufne" lub „zastrzeżone" odnotowuje się w karcie zapoznania się z dokumentem, z zaznaczeniem daty, nazwiska i imienia osoby, której dokument, akta lub przedmiot udostępniono, a osoba ta potwierdza fakt udostępnienia własnoręcznym podpisem.

§ 10. 1. Udostępnienie dokumentów, akt lub przedmiotów oznaczonych klauzulą tajności biegłemu, tłumaczowi lub specjaliście następuje na podstawie zarządzenia prezesa sądu, a w postępowaniu przygotowawczym – na podstawie zarządzenia prokuratora, tylko w zakresie niezbędnym do wykonania czynności procesowej. Przepisy § 6, 8 i 9 stosuje się odpowiednio.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do udostępniania dokumentów lub przedmiotów oznaczonych klauzulą tajności świadkowi.

§ 11. 1. Przy powoływaniu się w jawnych orzeczeniach i pismach procesowych na protokoły przesłuchań, dokumenty lub przedmioty, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych, w miejsce danych dotyczących tych dowodów wpisuje się numer, pod którym dany dowód został zarejestrowany w urządzeniu ewidencyjnym.
2. Przy powoływaniu się w jawnych orzeczeniach i pismach procesowych na protokoły przesłuchań, dokumenty lub przedmioty, na które rozciąga się obowiązek zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji, w miejsce danych dotyczących tych dowo-

dów wpisuje się numer karty w aktach sprawy lub numer z urządzenia ewidencyjnego, pod którym zarejestrowano dowód rzeczowy.

§ 12. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia

Bibliografia

A k t y p r a w n e:

1. KONSTYTUCJA z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).
2. USTAWA z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1444, 1517, z 2021 r. poz. 1023).
3. USTAWA z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1359).
4. USTAWA z dnia 06 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. 2021 poz. 1882).
5. USTAWA z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (t.j. Dz. U. z 2018 poz. 969).
6. USTAWA z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. 2015 poz. 21).
7. USTAWA z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 686).
8. USTAWA z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 742).
9. USTAWA z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza i lekarza dentysty (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 790, 1559).
10. USTAWA z dnia 15 czerwca 2007 r. o lekarzu sądowym (Dz. U. z 2007 r. Nr 123, poz. 849, z 2008 r. Nr 51, poz. 293, z 2011 r. Nr 106, poz. 622)
11. USTAWA z dnia 23 listopada 2012 r. Prawo pocztowe (Dz. U. z 2020 r. poz. 1041, 2320).
12. USTAWA z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2020 r. poz. 1651, 2320).
13. USTAWA z dnia 23 listopada 2012 r – Prawo pocztowe (Dz. U. 2020 r. poz. 1041, 2320).
14. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 września 2017 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji (Dz.U. 2017 r. poz. 1733)
15. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania o zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka oraz sposobu postępowania z protokołami z zeznań tego świadka (t.j. Dz. U. z 2019 poz. 110).
16. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka w postępowaniu karnym (Dz. U. z 2020 poz. 1620).

17. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 września 2015 r. w sprawie wysokości opłat za wydanie kopii dokumentów oraz uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy (Dz. U. 2015 poz. 1566).
18. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 stycznia 2017 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu doręczania pism organów procesowych w postępowaniu karnym (t.j. Dz. U. 2018 poz. 553 z późn. zm.).
19. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 stycznia 2015 r. w sprawie określenia wzoru europejskiego nakazu ochrony (Dz. U. 2015 poz. 123).
20. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 października 2019 r. w sprawie zaświadczenia o stanie zdrowia osoby, która udzieliła pełnomocnictwa pocztowego do odbioru przesyłek pocztowych w placówce pocztowej (Dz. U. 2019 poz. 1893).
21. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 stycznia 2008 r. w sprawie wzoru zaświadczenia wystawianego przez lekarza sądowego oraz wzoru rejestru wystawionych zaświadczeń (Dz. U. 2008 Nr 14, poz. 86).
22. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 października 2019 r. w sprawie zaświadczenia o stanie zdrowia osoby, która udzieliła pełnomocnictwa pocztowego do odbioru przesyłek pocztowych w placówce pocztowej (Dz. U. 2019 poz. 1893).
23. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 stycznia 2017 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu doręczania pism sądowych w postępowaniu karnym (Dz.U. z 2018 r. poz. 553, 2020 r. poz. 608).
24. ROZPORZĄDZENIE 23 lutego 2005 r. w sprawie poddawania badaniom lub wykonywania czynności z udziałem oskarżonego oraz osoby podejrzanej (Dz. U. z 2005 r. Nr 33, poz. 299).
25. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 stycznia 2017 r. w sprawie utrwalania obrazu lub dźwięku dla celów procesowych w postępowaniu karnym (Dz. U. z 2017, poz. 93)
26. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2020 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a-185c Kodeksu postępowania karnego (Dz.U. 2020 poz. 1691)
27. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2003 r. w sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzór kwestionariusza tego wywiadu (Dz.U. 2003 nr 108, poz. 1018),
28. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 października 2019 r. w sprawie zaświadczenia o stanie zdrowia osoby, która udzieliła pełnomocnictwa pocztowego do odbioru przesyłek pocztowych w placówce pocztowej (Dz. U. 2019 poz. 1893)
29. WYTYCZNE NR 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (Dz. Urz. KGP 2017, poz. 59, 2019 poz. 92, 2020 poz. 20).
30. ZARZĄDZENIE nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie Zasad etyki zawodowej.

L i t e r a t u r a:

1. Artymiak G., Rogalski M., Sobolewski Z., *Proces karny. Część ogólna,* Wolters Kulwer business 2007
2. Bartoszewski J., Gardocki L., Gostyński Z., Przyjemski S.M., Stefański R.A., Zabłocki S., *Kodeks Postępowania Karnego. T.1*. Komentarz, ABC 1998
3. Bembas I., *Jednorazowość sądowego przesłuchania małoletniego świadka w postępowaniu przygotowawczym w trybie art. 185a kpk* w: *Czynności dochodzeniowo-śledcze i działania operacyjne Policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym, Materiały pokonferencyjne,* (red.) S. Lelentala, J. Kudrelka, I. Nowickiej, WSPol w Szczytno.
4. Choromańska A., Porwisz M., *Wybrane zagadnienia prawa karnego procesowego,* WSPol Szczytno 2015
5. Curyło J., *Przestępstwa przeciwko mieniu (art. 278 kk – 294 kk),* SP Piła 2011
6. Gaberle A. *Dowody w sądowym procesie karnym*, Wydawnictwo Wolters Kluwer 2010
7. Drajewicz D. (red.), *Kodeks postępowania karnego.* Tom I. Komentarz. Art. 1-424, Warszawa 2020
8. Grajewski J. (red.), S. Steinborn, Lech K. Paprzycki *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego; LEX/El 2012 r*
9. Grzegorczyk T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t.* I, 2014
10. Grzegorczyk T., *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz.* Wydanie 5, LEX, Wolters Kulwers business
11. Grzegorczyk T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Zakamycze Wydanie III, 2003,
12. Gruza E., *Ocena wiarygodności zeznań świadków w procesie karnym*. Problematyka kryminalistyczna, Zakamycze 2003
13. Gruza E., Psychologia sądowa dla prawników, LEX a Wolters Kulwer business
14. Hołyst B., *Psychologia kryminalistyczna*, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, 2004
15. Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do 1-296.* Tom I. 2011
16. Jagiełło D., *Przesłuchanie jako czynność dowodowa*, Monografie Prawnicze, Wydawnictw C.H. Beck, 2017
17. Jędrzejewska, A. Kostrzewska, Świadek świadkowi nierówny – o przesłuchaniu wybranych kategorii świadków, Kortowski Przegląd Prawniczy (KPP Monografie) Olsztyn 2019
18. Kudrelek J., Kwasiński R., *Pisma procesowe w postępowaniu przygotowawczym*, WSPol Szczytno 2007
19. Kwiatkowski Z., *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Zakamycze 2005
20. Krysia M.P., *Przesłuchanie świadka,* WSPol Szczytno 2007
21. Marek A., Kodeks Karny. Komentarz, wydanie 5, LEX 2010 r.

22. Machinek M., *Używanie siły przez służby specjalne. Aspekty etyczne* [w:] Wiszowaty W., Kędzierska G., Pływaczewski W. (red.), Policja. Etyka. Kościół, Szczytno 2002.
23. Marjański J., *Socjologia moralności*, Lublin 2006
24. Rusinek M., *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Oficyna Wolters Kulwer business, 2007
25. Sakowicz A. (red.) red. prof. dr hab. Andrzej Sakowicz, dr Katrzyna T. Boratyńska, dr Paweł Czarnecki, prof. UJ dr hab. Adam Górski, prof. UŚ dr hab. Radosław Koper, prof. UW dr hab. Michał Królikowski, prof. dr hab. Arkadiusz Lach, dr Andrzej Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz.* Wyd. 9, Warszawa 2020
26. Skorupka J. (red.) Zdzisław Brodzisz, dr Dagmara Gruszecka, dr Izabela Haÿduk-Hawrylak, dr Wojciech Jasiński, Marcin Kuźma, dr hab. Barbara Nita, dr Krzysztof Nowicki, sędzia Zdzisław Pachowicz, dr Ryszard Ponikowski, dr Włodzimierz Posnow, Sławomir Szołucha, dr hab. Andrzej Światłowski, dr Dariusz Świecki, prof. Zofia Świda †, prof. dr hab. Jarosław Zagrodnik, *Kodeks postepowania karnego. Komentarz*, wydanie 2020 r., Legalis
27. Skorupka J. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Legalis 2019, wyd. 31
28. Skorupka J. (red), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Wyd. 3. Warszawa 2018
29. Steinborn S., *Komentarz do Kodeksu postępowania karnego*, LEX 2013
30. Stefański, *Kodeks karny. Komentarz.* Wyd. 25, Legalis 2020
31. Sowiński P.K., *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, Monografie prawnicze, Wydawnictwo C.H. Beck 2004
32. Śrubka M., *Przesłuchanie świadka w procesie karnym*, Materiały dydaktyczne CSP Legionowo 2013
33. Waltoś S., *Proces Karny. Zarys systemu*, Wydawnictwo Lexis Nexis, Warszawa 2003
34. Wiszowaty E., *Etyka Policji. Między prawem, moralnością i skutecznością*, Warszawa 2011

C z a s o p i s m a:

1. Baj A., Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2005 r., sygn. I KZP 8/05, Prokuratura i Prawo, 2007 nr 11
2. Baj A. Wybrane zagadnienia przepisu art. 186 kpk, Prokuratura i Prawo, nr 7-8 z 2008
3. Bojańczyk A., Razowski T., Konsekwencje procesowe uzyskania i utraty przez świadka uprawnienia do odmowy składania zeznań, Palestra nr 3-4 2007
4. Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne* PWN Warszawa 1984 w: Zbigniew Niezgoda „Kryminalistyczne aspekty przesłuchania świadka", Prokuratura i Prawo nr 2 z 2007
5. Gruza E., *Kryminalistyczne aspekty przesłuchania świadka*, Problemy Kryminalistyki 236/2002
6. Grzeszczyk W., *Szczególny tryb ujawniania tajemnicy zawodowej w postępowaniu karnym*, Prokuratura i Prawo nr 6 z 2002

7. Jachimowicz M., *Doręczenia w procesie karnym*, Edukacja Prawnicza, 6 (108) czerwiec 2009
8. Pawelec K., Paszek K., *Prawo małoletniego do odmowy złożenia zeznań*, Materiały szkoleniowe, Prokuratura i Prawo 2008 nr 12
9. Kaczor R., *Niedozwolone sposoby przesłuchania,* Prokuratura i Prawo z 2009, nr 3
10. Lipski J., *Zakres prawa świadka do odmowy skąpania zeznań,* Zeszyty Prawnicze Biura Studiów i Ekspertyz Rok II 4(8) 2005
11. Niezgoda Z., *Kryminalistyczne aspekty przesłuchania świadka*, Prokuratura i Prawo nr 2 z 2007
12. Siostrzonek-Siergiel A., *„Partnerzy w związkach homoseksualnych a „osoby najbliższe" w prawie karnym*, Państwo i Prawo nr 4 z 2011
13. Stefański R.A., *Prawo odmowy zeznań w nowym kodeksie postępowania karnego*, Prokuratura i Prawo 1998 nr 7-8
14. Stefański A., *Tryb ścigania przestępstwa średniego wypadku drogowego*, Prokuratura i Prawo nr 11-12 z 2009
15. Wereśniak-Masri I., *Bezpodstawna odmowa złożenia zeznania*, Prokuratura i Prawo, nr 11, 2006
16. Wolska-Bagińska, *Ochrona danych osobowych świadka i pokrzywdzonego w procesie karnym*, Prokuratura i Prawo 1, 2019

O r z e c z e n i a:

1. Wyrok SN - Izba Karna z dnia 26-04-2012 II KK 268/11
2. Wyrok SN z dnia 23.07.2008 r. LEX nr 438485
3. Wyrok SN z dnia 21.03.2013 r. III KK 268/12
4. Wyrok SN z dnia 21.03.2013 r. III KK 268/12
5. Wyrok SN z dnia 18.02.2003 r. WA 3/03
6. Wyrok SN IV KR 128/72, OSKNW 1973, nr 7-8, poz. 99
7. Wyrok SN z dnia 25.06.2004 r. OSNwSK 2004/1/1190
8. Wyrok SN z dnia 09.10.2008 r., II KK 196/08, OSNwSK 2008/1/1986
9. Wyrok SN z dnia 21.03.2013 r. III KK 268/12
10. Wyrok SN z 5.10.2004 r., V KK 124/04, OSNwSK 2004, Nr 1, poz. 1722, Legalis
11. Wyrok SN z 24 I 2008 r. (V KK 230/07)
12. Wyrok SN z 19.11.2007 r., IV KK 260/07, Legalis
13. Wyrok SA w Katowicach z dnia 15.03.2007 r. IIAKa 24/07, KZS 2007/11/52
14. Wyrok SA w Białymstoku z dnia 23.02.2007 r. sygn. akt I ACa 590/06
15. Wyrok SA w Krakowie z dnia 11 grudnia 1997 r., II Aka 226/97 II AKa 176/09 - wyrok SA Kraków z dnia 28-10-2009
16. Wyrok SA w Katowicach z dnia 15.03.2007 r. IIAKa 24/07, KZS 2007/11/5
17. Wyrok SA w Krakowie z 14.03.1991 r., II Akr 16/91, KZS 3/1991, poz. 18
18. Wyrok SA w Katowicach z dnia 15.03.2007 LEX nr 312525, Wyrok SN z dnia 23.07.2008 V KK 12/08 LEX nr 438485
19. Wyrok SA Wrocław z dnia 29-10-2014 II AKa 307/14
20. Wyrok SA Wrocław z dnia 29-10-2014 II AKa 307/14

21. Wyrok SA w Katowicach z dnia 28.11.2002 r. OSA 2003/12/121
22. Wyrok SA Wrocław z dnia 24-05-2012 II AKa 130/12
23. Wyrok SA Wrocław z dnia 24-05-2012 II AKa 130/12
24. Wyrok SA w Lublinie z dnia 13.06.2002,
25. Wyrok SA Katowicach z dnia 18.03.2009 r. II Aka 62/08 BiulSAKa 2009/2/10
26. Wyrok SA Gdańsk z dnia 29-01-2014 II AKa 333/13
27. Wyrok SA z dnia 22.02.2012 r. we Wrocławiu II AKa 27/12 LEX nr 1120040
28. Wyrok SA w Krakowie z dnia 11.05.2009 r., KZS 2009/10/46 II AKa 169/08
29. Wyrok SA w Katowicach z 13.2.2014 r., II AKa 509/13
30. Wyrok SA w Krakowie z 14.10.2008 r., II AKa 132/08, KZS 2008, Nr 11, poz. 57
31. Wyrok SA w Krakowie z dnia 11.05.2009 r. II Aka 169/08 KZS 2009/10/48
32. Wyrok SA z dnia 07 czerwca 2013 r. w Warszawie, LEX nr 1342391
33. Wyrok SA w Katowicach z dnia 17.04.2008 r. IIAKa 78/08 LEX 399953
34. Wyrok SA w Szczecinie 18.02.2015 r., II AKa 270/14
35. Uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 25 lutego 2016 r., sygnatura akt I KZP 20/1
36. Postanowienie SN z dnia 12.09.2012 r. II KK 247/11
37. Postanowienie SN z dnia 27.05.2003 r. IV KK 63/03 LEX nr 80281
38. Postanowienie SN z dnia 14.12.2006 r., III KK 317/06 OSNwSK.2006/1/2445
39. Postanowienie SN z dnia 14.12.2006 r., III KK 317/06 OSNwSK.2006/1/2445
40. Postanowienie SN z dnia 12.09.2012 r. II KK 247/11
41. Postanowienie SN z dnia 27.05.2003 r. LEX nr 8028
42. Postanowienie SN z dnia 12.09.2012 r. II KK 247/11
43. Postanowienie SA w Katowicach z 13.4.2011 r., II AKz 232/11, Legalis; wyrok SA w Krakowie z 21.4.2010 r., II AKz 129/10, KZS 2010, Nr 5, poz. 36
44. Postanowienie SA w Katowicach z 17.2.2016 r., II AKz 64/16, Legalis
45. Postanowienie SA w Krakowie z dnia 19.04.2006 II AKz 117/06, KZS 2006/4/36;
46. Postanowienie SA w Katowicach z dnia 15.05.2002 II AKz 476/02
47. SN III KK 1/07, LEX nr 310195; SN III KK 257/02, LEX nr 82318; SA w Krakowie II AKz 347/04, KZS 2004, z. 10, poz. 21

Źródła internetowe:

http://www.kryminalistyka.fr.pl/psycho_narko.php - 2020

Wykaz skrótów:

- **kpk** - USTAWA z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 534, 1023).
- **kk** - USTAWA z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1444, 1517, z 2021 r. poz. 1023).
- **krio** - USTAWA z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1359).
- **Dz. U.** – Dziennik Ustaw
- **Dz. Urz.** – Dziennik Urzędowy
- **OSNKW** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Karna i Wojskowa
- **OSNwSK** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach karnych
- **OSNPG** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego wydane przez Prokuraturę Generalną